

**TC.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
MAHALLİ İDARELER VE YERİNDEN YÖNETİM**

YEREL YÖNETİMLERİN KADIN SORUNLARINA YAKLAŞIMI

Yüksek Lisans Tezi

Gülten KOÇUM

İstanbul-2013

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans Tez Onay Belgesi

Enstitümüz Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Yüksek Lisans Programı Y1112.060231 numaralı öğrencisi **Gülten KOÇUM**'un "Yerel Yönetimlerin Kadın Sorunlarına Yaklaşımı" adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 20.06.2013 tarih ve 2013/15 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından **Başarılı** ile Tezli Yüksek Lisans tezi olarak **kabul** edilmiştir.

Başarılı
ogbilimci

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 29.06.2013

1) Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ali İhsan ÖZEROĞLU

[Signature]
.....

2) Jüri Üyesi : Prof. Dr. Uğur TEKİN

[Signature]
.....

3) Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Ateş USLU

[Signature]
.....

Not: Öğrencinin Tez savunmasında **Başarılı** olması halinde bu form **imzalanacaktır**. Aksi halde geçersizdir.

**TC.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
MAHALLİ İDARELER VE YERİNDEN YÖNETİM**

YEREL YÖNETİMLERİN KADIN SORUNLARINA YAKLAŞIMI

Yüksek Lisans Tezi

Gülten KOÇUM

**Tez Danışmanı
Yrd.Doç.Dr.Ali İhsan ÖZEROĞLU**

İstanbul- 2013

ONAY

Gülten Koçum tarafından hazırlanan “Yerel Yönetimlerin Kadın Sorunlarına Yaklaşımı” başlıklı bu çalışma, ...tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda (oybirliği/oyçokluğu) ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim tezi olarak kabul edilmiştir.

.....

(Başkan)

.....

.....

ÖN SÖZ

Yüksek Lisans tezimin hazırlık aşamasında değerli katkıları bulunan Danışman Hocam Yrd. Doç. Dr. Ali İhsan ÖZEROĞLU sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Haziran, 2013

Gülten Koçum

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
SİMGELER VE KISALTMALAR	vii
TABLolar.....	ix
ŞEKİLLER.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET KAVRAMI VE KADIN SORUNLARI

1.1. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ.....	3
1.1.1. Tarihçesi ve Gelişimi.....	8
1.1.2. Feminizm ve Ana Siyasal Akımlar.....	10
1.1.2.1. Liberal Feminizm.....	14
1.1.2.2. Radikal Feminizm.....	15
1.1.2.3. Sosyalist Feminizm	16
1.2. TOPLUMSAL CİNSİYET VE SOSYAL POLİTİKALAR	17
1.2.1. Uluslararası Antlaşmalar	19
1.2.1.1. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)....	21
1.2.1.2. Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge.....	23
1.2.1.3. BM'in Kadınlara Yönelik Ortak Programları	24
1.2.1.3.1. BM'nin Kadınların İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı	24

1.2.1.3.2. Yerel Düzeyde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Güçlendirilmesi BM Ortak Programı	24
1.2.1.2. Avrupa Birliği Düzeyinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Programları	25
1.3. TÜRKİYE'DE KADIN HAKLARININ GELİŞİMİ	27
1.3.1. Osmanlı Dönemi Kadın Hareketleri	28
1.3.2. Cumhuriyet Dönemi Kadın Haklarının Gelişimi	31
1.3.3. 1980 Yılından Sonra Kadın Haklarının Gelişimi	35
1.3.4. İslam Dini Açısından Kadın Anlayışı	38
1.4. TÜRKİYE'DE KADIN SORUNLARI.....	42
1.4.1. Kadın ve Eğitim.....	44
1.4.2. Kadın ve Sağlık.....	46
1.4.3. Kadın ve İstihdam	47
1.4.4. Kadın ve Siyasal Katılım	49
1.4.5. Kadına Yönelik Şiddet.....	52
1.4.6. Bölgeler Arası Eşitsizlik.....	53

İKİNCİ BÖLÜM

YEREL YÖNETİMLER VE KADINLARA YÖNELİK ÇALIŞMALARI

2.1. YEREL YÖNETİMLER	56
2.2. KADINLARA YÖNELİK UYGULAMALARIN HUKUKİ DAYANAKLARI.....	60
2.2.1. Belediye Kanunu.....	60
2.2.2. Büyükşehir Belediyesi Kanunu.....	61
2.2.3. İl Özel İdaresi Kanunu.....	62
2.2.4. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu	63
2.2.6. Bilgi Edinme Hakkı.....	63
2.2.7. Stratejik Plan ve Kadın.....	64
2.3. YEREL YÖNETİMLERDE KADINLARA YÖNELİK HİZMETLER.....	65
2.3.1. Kadın Eğitimine Yönelik Hizmetler	65
2.3.1.1. Toplum Merkezleri	66

2.3.1.2. Ana ve Çocuk Sağlığı Eğitimi	67
2.3.1.3. Bireysel Gelişim	67
2.3.2. Kadın Sağlığına Yönelik Hizmetler	68
2.3.2.1. Kadın Sağlık Merkezleri	68
2.3.2.2. Kadın Hastalıklarının Sağlık Taraması	69
2.3.2.3. Hasta ve Yakınlarını Barındırma Evleri.....	69
2.3.2.4. Evde Bakım Hizmeti.....	69
2.3.3. Siyasal Katılım	70
2.3.3.1. Kadın Konseyleri.....	71
2.3.3.2. Gönüllü Katılım	72
2.3.4. Kadına Yönelik Şiddete Karşı Hizmetler.....	73
2.3.4.1. Kadın Sığınma Evleri (Konuk evleri).....	73
2.3.4.2. Sokakta Çalışan Çocuk Merkezleri Oluşturulması	74
2.3.5. Kadın İstihdamına Yönelik Hizmetler	74
2.3.5.1. İş Edindirme ve Kurslar	76
2.3.5.2. Mikro Kredi.....	76
2.3.5.3. Yerel Yönetimlerde Kadın İstihdamı	77
2.3.6. Sosyal ve Kültürel Hizmetler	78
2.3.6.1. Kentsel Hizmetler	78
2.3.6.2. Eğlence ve Dinlenme Hizmetleri.....	80
2.3.6.3. Çocuk ve Gençlik Merkezleri.....	80
2.3.6.4. Toplum Merkezleri.....	81
2.4. YEREL YÖNETİMLERDE KADINA YÖNELİK HİZMETLER VE BÜTÇE İLİŞKİSİ....	81
2.5. KADIN DOSTU KENTLER	82
2.6 TOPLUMSAL CİNSİYETE DUYARLI BÜTÇELEME	83

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BELEDİYELERİN KADIN SORUNLARINA YAKLAŞIMLARI VE UYGULAMALARI

3.1. BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN KADINLARA YÖNELİK UYGULAMALARI 85

3.1.1. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin Uygulamaları	85
3.1.1.1. Kadın Koordinasyon Merkezi	86
3.1.1.1.1. Kadın Koordinasyon Merkezi Çalışma Alanları	87
3.1.1.1.2. Kadın Koordinasyon Merkezi Eğitimler	89
3.1.1.1.3. Kadın Koordinasyon Merkezi Etkinlikleri	90
3.1.1.2. Sağlık Daire Başkanlığı	90
3.1.1.1.1. Kadın ve Aile Sağlığı Hizmetleri.....	90
3.1.1.3. Sosyal Hizmetler Müdürlüğü	95
3.1.1.4. İSMEK Faaliyetleri.....	95
3.1.1.5. Diğer Faaliyetler	96
3.1.2. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Uygulamaları	97
3.1.2.1. Kadın Danışma Merkezi	97
3.1.2.1.1. Kadın Danışma Merkezinin Hizmetleri	98
3.1.2.1.1.1. Psikolojik Danışmanlık	98
3.1.2.1.1.2. Hukuki Danışmanlık	99
3.1.2.1.1.3. Sosyal Hizmetler	99
3.1.2.1.1.4. Eğitim Hizmetleri	99
3.1.2.1.1.5. Kadın Sığınma Evi	100
3.1.2.1.1.6. Kadın Danışma Merkezinin Etkinlikleri	101
3.1.2.1.2. Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı Faaliyetleri.....	101
3.1.2.1.3. İzmir Kent Konseyi Kadın Meclisi	102
3.1.2.1.4. Kadın Dostu Kent İzmir	102
3.1.2.1.5. Diğer Faaliyetler	103
3.1.3. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nin Uygulamaları	103
3.1.3.1. Kadın ve Aile Şube Müdürlüğü'nün Faaliyetleri	104

3.1.3.1.1. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (DİKASUM) Faaliyetleri	105
3.1.3.1.1.1.1. Diyarbakır Belediyesi Kadın Sığınma Evi	107
3.1.3.1.1.1.2. Beyaz Kelebekler Çamaşır Evleri	107
3.1.3.1.2. Kadın Destek Merkezi (DİKADEM) Faaliyetleri	108
3.1.3.1.3. Kadın Güçlendirme ve İstihdam Destek Merkezi (KAGİDEM) Faaliyetleri	109
3.1.3.2. Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı Faaliyetleri.....	109
3.1.3.2.1. Aile Eğitim ve Sosyal Hizmet Merkezi.....	110
3.1.3.2.2. Çocuk ve Gençlik Evi Sosyal Tesisi Hizmetleri	110
3.1.3.3. Diyarbakır Kent Meclisi Kadın Konseyi.....	110
3.1.3.4. Diğer Faaliyetler	111
3.2. BELEDİYELERİN KADIN SORUNLARINA YAKLAŞIMLARI VE SONUÇLARI	112
3.2.1. Seçilmiş Belediyelerin Kadın Sorunlarına Yaklaşımları	112
3.2.2. Seçilmiş Belediyelerin Kadına Yönelik Uygulamalarının Sonuçları.....	115
3.2.2.1. Kadınların Eğitimleri Açısından Sonuçları	115
3.2.2.2. Kadınların Sağlıkları Açısından Sonuçları	115
3.2.2.3. Kadınların İstihdamı Açısından Sonuçları.....	116
3.2.2.4. Kadınların Siyasal Katılımı Açısından Sonuçları.....	119
3.2.2.4. Kadınların Kadına Yönelik Şiddet Açısından Sonuçları	119
SONUÇ VE ÖNERİLER	121
KAYNAKLAR.....	133
ÖZET.....	143
ABSTRACT.....	144

SİMGELER VE KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
Akt.	Aktaran
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AD.	Ana Bilim Dalı
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
A.g.k	Adı Geçen Kitap
A.g.e	Adı Geçen Makale
AREM	T.C. İçişleri Bakanlığı Araştırma ve Etütler Merkezi
Bkz.	Bakınız
CEDAW	The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women
ÇATOM	Çok Amaçlı Toplum Merkezleri
ÇOĞEM	Çocuk ve Gençlik Merkezleri
DİKASUM	Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi
DİKADEM	Kadın Destek Merkezi
Doç	Doçent
Dr.	Doktor
GABB	Güneydoğu Anadolu Belediyeler Birliği
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
İBB	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İBBKKM	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kadın Koordinasyon Merkezi
İSMEM	İstanbul Gençlik, Rehabilitasyon ve Meslek Edindirme Merkezi

IMF	İnternational Money Fund
İSMEK	İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sanat ve Meslek Eğitimi Kurslar
KAGİDEM	Kadın Güçlendirme ve İstihdam Destek Merkezi
KSGM	Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü
Md	Madde
MİGM	Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TEPAV	Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
TODAİE	Türkiye Orta Doğu ve Amme İdaresi Enstitüsü
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TÜSİAD	Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği
TKY	Toplam Kalite Yönetimi
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund
UNIFEM	United Nations Development Fund for Women
vb.	ve benzerleri
v.d.	ve diğerleri

TABLULAR

	Sayfa No.
Tablo 1. Toplumsal Cinsiyet ve Biyolojik Cinsiyet	5
Tablo 2. Parlametonda Kadın Temsili	50
Tablo 3. Yerel Seçimlerde Temsil	51
Tablo 4. Kadın ve Aile Sağlığı Hizmetleri	93
Tablo 5. Yıllar İtibariyle İzmir Sığınma Evinden Hizmet Alan Kadın Sayısı	101

ŞEKİLLER

Sayfa No.

Şekil 1. Aile içi Şiddetin	53
Şekil 2. Hizmet Verilen Kadın Sayısı.....	94
Şekil 3. Eğitim Verilen Kadın Sayısı.....	94
Şekil 4. Seçilmiş Belediyelerde Çalışanların Cinsiyet Dağılımı	117
Şekil 5. Seçilmiş Belediyelerde Memurların Cinsiyet Dağılımı	118

GİRİŞ

Uzun ve zorlu insan hakları mücadelesi olarak devam eden kadın hakları savunuculuğu, kadın sorunlarının evrensel ve toplumun tümünü ilgilendiren ortak bir sorun olması yolunda, 1980'li yıllardan itibaren başarı kazanmış durumdadır. Kadın sorunlarının ele alınışında toplumsal cinsiyet yaklaşımının değerlendirilmesi ve ulusal hukuki sistemin toplumsal cinsiyete duyarlı bir şekilde düzenlenmesi önemlidir. Ancak kadın sorunlarının, hukuki düzenlemelerin yanında toplumun bu sorunlara karşı farkındalığının artması ve bakış açısının değişmesi ile çözümlenebileceği düşünülmektedir.

1970'li yılların ikinci yarısından itibaren değişmek zorunda kalan devlet, küreselleşme sürecinin etkisiyle yeni kamu yönetimi anlayışını benimseyerek etkin, verimli ve yerel kaynaklara yönelen yerel yönetimleri, sosyal politikanın önemli bir uygulayıcısı olarak görmüştür. Demokrasinin tamamlayıcısı olarak yerel yönetimler, halka en yakın idari hizmet birimleridir. Demokratik yerel yönetim anlayışı, odağında insanın bulunduğu insan haklarını, çoğulculuğu ve şeffaflığı savunan bir ilkeler bütünü benimsenmiştir. Çağdaş ve evrensel kuralların yöre halkının istek ve talepleri ile buluştuğu yerel yönetimlerde, son yıllarda benimsenen vatandaş memnuniyeti, yerel topluluğa ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan hiçbir ayırım yapılmaksızın, insan hak ve hürriyetlerine bağlı hizmet yapılabilmesi ile mümkündür.

Türkiye'de kadın hakları ve toplumsal cinsiyet çalışmalarının Osmanlıya uzanan geçmişi ve kadınların Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ilk yıllarından itibaren hukuksal haklarına sahip olmasına rağmen göreceli olarak kadın sorunlarına yaklaşımın değişmesi için 1980'li yılların sonunu beklemek gerekmiştir. Bu gün bile göç olgusu, dinsel ve ahlaki yaptırımlar, töre ve geleneklerin, ekonomi ve siyasetin oluşturduğu toplumsal yapının kadınlar lehine gelişmesi yeterli değildir.

Kadınlara yönelik yerel kamu hizmetlerinin sunumu ve öncesinde kadın sorunlarının saptanması, çözüm önerilerinin üretimi aşamasında demokratik kadın katılımı, toplumsal cinsiyete duyarlı yaklaşımları ve hizmet

sunumundaki farklılıklar ve/veya benzerliklerin araştırıldığı bu çalışmada; Türkiye’de farklı coğrafi ve demografik özellikleri bulunan bölgelerde farklı siyasal anlayışta hizmet veren belediyelerin, kadın sorunlarına yaklaşımları ve algısı karşılaştırmalı olarak araştırılmaktadır.

“Yerel Yönetimlerin Kadın Sorunlarına Yaklaşımı” isimli yüksek lisans tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci Bölümde, kadınlık hakkında toplum tarafından oluşturulmuş özellikleri gündeme getiren toplumsal cinsiyet kavramı ve gelişiminin genel çerçevesi çizilmeye çalışılmış ve Türkiye’de kadınların toplumsal, ekonomik ve siyasal sorunları belirtilmiştir.

İkinci Bölümde, küreselleşme süreci ve yeni kamu yönetimi anlayışı doğrultusunda yerel yönetimler ve kadınlara yönelik çalışmalarının ilişkisi araştırılmıştır. Bu bölümde yerel yönetimlerin kadın sorunları ve toplumsal cinsiyet çalışmalarına hukuki dayanak teşkil eden yasalar açıklanmış ve merkezi idarenin taşra örgütleri ile belediyelerin kadınlara yönelik faaliyetleri sınıflandırılarak incelenmiştir.

Üçüncü Bölümde, farklı siyasal partilerin yönetiminde buldukları İstanbul, İzmir ve Diyarbakır Büyükşehir Belediyeleri’nin kadınlara yönelik faaliyetleri incelenmiştir. Bu bölümde ayrıca ve büyükşehir belediyelerin Türkiye’deki kadın sorununa yaklaşımları siyasal, kültürel ve ekonomik olarak karşılaştırmalı olarak araştırılmaya çalışılmıştır. Sonuç Bölümünde ulaşılan sonuçlar ve çözüm önerileri belirtilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET VE KADIN SORUNLARI

Kadın erkek eşitliğini temel alan çalışmalar ve kadın bağımsızlığı hareketini insan hakları projesi olarak dünyanın bütün toplumlarında siyasal, ekonomik ve toplumsal sonuçları olan çalışmalar şeklinde ilerletmiştir. 19. Yüzyılın ilk yıllarında başlayan kadın hareketi, küreselleşme ile birlikte uluslararası alanda birikimini sınırlar ötesine taşımış ve bugün bütün ulus devletlerin az çok uyması gereken standartları ve idealleri oluşturmuştur. Uluslararası kuruluşlar da yerel ve ulusal düzeydeki kadın hareketlerini etkilemiştir. Toplumsal cinsiyet kavramı, kadın sorunlarının gün ışığına çıkmasını sağlayan bir bakış açısıdır. Bu açıdan cinsiyetin yeniden tanımlanışı ve kadın erkek eşitliğindeki yeni tezler kadın sorunlarının toplum düzeyinde algılanışını değiştirmiştir.

1.1. TOPLUMSAL CİNSİYET EŞİTLİĞİ

Toplumsal cinsiyet kavramı cinsiyeti yeniden tanımlayan yapısının yanında erkek egemen toplumun sınırlarını ve iktidarını eleştiren özellikler taşımaktadır.

İktidar olgusu, en genel anlamda insanlar arası sosyal etkileşimin her düzeyinde vardır. Çünkü insanlar arasında sosyal etkileşim bir sosyal etki, yani bireyin diğerini etkilemesi anlamına gelir. Dolayısıyla sosyal ilişkilerin tümü belli bir anlamda iktidar olgusu içerir. İnsanlar arası bu etkileşimle birlikte eşitsizlikte ortaya çıkar. İktidar toplum içerisindeki sosyal ilişkilerin eşitsizlik biçiminde oluşmasıdır (Çam; 1984: 87). Bu eşitsizliğin toplumsal boyutu, birbirine benzeyen ama farklılar gösteren pek çok sonuçlar doğurmaktadır. Siyasal iktidarın egemenliği öncelikle kadın ve erkek arasında tarihsel bir eşitsizlik olarak ortaya çıkmaktadır. Toplumda iktidar olgusu

bireylerin ve grupların birbirleri üzerindeki hâkimiyetini dolayısıyla belirli toplumsal kuralların oluşmasını sağlamaktadır.

Türkçeye en doğru çeviri ile toplumsal cinsiyet olarak çevrilen İngilizce “gender” sözcüğü kadın çalışmaları alanında “toplumsal cinsiyet” kavramı ile birlikte kullanılmaktadır. Yunanca “genos” kökünden türetilen “gender” sözcüğü Latince, Çağdaş ve Orta Fransızca, Orta İngilizcede ırk, tür, doğum anlamlarında kullanılarak anlam genişlemesi olmuştur (Webster’s Ninth New Collelate Dictionary, Aktaran: KSGM, 2006: 28).

1980’li yıllarda analitik bir kategori olarak “kadın” tanımından “toplumsal cinsiyet” kavramına yönelim olmuş ve feminist çalışmaların hemen her alanında makro ekonomik konuların analizi de dâhil olmak üzere temel bir kategori olarak kullanılmaya başlanmıştır. Toplumsal cinsiyet kavramı kadın kavramı ile eş anlamlı olmayıp kadınlarla erkekleri ve bunların birbirine bağımlı ilişkisini kapsayan bir kavramdır (Ülker, 2002: 11-12).

Genelde ülkeler düzeyinde cinsiyet oranları arasında büyük farklılıklar olmadığı ve kadın ve erkek nüfusunun birbirlerine yakın oldukları görülmektedir. Bununla birlikte cinsiyet oranlarının gelişmiş ülkelerde kadınların lehine, azgelişmiş ülkelerde ise erkeklerin lehine olduğu da bir gerçektir (Murat, 2007: 62). 2012 yılı verilerine göre Türkiye nüfusunun %49,8’ini kadınlar oluşturmaktadır (www. <http://www.tuik.gov.tr> 10 Ocak 2013). Kadın ve erkek arasındaki oransal bu küçük fark sayısal olarak kadın erkek eşitsizliğinin bir nedeni olarak gösterilemez. Toplumsal cinsiyet kavramı biyolojik kadın tanımını sosyal ve toplumsal kurallar karşısında kadın tanımı ile değiştirmektedir. Bu anlamda eşitliğin ya da eşitsizliğin sayısal verilerin dışında algılanması gerekmektedir.

Günümüz toplumlarında toplumsal cinsiyet kavramı ile birlikte hiyerarşik ilişki artık biyolojik kader olarak kabul edilmemektedir. Biyolojik cinsiyetin oluşturduğu eşitsizliğin ve buna karşı başkaldırının kaçınılmaz olarak ulaştığı sonuç, bu asimetrinin toplumsal temellerinin araştırılması ile şeklinde olmuştur. Kadınların eski çağlardan beri ezilmesi ve sömürülmesine karşı mücadele yürütenler, bu konudaki bilgilerin kavramsal bakış açısının değişmesi gerektiğini iddia etmektedir. Toplumda iktidar ve eşitsizlikle

mücadele için toplumdaki ilişkilerin kökenlerinin araştırılması ve yeniden düzenlenmesi kadının özgürleşmesinin politik stratejisinin parçasıdır. Bu görüşü savunanlar, erkeklerle kadınlar arasındaki asimetric ilişkinin temelini ve işleyişini anlamaksızın, onu yenmek mümkün olamayacağını savunmuşlardır (Mies ve Bennholdt, 2008: 101-102). Toplumsal cinsiyet kavramına ilişkin olarak yapılan açıklamalara bakıldığında kadınlarla erkekler arasında sosyal ve kültürel olarak yapılandırılan roller ve sorumluluklar çerçevesindeki tanıma gidilmektedir. Bu eşitsiz ilişki kadınlarla erkeklerin toplumda üstlenmiş oldukları işlerin, yerine getirdikleri rollerin doğal ve kendiliğinden bir işbölümünün sonuçları olmaktan çok, kültürel olarak belirlenmiş olmakla birlikte zaman içinde değişebilir roller ve sorumluluklar olarak tanımlandığını görmek mümkündür (KSGM, 2006: 29).

BİYOLOJİK CİNSİYET	TOPLUMSAL CİNSİYET
Cinsiyet doğaldır.	Toplumsal cinsiyet sosyo-kültürel, insan icadıdır.
Cinsiyet biyolojiktir.	
Cinsiyetteki görünür farklılıklara ve buna bağlı olarak üreme işlevindeki farklılıklara işaret eder	Toplumsal cinsiyet sosyo-kültürel, eril ve dişil niteliklere, davranış modellerine, rollere, sorumluluklara vs. işaret eder.
Cinsiyet değişmez, her yerde aynıdır	Toplumsal cinsiyet değişkendir, zamana, kültüre, hatta aileye göre değişir.
Cinsiyet her yerde aynıdır.	Toplumsal cinsiyet değiştirilebilir.

Kaynak: (GABB, 2011).

Tablo 1. Toplumsal Cinsiyet ve Biyolojik Cinsiyet

Biyolojik cinsiyet ile toplumsal cinsiyet karşılaştırıldığında toplumsal cinsiyet kavramının, sosyolojik olarak kadını tanımlayan kurallar ve davranışlarını etkileyen toplumsal yapıyı, kadın ve erkeğin doğumundan itibaren onu var eden değerler ve düşünceler dizisinin algılanışı anlaşılmaktadır. Kız çocuklarına pembe giydirilmesi, erkek çocuklarının savaş oyuncakları, silahla oynatılması, kız çocukların büyüünce anne olacağını erkeklerin ise asker olacağını belirtmesi toplumsal cinsiyetin oluşturduğu davranış kalıplarının bir ürünüdür. Biyolojik cinsiyet değişmez ve bütün dünyada aynı kabul edilmesine rağmen toplumsal cinsiyet zaman, mekân ve toplumdan topluma farklılıklar göstermektedir.

Bu açıdan, toplumsal cinsiyet rolleri, erkekler ve kadınlar arasındaki farklılıkların toplumsal olarak nasıl algılandığına bağlı olarak ortaya çıkar, toplumların cinsiyete dayalı işbölümü içinde pekişir, erkeklerin ve kadınların düşüncelerini, davranış ve hissediş biçimlerini belirler (GABB, 2011: 10).

Toplumsal cinsiyet araştırmaları ile biyolojik cinsiyet ile toplumsal cinsiyet kavramları arasındaki farkların kadınların ve erkeklerin yaşamlarını nasıl etkilediği araştırılmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl öğrenildiği ve cinsiyet kalıpları kavramlar bu açıdan önemlidir. Kadın ve erkek olmanın içinde yaşanılan toplumda öğrenilmiş bir davranış kalıbı olduğu gerçeği, Toplumsal cinsiyet ise, kadın ve erkeklerin doğuştan değil, sosyal ortamlarında, kültürlenme sürecinde öğrendikleri kadın ve erkek olmaya dair özellikleridir. Toplumsallaşma sürecinde ve kültür içinde, kadınlardan ve erkeklerden beklentiler, onlara yüklenen sorumluluklar, sunulan olanaklar ve ayrıcalıklar farklılaşmaktadır. Örneğin bizim toplumumuzda kadınların uysal ve fedakâr olması, erkeklerin ise cesur ve sert olmasının beklenmesi, kadın ve erkek olmaya dair toplumsal cinsiyet özelliklerini göstermektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı, cinsiyetin (kadın ya da erkek olmak) toplumsal ve biyolojik belirlenimleri arasındaki farkın anlaşılmasını sağlar. Bu kavramla, kişilerin cinsiyetinin toplumsal ve kültürel olarak belirlenmiş yönü, biyolojik cinsiyetten ayrılarak analiz edilebilir (Özberk ve Ertekin, 2010: 16).

Diğer bir deyişle, kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılık dışında onlara atfedilen tüm farklılıkların ve onların yükledikleri tüm rollerin ve

ilişkilerin sosyal olarak yapılandırılmış olduğunu ifade eder. Dolayısıyla bu rollerin ve ilişkilerin değiştirilebilir ve eşitlikçi bir biçimde yeniden yapılandırılabilir olmasını öngörür. Toplumsal cinsiyet bakış açısı biyolojik olanla sosyal ve kültürel olan arasındaki farkı anlamak ve dönüştürülebilir olanı (sosyal kültürel yapılanmalar) dönüştürmek için çaba harcamak olarak tanımlanabilir (KSGM, 2006: 29).

Toplumsal cinsiyet çalışmalarının asıl önemi; var olan erkek egemen iktidarın değiştirilemez olarak algılanan gücünün cinsiyet tanımının değişmesi ile değiştirilebileceğini iddia etmesidir. Kadınların, cinsiyet eşitsizliğinin bir kader olmayıp, eğitim, ekonomik birikim ve iktidarın yapısı gibi toplumsal nedenlerden oluştuğuna inandıkları an, eşitliği sağlayacak mücadeleyi de verebilecek bir sosyal zemin hazırlanmaktadır.

Toplumlar ve kültürler arası toplumsal cinsiyet farklılıkları bulunmakta hatta aynı toplum içinde bölgeden bölgeye birbirlerinden oldukça farklılaşmış toplumsal cinsiyet rolleri ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla toplumsal cinsiyet kavramı durağan bir kavram olmayıp, dinamik bir kavram olma özelliği taşımaktadır. Kadınların ve erkeklerin toplumda üstlenmiş oldukları işlerin ve yerine getirdikleri rollerin, doğal ve kendiliğinden bir işbölümünün sonuçları olmaktan çok, kültürel olarak belirlenmiş ve zaman içinde değişebilir olması toplumsal cinsiyetin toplumsallaşma sürecini anlatır. Bu da toplumsal cinsiyete bir dinamiklik katmaktadır. Toplumsal cinsiyetin gelişimi ve değişimindeki etkenler en uç başlıklar olarak şu şekilde belirtilmektedir (KSGM, 2006: 31).

- Aile-Okul-Medya
- Toplumsal İşbölümü
- İktidar İlişkilerinin Düzenlenme Biçimleri
- Kaynakların Dağılımı
- Din

Bu açıdan, toplumsal cinsiyeti ana akımlaştırma (gender mainstreaming) kavramı, her alanda ve tüm seviyelerde yasal yöntemler,

politikalar ve programlar da dâhil olmak üzere etkilerini değerlendirme stratejileridir. Erkekler ve kadınlar arasındaki eşitsizliğin sürdürülmemesi için ana başlıklar altında tüm siyasi, ekonomik ve sosyal alanlardaki politikaların ve programların tasarlanması, yürütülmesi, izlenmesi ve değerlendirilmesi süreçlerinin ayrılmaz bir parçası haline getirilmesini amaçlayan stratejidir. Burada esas hedef toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasıdır (Ağartan, 2012: 255) .

Biyolojik cinsiyet kavramından toplumsal cinsiyet kavramına geçiş insan hakları mücadelesi içinde çeşitli süreçlerden geçmiş ev önemli değişimler yaşamıştır. Ancak günümüzde bile üzerinde ortak bir düşünce birliğine varılmış kadın hareketi ya da ortak bir mücadele kültüründen bahsetmek zordur.

1.1.1. Tarihçesi ve Gelişimi

Toplumsal cinsiyet çalışmaları kökenleri kadın hakları mücadelesi içinde çok eskilere dayanmakla birlikte 20. Yüzyılın başlarında diğer toplumsal ve siyasal hareketlerden farklılaşarak, güçlenmiş ve cinsiyetçi politikalara yeni bir bakış açısı sağlanan bir döneme girilmiştir. Bu hareket önceleri belirli bilimsel ve siyasal çalışmalardan çok tepki hareketi olarak başlamış ancak sosyal bilimler konuyu özellikle ele aldığı anda toplum içinde değiştirici gücünü kazanmıştır.

Kadınlar çok uzun bir süre ve hala ataerkil sistem ve kurumlar içinde toplumsallaştıkları yüzyıllar boyunca eğitimden yoksun bırakıldıkları, ekonomik olarak da erkeklere bağımlı kılındıkları için bu bilincin ve farkındalığın gelişmesi ancak çok sayıda zorlu engelin aşılabilmesine bağlı olmuştur. Belki de en başta, bu toplumsallaşma süreçleri içinde ister istemez içselleştirdikleri zihinsel ve duygusal bağımlılık duygusunun aşılması gerekiyordu. Çünkü binlerce yıldır süren ve kadını ikincilleştiren ataerkil sistem, bütün toplumun derinlerine işlemiş durumdaydı (Berktaş, 2013: 3.)

Kadın direnişi ve hareketi öncelikle Fransız Devriminde tepki gibi sınıf bağlamında olduğu kadar cinsel alanda da meşruiyetçiydi. 19. yüzyılda

toplumsal cinsiyete ilişkin ahlâki argümanın dünyevileşmesi yürürlükte kalmıştır. Liberalizmin yükselişiyle de, bir eşit haklar öğretisine, bir yurttaşlık hakkı talebine dönüşmüştür. 1848'de ABD'de "Seneca Falls" kongresiyle birlikte kadınların önemli çaptaki ilk politik, seferberliği başladığında toplumsal cinsiyet üzerinde odaklanmıştır. Liberal ve faydacı çerçevede, kadınların yurttaşlığına dair herhangi bir itiraz nedeni bulmak giderek güçleşmekteydi (Connel, 1998: 49).

Sanayi Devrimi ile birlikte ortaya çıkan farklı ideolojiler kadın imgesine ve kadın haklarına dair farklı düşünceler ileri sürmüşlerdir. Kadın hareketi çok uzun süre sosyalist ve komünist hareket içinde eşit işçilerin ya da eşit yurttaşların haklarının savunulmasında sınıf hareketleri içinde ele alınmıştır.

Bu aşamadan sonra toplumsal cinsiyet çalışmaları artık yeni bir yaklaşım ve analiz etme, yorumlama çalışmalarının ötesine geçerek toplumsallaşmış bir hareketin sorunu oluşturan kaynakları tespit ederek "cinsiyet hiyerarşisinin varlığı konusundaki bilinci yaymayı ve onu yıkmayı amaçlayan kolektif eyleme" dönüşmüştür (Mies ve Bennholdt, 2008).

II. Dünya Savaşından sonra kadın hakları konusunda devrim sayılabilecek adımlar atılmıştır. Savaşla birlikte üretimde söz sahibi olan kadınlar haklarını arama konusundan önemli çalışmalar yapmakta siyasal anlamda da önemli gelişmeler olmaktadır.

1960'lar ve 1970'lerin radikal hareketleri, biyolojik ve toplumsal cinsiyetle bağlantılı olan ve cinselliğin dışavurum biçimlerinden ekonomik eşitsizliğe, polisin eşcinsellere karşı şiddet kullanmasından tecavüze kadar çeşitlilik gösteren bir dizi pratik konu hakkında tartışmalar başlatmıştır. Yeni feminist politika, bu konuları adlandırarak bazı teorik sorular ortaya attı ve teorik bir dil oluşturmaya başladı: "Cinsel politika", "baskı", "ataerkillik" (Connel, 1998: 9).

Özellikle sosyal politikaların toplumsal cinsiyet analizi savaş sonrası dönemde 1970'lerde ortaya çıkmaya başlamıştır. Günümüze kadar süren sosyal cinsiyet bakış açısı analizini, toplumsal cinsiyetin ve kadınlığın sosyal inşası özellikle de sonuçları açısından politika analizlerinde ne kadar değişken olduğunu sosyal politikaları anlamada toplumsal cinsiyetin

açıklayıcı gücünü vurgulamaktadır. Toplumsal cinsiyet ayrımının sürekliliği anlaşıldığında toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin sürekliliğini anlamak daha kolaylaşmaktadır (Alcock, 2008: 141).

Toplumsal cinsiyet çalışmalarının itici gücü diğer bilimsel yaklaşımlardan ayrılarak araştırma dünyasında farklı bir bilgi oluşturma ve araştırma sürecinin varsayımlarını kabul eden feminist yaklaşımdır. Feminist yaklaşım'ın kendisine özgü farklı varsayımları dünyadaki bütün kadın hareketlerini etkilemiştir.

1.1.2. Feminizm ve Ana Siyasal Akımlar

Kadını çalışmalarının odak noktasına koyan ve toplumsal cinsiyet bakış açısı ile sosyal bilimlere yeni bir içerik kazandıran anlayış insan hakları olarak kadın haklarını savunuşunu diğer ideolojilerden arındırmak ve öznelleşmek zorunda kalmıştır. Bu açıdan feminizm burjuva feminizmi, liberal feminizm, sosyalist feminizm, radikal feminizm, değişik yaklaşımlar ile pek çok bilimsel yaklaşımla beraber anılmaya başlamıştır.

Feminizm öncelikle eleştirel bir bakış açısıdır. Bu bakış açısı var olan bütün ideolojilerin ve düşünüşlerin cinsler arası eşitsizliği çözemeyeceğini savunmaktadır. Kadın haklarının savunulması için öncelikle sorunları ortaya koyan toplumsal yapının feminist perspektifte incelenmesi gerektiği savunulur.

Bu açıdan, feminist hareket kadın sorunlarının temelinde “cinsiyet ayrımının” yattığını vurgularken, kadınlara ait bir bilinç ve bir duyarlılığın da temellerini atmıştır. Gerçekten ataerkil aile, erkek egemen toplum, cinsiyet ayrımcılığı gibi kavramlar kadın sorunlarına ilişkin temel ve gerçekçi açıklamalar getirmektedir. Ancak, bu tür açıklamalar, gerçekliklerine karşın, sosyo-kültürel yapıda köklü değişimler gerektirdiğinden oldukça güç ve zaman alıcı değişimleri düşündürmektedir (Koray, t.y.: 6).

Sanayileşme ve modernleşme süreçleriyle bağlantılı olan gelişmeler sonucunda anne ve çocuk ölümlerinin azalması, insan ömrünün uzaması ve belki daha da önemlisi kadınların işgücüne katılımının sağlanması, feminist

bilincin gelişmesinin önkoşullarından biri olmuştur. Böylece kadınların salt doğurganlık ve annelik nitelikleriyle tanımlanmamalarını mümkün kılacak biçimde evlilik dışında ekonomik bir alternatifte sahip olmaları feminist hareketinde de gelişmesine neden olmuştur. (Berktay: 2013: 5). 1850'lerde güçlenen feminizmin bu ilk aşaması sırasında kadın hakları önemli bir yer işgal ediyordu. Birleşik Amerika'da köleliğin kaldırılması için başlatılan akımla koşut olarak yürütülen bu savaşta kadının evlilik durumu ve aile içindeki yeri uzun tartışmalara yol açmıştı (Abadan-Unat, 1992: 2). 19. yüzyılda kadınların toplumsal konumu ve bireysel hakları yoğun olarak tartışılmaya başlandı. 20. yüzyılın ikinci yarısında ise tüm dünya, eğitim, sağlık çalışma, siyaset, hukuk, bilim, sanat gibi alanlarda kadınların eşitlik mücadelelerini izledi (KSSGM, 1999: 2).

Kadının oy hakkı ile başlayan eşitlik arayışı yüzyılın son çeyreğinde de hala önemini korumaktadır. Bu yolda verilen mücadeleler birçok alana da yayılarak sürüp gitme ve bugün eşitsizlik kavramından çok, cinsiyet ayırımı ile açıklanabilen engellere karşı bir dizi politika ve uygulamanın nasıl gerçekleştirileceği tartışılmaktadır. Uluslararası düzeyde istenen, hiç kuşkusuz öncelikle açık eşitsizlik ve haksızlıkların önlenmesi ve kadının durumunun iyileştirilmesidir. Bununla birlikte ülkelere göre de önem kazanan konular ve sorunlar değişmektedir (Koray, t.y.: 15).

Feminizmin ve kadın hareketlerinin tarihi elbette Batı'nın siyasal tarihinin ayrılmaz bir parçasıdır. Uzun süre iki feminizm "dalga"sı arasında kalan 1920-1960 dönemi anlamak, bir bütün olarak yüzyılı anlamak bakımından çok önemlidir. 19. yüzyıl rasyonalizmine ve liberalizmine gerçekten sinmiş olan kadın hakları hareketi kitle siyasetinin, komünizme, milliyetçiliğe ve Freud'culuğa karşı ve 1960'ların cinsel devrimi içinde toplumsal cinsiyet sorunu ve siyasal düşüncenin yenilenmesine de yol açabilmiştir. Feminizm, toplumu, eşitliğin farklılığı kabul etmeyi ve içermeyi gerektirdiğini kabul etmeye zorlar. Kültürel belirlenimli cinsel farklılık insanların fikirlerini yapılandıran toplumsal cinsiyetli kategorileri çözümlenmekle kaynaklara yeni açılardan bakmayı ve yöntembilimlere yeni bir anlayış getirmiştir (Arnaud, 2005: 27).

II. Dünya Savaşı'nda totaliterliğin demokrasiye yenilgisinden sonra, savaş sonrası iklim bireysel haklara yeni bir vurguyu teşvik etmiştir. Savaşta erkeklerle birlikte büyük özverilerde bulunan kadınlar, kadın kimliği bilincinin gelişmesine yardım etmişlerdir. 1948 yılındaki İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi evlilikte koca ile karı arasında eşitliğin yanı sıra, cinsiyetler arasında eşitliğe vurgu yapmıştır. Çeşitli Batılı ülkeler yeni anayasalar kabul edildiğinde ise ce (Fransa 1946'da, İtalya 1947'de, Batı Almanya 1949'da), bu eşitlikçi ilkeler temel yasalara konulmuştur (Sineau, 2005:456-457 Aktaran: Koray, t.y: 19).

Ondokuzuncu yüzyıl feministleri, kendi egemen beyaz erkeklerinin ve onların devletinin önyargılarını ve daha da fazlasını keşfediyorlardı; 1960'ların kadınları, devrimci hareketin etkisiyle eşitsizliğin çözümünü sosyalizmde buldular. Başka etmenlerin yanı sıra bu, radikal feministlerce yapılan çözümlere zemin hazırladı. Buna göre, erkek-egemen toplum (cinsiyetçilik) yıkılmalıydı ve kadın kurtuluşu ilk gerçekleştirilmesi gereken devrimdi. Irkçılık bile, cinsiyetçiliğin ancak bir yan ürünü olma özelliğini taşıyordu (Mitchell: 1985: 31-32).

1960'lı yıllarda farklı gruplara ayrılan feminist hareketin üzerinde durduğu en önemli tartışma alanı cinsiyet eşitsizliği olmuştur.

Feminist literatür incelendiğinde, radikal feminizm'in diğer bütün ideolojilerden ayrıldığı ve feminist hareketin en önemli savı olarak ortaya çıkan özellik toplumsal şartların bireylerin kişisel hayatlarını top yekun etkilediği savıdır. Bu temel itiraz, kadın hareketlerinin diğer siyasal mücadeleler içinde gelişemeyeceğini de savunmaktadır. Türkiye de kadın hareketlerine önemli katkısı Olan Fatmagül Berktaş; "kişisel olan politiktir" sloganı ile kamusal alan ile özel alanı mutlak biçimde ayıran ve özel alanın eşitsiz iktidar ilişkilerine kaynaklık ettiğini inkâr eden siyasal kavrayışların dönüştürülmesine önemli katkıda bulunduğunu ifade etmiştir 1970'lere geldiğinde, kadın hareketi, egemen kültürde kadınların kaderi ve "doğal" olarak kabul edilen kalıp yargıları sorgulamakla işe koyulmuş ve buradan, kadın kimliğinin kurgulanmasında rol oynayan toplumsal yapıların ve

ilişkilerin sorgulanmasına yönelmiştir (Berktaş, 2003: 114-15, Aktaran: Berktaş, 2003: 7).

Ancak, feminist hareketin yanlış anlaşılması ve yorumlanmasının da önüne geçmek gerekmektedir. Bu anlamda özel alan ile kamusal alanı eşit saymak da yanlıştır.

Bu terimlerin yaygın biçimde geçerlilik kazandığı 1970'lerin ortalarına gelindiğindeyse, kadınların ve eşcinsellerin kurtuluşlarının, toplumu anlayış biçimlerimizde köklü bir değişiklik gerektirdiği, dinlemeye istekli herkes için kesinlik kazanmıştır. Sosyalist sınıf analizi, uzlaşım sal iktisat, siyaset bilimi çoğulculuğu veya sosyolojik işlevselcilik kapsamında çok az şey ifade eden iktidar, çıkar ve çatışma örüntülerine açıklık getiren de yine cinsel politika oldu. Feminizm artık toplum bilimlerinde teorik bir devrim talep ediliyordu (Connell, 1998:9-10). Bu yıllarda kadın konusu artık doğrudan insanın varlık konusu olarak ele alınmaktaydı. Evrensel ama aynı zamanda yerel ve güncel olduğu ileri sürülmekteydi. Evrensel yönü ile de dinler ve sosyal bilimler ile ilişkili ve güncel alanda, politikacılar başta olmak üzere ideologlar, sivil toplum kuruluşları saflarını toplumsal cinsiyet çalışmalarında konumlarını belirleyip yerlerini almak zorunda kalmışlardır. (Gültepe, 2008: 9).

Çağdaş Kadın Kurtuluşu Hareketi, artık bir dizi tepkinin ürünü olarak ortaya çıktı: ABD'deki Sivil Haklar Hareketinden kopan beyazlar, öğrenci iktidarı ve silah altına alınmaya direnme hareketlerine çekildiler; bu gruplar içerisinden bir kez daha itilen kadınlar, kadın kurtuluşuna çekildiler. Her ayrılma kopan kesimi güçlendirdiği gibi, bu kesimin içinden koptuğu hareket de elde edilen başarılar sonucunda çözülmediği için öteki radikal gruplarla ittifaklar kurmak, ya da onları içeriden etkilemek olanağı kazandı (Mitchell: 1985: 53).

Feminist hareketin daha radikal kanadı ise kısa sürede, "cinsiyet rolleri" kavramının ve beklentilerin değiştirilmesi stratejisinin ötesine geçmeyi başardı. Bu görüşler, iktidarın toplumsal cinsiyet ilişkilerindeki önemini gözden kaçırdıkları gerekçesiyle yetersiz bulunuyorlardı. Kadın kurtuluş hareketi grupları, erkeklerin kadınlar üzerinde iktidar sahibi olmaları nedeniyle kadınların baskı altında tutulduklarının ve kadınların konumunun

değiştirilmesinin önce bu iktidara karşı çıkılması, sonunda da bu iktidarın yıkılması anlamına geldiğini öne sürüyorlardı. Bu varsayımlardan yola çıkan analizler başlangıçta akademi dünyasında çok az ve bürokraside de oldukça sınırlı kabul gördü. Ancak toplumsal harekette yaygınlaşarak politik kampanya ve bilinçlendirme gruplarının hareket deneyimlerini kazandılar (Connel, 1998: 61). 1980'lerin ortalarında işler arapsaçına dönmüştü.

Feminizmin birbirleri ile düşünsel bağlantıları güçlü ancak pratikleri ve mücadeleleri farklı metotları bulunmaktadır. Tarihsel süreç içinde siyasal gelişimini devam ettiren düşünce, pek çok farklı bakış açısına sahip olan türlere ayrılrsa bile, liberal feminizm, radikal feminizm ve sosyalist feminizm başlıkları altında incelenebilir.

1.1.2.1. Liberal Feminizm

Feminizm türleri içinde en belki de en etkilisi ve tarihsel olarak en erken (19.yüzyıldan itibaren) gelişeni olan Liberal feminizm, kapitalizmi veri olarak kabul edip kadın-erkek eşitsizliğinin liberal demokrasinin önemli bir çelişkisi olduğunu, haklı olarak, öne sürdü ve kadınlar için eşit özne konumu talep etti. Ancak bu liberal eşitlik anlayışı, gerçek toplumsal sınıfsal, ırksal, etnik vb. eşitsizlikleri dikkate almayan salt yasa önünde eşitlik ve medeni ve siyasal hakların tanınmasını içeriyordu (Berktaş, 2013: 9).

Liberal feminist önderler, erkeklerin ekonomik ve toplumsal gücüne karşı çıkmaya cesaret edemedikleri için kadınların siyasal alanındaki baskıcı rejimini eleştirmeyi yeğlediler. Kadının özgürleşmesi ve eşitlikçi, uygar, çağdaş bir statüye kavuşmasının her şeyden önce kapsamlı yasama ve yönetim önlemleri ile gerçekleştirilebileceğini düşüncesi ağırlık kazanmaktaydı. Bu görüşte yasa önünde eşitlik, eşit işe eşit ücret, öğrenim alanında eşit olanaklar, seçim hakkı gibi siyasal hakların tanınması uzun vadede faal, katılımcı birer vatandaş olmaya istekli yeni kadın kuşakları yetiştirmeğe yeterli olacağı sanılmıştı. Kısaca bu yoruma göre değişim yaratacak olan başlıca araç, yasama önlemleridir.

1.1.2.2. Radikal Feminizm

Kadının sömürsünün başlıca kaynağı olarak sırf erkeklerin baskısını gören radikal feministlere göre sömürünün kalkması için yeni yapısal değişiklikler değil, sırf kadınlar tarafından yaratılan yeni bir kültür ve kurumlar gereklidir. Onlara göre kadın hareketi tamamen özerk olup, kadınlara yeni yaşam biçimi sağlamalıdır. Bu nedenle 1960'lardan sora güçlenen radikal feministler, aile ve evliliğin toplumsal kaynağı ve tarihsel gelişimine fazla önem vermeksizin, gerek evliliğin, gerekse pederşahi nitelikler taşıdığını ileri sürdükleri çekirdek ailenin kalkmasından yanadırlar. Batıda sınırlı bir şekilde türemiş olan "toplu yaşama" (commune) biçimi, bir bakıma bu akımın somut bir ürünüdür (Abadan-Unat, 1992:2-3).

Bu görüşü benimseyen radikal feministler, bu nedenle, kadını bağımlı ve ikinci sınıf yapan ataerkil toplum yapısı değişmedikçe, cinsiyete dayalı roller ve bunları destekleyen aile gibi kurumlar kalkmadıkça kadın üzerinde baskının ve cinsiyet ayırımının ortadan kalkmayacağını düşünmektedirler. Daha ılımlı feminist görüşler de, temelde bu yaklaşımı benimsemekle birlikte, tüm toplumsal ilişkilerde cinsiyet ayırımının ortadan kaldırılmasına yönelik iyileştirmelerden yanadırlar. Bu anlamda güç ve siyaset kavramlarının da yeniden tanımlanması gereğini ileri sürmektedirler. Örneğin, siyasetin bugünkü içeriğinin kadınları pek ilgilendirmediğini söyleyen feministler, siyasetin gündelik yaşamı ilgilendiren konuları içermesi gerektiğini, bunun siyaseti gerçek anlamına dönüştüreceğini ileri sürmekte, siyasetin "gündelik savaşı" içerme yönünde genişlemesini ve daha insancillaşmasını istemektedirler (Jacquette,1984, s.29, Bookman, 1988, s.8., Aktaran: Koray, t.y.:14-15).

Radikal feministler ise daha ziyade kadın bedenine ve cinselliğine odaklandılar ve kadının ezilmesinin, bütün ezilme biçimlerinin kökenini oluşturan evrensel bir olgu olduğunu ve sınıfsal, ırksal, etnik, vb. diğer farklılıklar dikkate alınmaksızın kadınların sırf kadın oldukları için bir cins olarak erkek baskısına maruz kaldıklarını savundular. İkinci Dalga feminizmin

erken dönemlerine damgasını vuran ve “kız kardeşlik” kavramını doğuran yaklaşım bu oldu (Berktaş,2013: 11)

1.1.2.3. Sosyalist Feminizm

Kapitalist toplumun gerçek toplumsal sorunlarının özellikle sanayileşme devriminden sonra kadın ve çocuk emeğinin işgücüne katılması ile birlikte işçi kadın hareketleri etkili olmuştur. Yeni kadın hareketi kadınların çifte sömürülmesine karşı mücadele, kadınların işletmelerde çifte sömürülmesine karşı erkek ve kadınların ortak mücadeleleri için bir çıkış noktası olmuştur. Kapitalist sömürü ve egemenlerin kanının gerçek kurtuluşu yolundaki mücadelesine baskı sisteminin sosyalist ideoloji içinde savunulmasıdır (Gartner ve Engel, 2012: 94-96).

Sosyalist düşünürler bir kadının sorununun olamayacağı noktasından yola çıkarlar. Kadın sorunundan söz etmek onlara göre kadını bir inceleme nesnesi haline indirmektir. Onlara göre sorun ancak üretim, yeniden-üretim süreci içinde anlaşılabilir, dolayısıyla böyle bir çözümleme ekonomik, politik ve ideolojik düzeylerde yürütülmelidir (Abadan-Unat, 1992:5).

Marksist feminizmin sınıfsal bölünmenin altını çizmesi önemliydi, ancak bu yaklaşım da kadınların ezilmesinin üretim tarzı dışında açıklanabileceğini reddettiği için, hayatın her alanındaki erkek egemenliğini açıklamak konusunda yetersiz kalıyordu. Marksist feminist kuram ile cinsiyeti merkeze alan radikal feminist kuramı birleştiren sosyalist feminizm ise, Marksizm’in temel kavramlarını kadınların durumunun analizine uygulamaya ve bu kavramlara yeni bir içerik kazandırmaya çalıştı. Kadınların ezilmesinde sınıfın yanı sıra toplumsal cinsiyete ve cinselliğe de yer veren sosyalist feminizm, çağdaşı toplumlarda kapitalizm ile ataerkilliğin karşılıklı olarak birbirlerini destekleyerek kadınların ezilmesini sürdüren bir etkileşim içinde olduklarını savunan daha kapsamlı bir kuram önerdi (Berktaş, 2013: 12).

1.2. TOPLUMSAL CİNSİYET VE SOSYAL POLİTİKALAR

Günümüz dünyasında sosyal devlet ve sosyal politika en çok tartışılan kavramlardır. Sosyal devletin neo liberal politikalarla küçültülmesi doğrultusunda çabalara hız verilirken bir yandan da güncel, tekil ve birbirinden kopuk yardım uygulamaları ve harcamaları artırılmaya çalışılmaktadır. Kadınlara yönelik sosyal politikaların temelinde toplumsal cinsiyet çalışmalarının yönlendirici etkisi göz ardı edilemez.

Toplumsal cinsiyete duyarlı sosyal politikaların temelinde, himmet ve merhamete muhtaç durumda bırakan toplum durumu sorgulanmaktadır. Söylem “hak temelli” bir söylemdir ve insanın topluma katılmasının koşullarını, bazı hakların siyasi yetki mercilerinin yüklediği sorumluluklar kanalıyla hayata geçirilmesinde ara. Başka deyişle sosyal politika politize edilir (Buğra, 2009: 13).

Bugün bütün dünyada kadınlara yönelik çalışmalar yapan kurum ve kuruluşlar bulunmaktadır. Kadın çalışmaları sosyal politikaları özellikle sosyal hizmet uygulamalarını etkilemektedir.

Sosyal politika çalışmalarının başlangıç aşamasında gelir eşitsizliğinden yoksulluğa, eğitimden istihdama, sağlıktan konuta birçok alt başlığı içeren bir alan olduğu için genellikle toplumsal cinsiyet bakış açısından uzakta gelişmiştir.

Ancak feminizmin gelişmesi ile birlikte, cinsiyete dayalı eşitsizliklerin kurucusu olarak kabul edilen devlet ve onun sağladığı hizmetler yanında piyasa ve ailenin kadınlar ve erkekler arasındaki eşitsizlik oluşturan doğası feministler tarafından sık sık gündeme getirilmiş ve ana akım sosyal politikaların toplumsal cinsiyet bakış açısı ile ele alınması kazanılmıştır (Dedeoğlu ve Elveren, 2012: 29).

Sosyal politikaların toplumsal cinsiyet yaklaşımı ile şekillenmesinin öncesinde geniş anlamı ile refah devletinde sosyal politika kavramındaki küresel değişim ve dönüşümün incelenmesi oldukça yararlıdır.

Keynesyen refah devletinin krizi olarak yaşanan süreç sonunda 1980’li yıllar ile birlikte sosyal politika alanında yeni yaklaşımların ön plana çıktığı

görülmektedir. Bu yaklaşımlar devletin sosyal alana müdahalesini engelleyici bir dönüşümü sağlayan, devletin küçültülmesi teması üzerine kurulu neo-liberal ideolojinin ana kaynağını oluşturmaktadır (Özbek, 2002: 27). Neoliberal sosyal politika, piyasalaştırılmış bir sosyal güvenlik sistemi içinde yasal düzlemde kadın erkek eşitliğini göz ardı edebilmektedir. Kadına duyarlı bir sosyal politika eleştirisi refah devletinden, piyasa devletine giden süreçte eşitsizlikleri, sınıfsal eşitsizliklerin gölgesinde kalmış kadınların yoksullaşmasına neden olan önemli durum ve süreçlerin analiz edilmesini zorlaştırmaktadır (Ecevit, 2012: 11-17).

Neoliberal sosyal politika üç temel özelliğe sahiptir. Bunlar özelleştirme, hedef belirleme ve yerinden yönetimdir (desantralizasyon). Sosyal hizmetlerin özelleştirilmesi, mali krizlerin azaltmak, hizmet dağıtımını daha etkili kılmak ve serbest kamu hizmetlerinden kaynaklanan bir yol olarak dikkate alınmıştır (Şenkal, 2011: 153). Neoliberalizmin bu aşamasında öne çıkan iki ana unsur sosyal politikaların niteliğini etkisini altına almıştır. Küreselleşme süreci ile birlikte uluslararası kuruluşların ve örgütlenmelerin ulusal sosyal politikaların belirlenmesinde hâkimiyeti artmış ve bu hâkimiyet temelinde ulus devletlerin uymak zorunda oldukları standartlar ve prensipler yerel yönetim kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları ile yürütülmektedir. Devlet sosyal politikaların artık tek yürütücüsü değildir. Sosyal politika kavramının kapsamı genişlemiş ancak faaliyet alanı ve kapsadığı toplum kesimi daraltılmıştır. Yerel yönetimlerin tekçi ve parça parça ve bütünsel olmayan yaklaşımları küresel toplum tarafından desteklenmekte ve bu politikalar sosyal hizmet anlayışının odak noktasına konulmaktadır.

Bir diğer unsur ise demokrasi alanında gerçekleştirilmiştir. Bu eğilimler daha fazla özgürlük, adalet ve demokrasinin yayılması için yeni umutlar sunmakla birlikte, ülkeler, bölgeler, etnik gruplar ve erkeklerle kadın arasındaki çatışma ve eşitsizliklerin artma olasılığı da bir o kadar güçlü görülmektedir. Dünyanın her köşesinde giderek artan oranlarda kültürel parçalanma, çatışmaları beraberinde getirmektedir. Küresel toplum”un gelişiyile, kadınların statülerinin artması geleneksel tekçi devletin faaliyetlerinin dışında

uluslararası kuruluşların ve uluslararası anlaşmaların etkisi gün geçtikçe artmaktadır (KSSGM, t.y. :17-20).

Görüldüğü gibi kadın soruna ait sosyal politikalar genellikle sosyal yardımın ötesinde, kadın kimliğinin ve bilincinin oluşturulmasına ve demokratik katılımlarının sağlanmasına yönelik bir politikalar bütünüdür. Küreselleşme süreci içinde yerelleşme eğiliminin artması ve neoliberal politikaların yaygınlaşması ile yerel yönetimlerin kadınlara yönelik sosyal politikalarında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Kadınlar sorunlarına yönelik yaklaşımların ve kadınlara yönelik sosyal politikaların gelişmesinde en önemli etken küresel toplum ve uluslar arası antlaşmalardır.

1.2.1. Uluslararası Antlaşmalar

20. yüzyıl küreselleşmenin hız kazandığı bir dönem olarak, ulusal olmaktan çok küresel olan standartların ve kurumların hâkim olduğu yeni bir dünya düzeninin de başlangıcıdır. Kadınlara yönelik uluslar arası anlaşmalar yeni yüzyılla birlikte önem kazanmış, bütün cinsiyet eşitliğine yönelik politikalar yerel ve ulusal düzeyde stratejik bu kararlarla yürütülmeye çalışılmaktadır. Kadın haklarına ilişkin en önemli belge, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi genel olarak bütün insanlık için geçerli özgürlük, onur ve haklar bağlamında ayrımcılığın önlenmesine yönelik uluslar arası belgedir. Otuz maddeden oluşan belge insanlık topluluğunun bütün bireylerini kapsamaktadır. 1966 tarihli Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ile Birleşmiş Milletler doğuştan sahip olunan eşit ev devredilemez hakların tanımlanması ve korunmasında önemlidir.

Günümüzde kadının toplumsal konumu, cinsler arası eşitlik, kadınların yeniden üretim sürecinde “görünmeyen” payları yoğun bir biçimde tartışılmaktadır. İkinci Dünya Savaşından sonra dünya barışını korumak ve sağlaştırmak amacı ile kurulan Birleşmiş Milletler, ileri derecede gelişmiş endüstri ülkelerinde büyük ölçüde gerçekleşmiş sayılan kadın / erkek eşitliğine – toplumların farklı gelişme ve kültür düzeylerine rağmen, evrensel bir güncellik kazandırmıştır. 1975'te başlatılan Kadın On Yılı Eylem Planı

birçok ülkede köklü ve eşitliği destekleyici yasal değişmelere neden olmuştur (Abadan-Unat, 1992: 2).

BM Pekin Deklarasyonu, hükümetleri kadının güçlendirilmesi ve ilerlemesi, kadın-erkek eşitliğini geliştirilmesi ve toplumsal cinsiyet perspektifinin ana politika ve programlara yerleştirilmesi konularında yükümlü kılmakta ve Eylem Platformunun hayata geçirilmesini öngörmektedir. Eylem Platformu ise, kadının güçlendirilmesinin gündemi olarak tanımlamakta olup, kadın-erkek eşitliğini gerçekleştirmeye yönelik somut politikalar ortaya koymaktadır. Eylem platformu kadının özel ve kamusal alana tam ve eşit katılımı önündeki engellerin kadınların ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi karar alma pozisyonlarında ve mekanizmalarında yer almaları yoluyla ortadan kaldırılabileceğini ifade etmektedir. Eylem Platformunun uygulanması ve izlenmesinde temel görev hükümlere verilmiş ve platform uyarınca bu görevin BM kuruluşları, bölgesel ve uluslar arası kuruluşlar ile sivil toplumun tüm katılımcılarının işbirliği ile yerine getirilmesi öngörülmüştür (KSGM, 2006: 20).

Toplumsal cinsiyet eşitliğini ana plan ve politikalara yerleştirme stratejisi Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonunda kadının kalkınmadaki rolü üzerine yapılan tartışmalarla bağlantılı olarak ilk defa Üçüncü Dünya Kadın Konferansı (Nairobi-1985) metinlerinde yer almış, Dördüncü Dünya Kadın Konferansı (Pekin-1985) sonucunda kabul edilen Pekin Eylem Platformunun bel kemiğini oluşturmuştur. Pekin +5 sonuç belgesinin de temel taşlarından biri olmuştur

Esas olarak toplumsal cinsiyet eşitliğini tüm kurumların uygulamaları içine yerleştirmek yoluyla toplumsal dönüşümü gerçekleştirmeyi amaçlayan toplumsal cinsiyet eşitliğini ana plan ve politikalara yerleştirme stratejisi; toplumsal cinsiyet eşitliği konularına politika kararları, kurumsal yapılanlar ve kaynak dağılımı gibi geniş bir çerçevenin merkezine yerleştirmekte ve kalkınma hedef ve süreçlerine kadınların görüş ve önceliklerinin katılmasını öngörmektedir. Bu nedenle kapsamında; toplumsal cinsiyet bakış açısının ana politikalara yerleştirilmesi, işlevsel ve yapısal açıdan politika süreçlerinin yeniden organizasyonu, iyileştirilmesi, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi

bulunmaktadır. Farklılık ve çeşitliliğe dikkat çekerek cinsiyet eşitliği tanımına geniş bir anlam kazandırmaktadır. Erkek egemen önyargıları ve cinsler arası eşitsizlik kalıplarını sorgulamaktadır. Teknik olmasının yanında politik bir süreci gerekli kılmaktadır. Ayrıca strateji, cinsler arası eşitlik konularının yalnızca ulusal mekanizmaların görevi olarak sınırlanmasının doğru olmadığını, mümkün olduğu kadar fazla aktörün devreye girmesi gerektiğini savunan bir anlayış içermektedir (KSGM, 2006: 25-26).

Komite, kadınların ilerlemesi ve ayrımcılığın ortadan kaldırılması konusunda ülkelerin sağladıkları ilerleme ve karşılaşılan engelleri içeren ülke raporlarını görüşmekte ve çeşitli sorular yönelterek ülkenin kadın hakları konusunda ulaşılmış olduğu durumu analiz etmekte ve tavsiyelerde bulunmaktadır (KSSGM, t.y.:3).

1.2.1.1. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi diğer insan hakları belgelerinde yer alan hakların kadınlar içinde gerçekleştirilmesini sağlamayı amaçlayan ve kadınların yaşamını etkileyen siyaset, ekonomi, hukuk, sağlık ve aile gibi alanlarda kadınların rolleri ve pozisyonları ile ilgili sorunları kapsamlı bir şekilde ele alan ilk sözleşmedir. Bu sözleşme kadınların İnsan haklarının korunmasına ilişkin yaklaşımda bir dönüm noktasıdır. Ayrımcılığın tanımını yapan ilk uluslararası belgedir (www.morcati.org.tr)

Birleşmiş Milletler Teşkilatı, kuruluşundan itibaren kadın konusu ile yakından ilgilenmiştir. Bugüne kadar Birleşmiş Milletler tarafından dört dünya kadın konferansı düzenlenmesi bu ilginin göstergesidir. Birleşmiş Milletler dünya kadın konferanslarının ilki 1975 yılında Meksika'da, ikincisi 1980 yılında Kopenhag'da gerçekleştirilmiştir. Tüm dünyada sesini duyurmaya başlayan kadın hareketlerinin de katkısı ile bu konferanslar sonucunda kabul edilen belgeler, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Birleşmiş Milletler ve ona bağlı ihtisas kurumlarının kabul ettiği karar, beyan ve tavsiyeler ışığında

Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi kaleme alınmış, Birleşmiş Milletler tarafından 1980 yılında imzaya açılarak, 1981 yılında da yürürlüğe girmiştir.1985 yılında Türkiye tarafından imzalanan Sözleşme, 19 Ocak 1985 tarihinde yürürlüğe girmiştir (KSSGM, t.y.:1).

Bu sözleşmeye taraf olan devletler, kadınlara karşı her türlü ayrımı kınar, tüm uygun yollardan yararlanarak ve gecikmeksizin kadınlara karşı ayrımı ortadan kaldıracı bir politika izlemeyi kabul eder ve bu amaçla aşağıdaki hususları taahhüt etmektedirler (Unicef, 1980:1).

- a. Kadın ile erkek eşitliği ilkesini kendi anayasalarına ve diğer ilgili yasalara henüz girmemişse dahil etmeyi ve yasalar ile ve diğer uygun yollarla bu ilkenin uygulanmasını sağlamayı; Kadınlara karşı her türlü ayrımı yasaklayan ve gerekli yerlerde yaptırımları da içeren yasal ve diğer uygun önlemleri kabul etmeyi;
- b. Kadın haklarının erkeklerle eşit temelde himayesini, yetkili ulusal mahkemeler ve diğer kuruluşlarla kadının her tür ayrımcılığa karşı etkin bir şekilde korunmasını sağlamayı;
- c. Kadınlara karşı herhangi bir ayrımcı hareket yapılmasından veya uygulanmasından kaçınmayı ve kamu yetkilileri ile kuruluşlarının bu yükümlülüğe uyumlu olarak hareket etmelerini sağlamayı;
- d. Herhangi bir kişi veya kuruluşun kadınlara karşı ayırım yapma girişimini önlemek için bütün uygun önlemleri almayı;
- e. Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturulan mevcut yasa, yönetmelik, adet ve uygulamaları değiştirmek veya feshetmek için yasal düzenlemeler de dâhil gerekli bütün uygun önlemleri almayı;
- f. Kadınlara karşı ayrımcılık oluşturan bütün ulusal cezai hükümleri yürürlükten kaldırmayı, amaçlamaktadır.

Sözleşme, taraf devletlerin cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlamanın ortadan kaldırılması için tüm uygun

yollardan yararlanarak, gecikmeksizin kadınlara karşı ayrımı ortadan kaldıracı bir politika izlemeyi kabul etmelerini öngörmektedir. Bu açıdan, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, kadının statüsünün dünya çapında güçlenmesi yönünde çabaların temel belgesidir (KSSGM, t.y.:1-2).

Diğer taraftan, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) dünyanın dikkatini kadının çalışmasına çeken faaliyetlere önderlik etmiştir. ILO'nun birçok prensip ve standardı daha sonra Kadına Karşı Her Tür Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ne (CEDAW) alınmıştır. CEDAW, kadın işgücünün temel haklarını açıkça ifade etmiştir. Bunlar kısaca; devredilemez bir insan hakkı olarak iş hakkı, kadına erkekle eşit iş olanağı, eşit ücret, eşit mesleki eğitim, eşit sosyal güvence, eşit yükseltme gibi bazı ülkelerde hala sözü bile edilmeyen bazı temel konuları kapsamaktadır. CEDAW aynı zamanda, kadının, genellikle ücretsiz olan ve tarım kesiminde hayati önem taşıyan rolü nedeniyle karşılaştığı sorunların üstesinden gelmesine yardım edecek konulara da işaret etmiştir. Bu çerçevede, kadının temel hakları ötesinde bazı ekonomik kaynaklara ulaşabilmesi ve onları kontrol edebilmesine ihtiyaç vardır (UN,1995, c:14-15 akt: KSSGM, 1999:4).

1.2.1.2. Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge

1993 yılında kabul edilen bildirge kadına yönelik şiddetin önlenmesi için alınmış en bağlayıcı bildirgedir. Kadın hareketinin yoğun çabası ile Viyana İnsan Hakları Bildirgesinde kadına yönelik aile içi şiddet ve kadının insan hakları konusunun yer alması, BM Genel Kurulunda "Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesinin" kabulü için itici bir güç olmuştur. Bu Bildirge ile kadına yönelik şiddet erkekler ile kadınlar arasında eşit olmayan iktidar ilişkilerinin bir sonucu olarak tarif edilmekte, kadına yönelik şiddetin kadınların ayrımcılığa maruz kalmasına ve kadınların ilerlemesinin engellenmesine neden olduğu belirtilmektedir.

Bu bildirge ile anlaşmaya taraf olan devletler, 1985 yılında Nairobi'de alınan kararlar doğrultusunda, kadınlara yönelik şiddetin ortadan

kaldırılmasına yönelik tedbirler ve erkeklerin kadınlar üzerine egemenlik kurarak onlara karşı ayrımcılık yapmalarına ve eşitsizliği doğuran sorunların çözümüne yönelik uygulamalar bulunmaktadır. 6 Maddeden oluşan bildirmede, 1 ve 2 madde'de şiddet eyleminin tanımı yapılmış ve içeriği açıklanmıştır. 3. Madde'de kadınların ekonomik, sosyal kültürel medeni veya başka alanlardaki hakları sıralanmış ve 4. Madde ile devletin kadına yönelik şiddeti kınaması ve önlemesine yönelik eylem planları açıklanmıştır. 5 madde'de ise Birleşmiş Milletler ile yapılacak ortak çalışmalar ile stratejik eylem planlarının koordinasyonu açıklanmıştır. Sonucu madde bildirgenin bağlayıcılığı belirtilmiştir (www.insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr, 17 Mayıs 2012)

Kadına yönelik şiddet dünya kamuoyundaki bilinci artırılması için, Birleşmiş Milletler, 17 Aralık 1999'da gerçekleştirdiği 54. Genel Kurul Oturumunda 25 Kasımın "Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması İçin Uluslararası Mücadele Günü" olarak benimsenmesi kararını almıştır.

1.2.1.3. BM'in Kadınlara Yönelik Ortak Programları

1.2.1.3.1. BM'nin Kadınların İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı

Bu program ile yerel düzeyde toplumsal cinsiyet taahhütlerinin uygulanmasının hızlandırılması ve kadın haklarının güçlendirilmesine katkıda bulunmak için yerel yönetimlerin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik çalışan kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının kapasitelerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır (www.kadininstatusu.org.tr, 17 Mayıs 2012)

1.2.1.3.2. Yerel Düzeyde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Güçlendirilmesi BM Ortak Programı

Bu ortak programın genel amacı, kadın erkek eşitliğini ana plan ve politikalara yerleştirerek ve yerel yönetimlerle işbirliği halinde kadın sivil

toplum kuruluşları, taban örgütleri ve ulusal ve yerel düzeylerdeki hükümet kurumlarıyla diyalog kurarak kadın dostu topluluklar oluşturmaktır (www.undp.org.tr, 17 Mayıs 2012)

Cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik fırsat eşitliği, fırsat önceliği gibi politikalar, özel önlemler ve ulusal mekanizmalar strateji tarafından kabul edilmekle birlikte, bu tür politikalar ve kurumsal strateji için tamamlayıcı bir nitelik taşımaktadır. Zira, zaman içerisinde cinsiyetler arası eşitliği sağlamak için geliştirilmiş “fırsat eşitliği” veya “fırsat önceliği” politikalarının, toplumsal cinsiyet eşitliğine gerçek anlamda saygı duyan toplumları geliştirmede yeterli olmadığı izlenmektedir. Bu tür tıkanma noktalarında başvurulabilecek en mantıklı yaklaşım olarak, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana plan ve programlara yerleştirilmesi stratejisi görülmektedir (KSSGM, 2001: 1-2)

1.2.1.2. Avrupa Birliği Düzeyinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Programları

Kuşkusuz uluslararası kuruluşların kabul ettiği sözleşme ve tavsiye kararlarının yaptırım gücü sınırlı olduğu gibi, bu tür ilke kararları daha çok soyut ve genel kalmaktadırlar. Bu açıdan kadın-erkek eşitliğinin yönünde gerçekçi çabaların, özendirici politika ve stratejilerin gündeme getirilmesi görevi ulusal hükümetlere ve bu ülkedeki çeşitli kuruluşlara düşmektedir. Örneğin birçok Avrupa Konseyi ülkesinde bile kadınların siyasal etkinliklerde temsili konumunda henüz fazla bir iyileşme sağlanamamıştır. Yine de uluslararası bağlantılar, hükümetler, siyasal partiler ve öteki kuruluşların uluslararası organlarca uymaları konusunda itici bir güç olabilmektedir. Bu nedenle şöyle bir varsayım ileri sürülebilmektedir: “Bir ülke eşitlik politikalarına yakından izleyen ne kadar çok sayıda uluslararası ilişkiler istemine dâhilse, devlet olarak eşitlik konumunda o kadar çok adım atmaya zorlanmaktadır” (Tekeli, 1992, 86).

Avrupa Konseyi 1975 yılından bu yana çeşitli toplantılarıyla ve bu toplantılarda alınan kararlarıyla siyasal ve kamusal yaşamda kadın-erkek eşitliğinin sağlanması yönünde çaba harcamaktadır. Avrupa Konseyi, çeşitli

toplantılarda dile getirildiği gibi kadınların siyasete katılımları ve bu alanlarda kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasını demokrasi için temel bir gereklilik olarak görmektedir. Bu eşitliğin sağlanmasında başlıca görevin hükümetlere düştüğünü kabul etmekte; bunun yanı sıra siyasal partiler, sendikalar, kadın örgütleri, hükümet dışı kamu kuruluşları ve baskı gruplarının karar-verme organlarında daha çok kadına yer vererek önemli roller oynayabileceklerini ileri sürmektedir (CE, 1986, s.129-130 Aktaran: Koray, t.y.:16).

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 1985 tarihli "aile içi şiddet" konulu Tavsiye Kararı, 1988 tarihli "çocukların ve genç kadınların cinsel istismarı, fuhuş ve pornografiye sürüklenmesi" konusunda İlke Kararı ve 1990 tarihli "aile içi şiddet konusunda sosyal önlemler" konulu Tavsiye Kararı, bu çalışmalara örnek olarak gösterilebilir. 1993 yılında Roma'da düzenlenen ve kadına yönelik şiddet konusunu ele alan "Kadın Erkek Eşitliği" konusunda III. Avrupa Bakanlar Konferansı ise Avrupa Konseyi bünyesinde bu alanda yürütülen çalışmaların farklı bir boyuta taşınmasına önyak olmuştur. Temel olarak kadına yönelik şiddeti önleme amacıyla stratejiler konusuna odaklanan Konferans sonunda bir deklarasyon yayınlanarak, kadına yönelik şiddetle mücadele konusunda bir Eylem Planı geliştirilmiş; tecavüz ve kadınların cinsel istismarı konulu bir ilke kararı kabul edilmiştir (KSGM, 2012: 11).

AB Komisyonu tarafından hazırlanan, 2001-2005 yıllarını kapsayan dönem için Birliğin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Çerçeve Stratejisi belgesinde (www.ikg.gov.tr, 17 Mayıs 2012)

- a. Demokrasinin AB'ne üye ve aday ülkeler için temel bir değer olduğu ve Birliğin kalkınma politikalarında anahtar rol oynadığı,
- b. Demokrasi anlayışının tam anlamıyla gerçekleşebilmesinin tüm vatandaşların, kadınların ve erkeklerin ekonomide, karar alma mekanizmalarında sosyal, siyasal ve kültürel hayatın her alanında eşit olarak temsil edilebilmelerinden geçtiği,
- c. Eşit olarak katılım ve temsilin sağlanabilmesinin ise, kadınların ve erkeklerin hayatlarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyecek politikaların toplumsal cinsiyet eşitliğini hedeflemesi,

- d. Politikalar oluşturulurken ve uygulanırken kadınların ilgi, ihtiyaç ve isteklerinin erkeklerinki ile aynı önemde olduğunun dikkate alınması gereği, üzerinde durularak, sürdürülmekte olan eşitsizliklerin ortadan kaldırılması için kadınların lehine özel önlemler alınması gerektiği vurgulanmıştır.

2002 yılına gelindiğinde Bakanlar Komitesi tarafından Kadınların Şiddete Karşı Korunması konulu Tavsiye Kararı kabul edilmiştir. Oldukça geniş kapsamlı olan Karar, kadına yönelik şiddeti önleme ve şiddet mağdurlarını koruma konusunda küresel bir strateji önerisi getirmiştir. Uluslararası düzlemde konuya ilişkin en son gelişme ise Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 7 Nisan 2011 tarihinde Strazburg'ta onaylanan "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi"nin, 11 Mayıs 2011 tarihinde İstanbul'da imzaya açılmış olmasıdır. Sözleşme kadına yönelik şiddet konusunda bağlayıcılığa sahip ilk ve tek uluslar arası sözleşme olması bakımından büyük önem arz etmektedir.

1.3.TÜRKİYE'DE KADIN HAKLARININ GELİŞİMİ

Türkiye'de kadın haklarının gelişimi, tarihsel olarak incelendiğinde pek çok bilim insanı tarafından çeşitli dönemlere ayrılmıştır. Tezin sınırları içinde Türkiye'de kadın hareketleri üç ana başlık altında incelemektedir. Bunlar, Türk-İslam sentezinin şekillendirdiği Osmanlı Dönemi kadın hareketi, yeni Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşu ile siyasal, toplumsal ve kültürel değişimin etkisindeki kadın hareketi ve 1980 askeri müdahalesi ile birlikte günümüze kadar gelen süreçtir. Bu üç ana dönem, Türkiye'deki kadın hareketlerinin genel çizgisini oluşturan ana değişimlerin incelenmesinde yararlı olacaktır.

1.3.1. Osmanlı Dönemi Kadın Hareketleri

Kadın hareketleri üzerine çalışan bilim insanları genellikle yanlış bilinen bir ön kabule karşı çıkmaktadırlar. Cumhuriyet döneminde kadınlara verilen haklar, modernleşme projesi ile kadınlara mücadele etmeden sunulmuştur, tezi genellikle Osmanlı dönemi kadın hareketleri incelendiğinde doğru bulunmamaktadır. Geç Osmanlı kadın hareketi Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar süren ve partileşmeye kadar gidebilen bir süreci kapsamaktadır.

Temelde İslam Hukukunun geçerli olduğu Osmanlı İmparatorluğunda kadının ve ailenin statü ve rollerini de İslam Hukuku Belirlemiş gibidir. Ancak fıkıh (şeriatın usul ve hükümleri) kitaplarında çerçevesi çizilen kadın ve hukukunu, devletin mer'î hukuku diye nitelendirmek pek doğru değildir. Şer'î ve örfî olmak üzere düalist bir hukuki yapıya sahip olan Osmanlı Devleti'nde aile ilgili düzenlemeler de mevcut hukuka ve bölgesel geleneklere göre düzenlenmekteydi (Ateş, 2010: 29).

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki modernleşme çabaları Batılı devletlere karşı devletin dış etkenlerin etkisiyle çöküşünün önlenmesine yönelik adımlardır. Tanzimat Fermanı'nın ilanı, Osmanlı imparatorluğu için köklü bir değişim ve dönüşüm sürecinin başlangıcı olmuştur. Tanzimat sonrasında temel düşüncesi olan Avrupa'nın modern kurumlarının alınması ve Batıya eklenme düşüncesi, 19. Yüzyılın ikinci yarısına kadar uzanan yenileşme sürecinin bir parçası da geleneksel yapının değişimidir (Ortaylı, 1985). Tanzimat Fermanıyla birlikte, standardize ve kodifiye olmaya başladı. Hukuk birliği sağlanmaya çalışıldı, sınırlı olsa kadının konumunu ele alan düzenlemeler yapıldı (Çakır, 1996: 138)

Türk aydınlarının özellikle XIX. Yüzyıl sonu XX. Yüzyıl başı düşünsel isteklerini takip etmek, ister istemez devletin ve toplumun kuvvetli bir akıntıyla süre giden değişimini açık bir şekilde gözlemlemeyi sağlamaktadır. Hemen her alanda önemli değişimlerin yaşandığı bu yıllarda Osmanlı kadın hareketi; devri içinde hemen her aydın tarafından tartışılması, özellikle organize kadın faaliyetlerinin yoğunluğuyla ve sosyal değişim ve gelişmelerle bağlantılı

olarak sürekli gündemde kalması yönüyle dönemin bu fotoğrafı içinde önemli bir yer tutmaktadır (Sami, 2005:7).

Tanzimat dönemi ile kadınlara resmi eğitim sürecinin başladığı tarihtir. Tanzimat'ın eğitim alanında yüzyıllık gelenekleri alt üst eden uygulamaları içinde kız ya da erkek çocuklar için parasız ve zorunlu ilkokullar ve rüşdiyelerin kurulması öngörülmüştür (Ateş, 2010: 29).

Geleneksel temeller üzerine kurulu Osmanlı Devleti'nin modernleşmesine öncülük edecek ikinci yapısal değişim II. Meşrutiyet döneminde gündeme getirilmiş, Osmanlı siyasal yapısı, farklılaşma, merkezileşme, laikleşme, özgürleşme sürecine girmiştir. Modernleşme sadece siyasal yapıda değil, toplumun her alanının yeniden yapılanmasında belirleyici olmuş ve Osmanlı kadınının konumu da buna paralel olarak değişmeye başlamıştır (KSSGM, 1999: 26).

Osmanlı Türk feminizminin 1908-1922 arasında kadınların eğitimi, ailede eşitlik, kadınların rasyonel bireyler olarak toplumda yer almaları, giyimde serbestiyet, kadınların annelik ve zevcelikle sınırlanmaması gibi talepleri bulunmaktaydı.

Osmanlı'dan başlayan süreç, kadının erkeğe eşitliği söylemini merkeze alan içeriğiyle feminizme tutunmaktadır. Tüm bunlar, özgürlük içerimi taşıyan talepler olarak dikkat çekmektedir ve eski dinsel anlayışın gevşemesi oranında artmakta olduğunu belirtmek gerekir (Tekin, 2004: 271).

İkinci Meşrutiyet döneminde sansürün kalkmasıyla beraber daha da canlanan basın hayatı, Osmanlı kadın hareketinin en önemli aracı olmuştur. Bu dönemde çoğu kısa soluklu, fakat problemlere çözüm bulma yoluyla oldukça idealist birçok periyodik yayın hayatına atılır. Bununla beraber, meşrutiyetin yeniden ilanından önce de Tanzimat ile birlikte, Batı'nın üst yapı kurumlarının yavaş yavaş Türkiye'ye girdiği görülmektedir. Bir kapitalist üretim biçimine uygun düşen üst yapı kurumlarının bir feodal üretim biçimini yansıtan Osmanlı İmparatorluğu'nun yapısına ne denli uygun düşeceğine bakılmaksızın alınan bu üst yapı kurumları, kadın sorununa da Batı gözlüğüyle bakılması sonucunu doğurmada gecikmemiştir (Tayanç ve Tayanç: 1977: 109).

Bu ortam içinde kadınların mücadeleleri, eylem ve taleplerine ilişkin en önemli kaynaklar kadın dergileri ile kadın derneklerinin kuruluş ve gelişmelerine ait bilgi ve kayıtlardır. O dönemde çıkan gazetelerde ve kadın dergilerinde sorunlarını ve beklentilerini yazarak, toplumu, özellikle hemcinslerini bilinçlendirmeye ve istekleri doğrultusunda değişime hazırlamaya çaba gösteren kadınlar, konferanslar düzenleyip, çeşitli dernekler kurmuşlar, bu derneklerde etkin görevler üstlenmişlerdir. İlk kadın dergisi olan Terakk-i Muhadderat'ın yayınlandığı 1869 yılından, Latin harflerinin kabul edildiği 1928 yılına kadar 40'ı aşkın kadın dergisi çıkarılmıştır (KSSGM, 1999: 26).

Bu dönemde başlayan ve giderek gelişen eğilim sonucunda eskiden “özel” alan kapsamına giren aile “kamusallaşarak” “milli aileye” doğru yönlendirilmiştir. Aile ulus devletin nüvesi “aile ahlakı” ise ulusal dayanışmanın çimentosu iddiası Osmanlı ailesinin ıslahı ile devletin kurtuluşu hedef alınmıştı (Berktaş, 2009: 57).

Meşruiyet döneminin eğitim anlayışı ve uygulamalarına bakıldığında Tanzimat döneminde başlayan eğitim reformunun devam ettirildiği görülmektedir. 1880'de açılan İki yıl sonra kapanan ve nihayet 1913'te yeniden açılan kız (idadi) liselerinin yanı sıra aynı tarihte kız öğretmen okullarına öğretmen yetiştirmek amacıyla Darül Muallimat-ı Aliye'nin kurulduğunu görmekteyiz (Ateş, 2010: 32).

Bu dönem, kadınların eğitilmesi, iş fırsatlarının yaratılması, kılık kıyafetin modernleşmesi gibi konularda kadınların durumunun iyileştirilmesini amaçlayan çok sayıda kadın örgütünün doğuşuna da tanıklık etti. Bu örgütlerden bazıları kadınlar için önemli kazanımlar elde ettiler. Örneğin Osmanlı Müdafaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti yayın organı olan Kadınlar Dünyası'nda yaptığı tartışmaların etkisiyle kadınların kamu sektöründe çalıştırılması için açtığı kampanyanın da ortaya koyduğu gibi zamanın en radikal kadın örgütüydü. Bu kampanyanın başarılı sonuçlarından biri İstanbul telefon şirketine kadın görevlilerin kabul edilmesiydi. 1914'de ilk kadın üniversitesinin açılması bu derneğin çalışmaları sonucunda oldu. 1920 yılında ise Kadın Üniversitesinin öğrencileri cins ayrımına karşı protestolar

yapmış ve erkek öğrencilerin sınıflarını işgal ederek karma eğitim talebinde bulunmuşlardır (KSSGM, 1999: 28).

Birinci dalga kadın hareketini genel talepleri itibariyle eşitlikçilik talebi belirlemektedir; ancak burada hedeflenen cinsiyetler arası eşitlik kadının kapalı ya da açıkça 'erkek gibi', 'erkeğe eşdeğer' olmasıdır. Bu eşitlikçi akım yasal dönüşümlere toplumsal değişimin temeli olarak savunur; yasa ve eğitim alanındaki birtakım düzenlemeleri de aslında kadının geleneksel/ataerkil rollerini daha iyi ifa edebilmesi için öngörür; kadının analık durumu bu reformların temel gerekçesidir. Eşitlikçi kadın hareketinin amacı kadının mevcut sistem (ataerkil toplumsal yapı) içindeki konumunun iyileştirilmesidir; söz konusu sistemin yeniden yapılandırılması tartışması söz konusu değildir; kadına özgü olanın değersizliği (doğallığı ya da kazanılmışlığıyla ilgili görüş farklılıkları bulunmasına karşın) kapalı de olsa kabullenilmekte ve bu niteliklerin eğitim aracılığıyla iyileştirilebileceği düşünülmekteydi.

Sonuç olarak Osmanlı Devleti'nin son yüzyılında gelişen Müslüman Kadın Hareketi, dinsel canlanış hareketinden esinlenen ailesel feminizmin özelliklerine benzeyen niteliklerine sahipti. Kadının bireysel haklarına değil, toplumsal çıkarına önem verilen erkek ve kadının farklılığının ve birbirinin tamamlayan özellikleri olduğu ve kadının yerinin özellikle ailesinin olduğu bir görünüm çıkmaktadır (Sami, 2005: 16).

Kadın hareketinin güçlenmesi ve toplumsal hayata edebilmesi için gereken tarihsel süreç Kurtuluş Savaşı ile kesintiye uğramakla birlikte Anadolu savunulmasının her aşamasında erkeklerle birlikte vatanın kurtuluşu ile mücadele eden kadın imgesi önemli yer tutmaktadır.

1.3.2. Cumhuriyet Dönemi Kadın Haklarının Gelişimi

Türkiye'de cumhuriyet kurulduktan sonra din kurumlarının devlet denetimi altına alındığı laik dizene geçilmiştir Laik olduğu kadar demokratik toplum olabilme çabaları içinde gerek yasal düzenlemelerle gerek eğitim

kurumlarıyla kamu hayatında olduğu kadar özel hayatta da İslam'ın görece etkinliğinin azaltılmasına çalışılmıştır (Mardin, 1981 Aktaran: Arat, 1995: 92).

Cumhuriyetin resmen ilan edilmesini takip eden ilk on yıl içinde ve hemen sonrasında kadınlara medeni ve siyasi haklar tanıyarak toplumsal statülerinin dönüşümünde çok önemli roller oynayacak reformların gerçekleştirilmiş olması Türkiye Cumhuriyeti'ne karakterini veren asıl unsurlardır. Öyle ki bu reformlar Cumhuriyet'e ideolojik kimliğini veren laik siyasi rejimin günümüze kadar muhafaza edilebilmiş yapı taşlarını oluştururlar. 1924 yılında çıkartılan ulusal düzeyde eğitim birliğini sağlayan Tevhidi Tedrisat Kanunu, 1926 yılında kabul edilen Medeni Kanun ve doğrudan kadınların kılık kıyafetlerini hedeflemese de 1925'te çıkarılan Şapka Kanunu diye biline Kılık Kıyafet Kanunu toplumsal yaşamı dini esaslara göre düzenleyen uygulamalara son vererek laik bir toplumsal düzenin kurulmasına olanak tanımış kadınlara da erkeklerle eşit eğitim hakkı sağlayarak, kadın ve erkeğin yasa önünde evlilik, boşanma, velayet, veraset gibi konularda eşit tutarak kadınların kamusal yaşama katılabilmelerine olanak sağlayan laik cumhuriyet rejiminin kurulmasına işlevsel olmuştur (Arat, 1995: 92).

Burada unutulmaması gereken en önemli unsur Osmanlı kadınının, Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte artık Türk kadınıdır. Halide Edip (1884), Nezihe Muhiddin (1889) gibi mücadelede önemli olan kadınlar Osmanlı eğitimi almışlardır.

Cumhuriyet Dönemi Kadın Hareketi'nde ise, kadınlar erkekler gibi kamusal yaşamda görünür hale getirilmeye çalışılmıştır. İlk başlarda elit kadınların seslerinin daha fazla duyulduğunu ve "kadın sorunu" nun ele alınmasının bir "devlet feminizmi" içinde geliştiğini belirtir (Tekeli, 1986: 185, Aktaran: Akpınar, 2011: 113). Türkiye'yi dünya kamuoyuna "medeni bir görünüm" altında tanıtmak istenmesi, kamu hayatında göze çarpan cinsler arasındaki eşitsizliği ortadan kaldıracak girişimleri destekledi, böylece tutucu güçlerin etkinliğini azaltmaya çalıştı oldu

Kadınlara medeni ve siyasi haklarının kadınların mücadele etmesine bile gerek kalmadan hatta neredeyse böyle bir beklenti içinde olmadan verildiği düşüncesi Cumhuriyet döneminin yaygın ön kabullerindedir.

Cumhuriyet reformları bu açıdan kendilerine kamusal alanda yer edinmiş kadınların reformları halka anlatmak ve hayata geçirmek için durağan konuma itmiştir. Bu düşünce kadınların ataerkilliği sorgulayan yeni düşünsel çerçeveler geliştirmeleri ve siyaseten aktif bireyler haline gelmelerini engelleyen önemli bir ideolojik etken olmuştur (Abadan-Unat, 1992: 14).

İkinci evre bu ilk hareketin taleplerini özümseyip Medeni Kanun (1926) ve oy hakkı eşitliğini sağlayan anayasa değişikliğiyle (1934) kadınların yasal statülerini, on yıl gibi kısa sürede Osmanlı'ya göre çok daha eşit bir konuma getiren bir devlet feminizmi ortaya çıktı. Osmanlı öncesi Türk geleneklerinde var olduğu düşünülen daha eşitlikçi model ile kadınlara ev hanımlığı yerine daha özellikle öğretmenlik gibi mesleklerle seçkin bir model sunma süreci almıştır. Ancak süreç cumhuriyet projesine bağlı Türk kadınlarının laik devletin İslami devlete dönüşmemesi için törenler ve bağlılıkların açıklanması ekseninde törensel bir nitelik kazanmıştır. Kadın ev erkeğin eşitlik statüsünü olanaksız kılan olgular tartışılmamış radikal çalışmalar yürütülmemiştir (Tekeli, 2011: 27).

1934 yılında kadınlara sağlanan seçme ve seçilme hakkı, bu açıdan Batı'daki örnekleriyle kıyaslandığında tam bir "sufrajist" (kadınların seçme ve seçilme hakkını savunan) hareket olarak nitelendirilemez. Ancak bununla birlikte, 1926-1934 yılları arasından bazı kadınların oy hakkı için savaştığının altı çizilmelidir. Örneğin, Nezihe Muhiddin (1889-1958), Birinci Dalga Cumhuriyetçi Feminizm'in önde gelen isimlerindedir. İki kez evlenmesine rağmen, babasının soyadını almış, sosyoloji, psikoloji gibi alanlarda çalışmalar yapmış bir düşünür olan Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası'nın kurucularındandır. Muhiddin, Cumhuriyet'in ilanından önce, cumhuriyet rejimini kadın haklarının alınması için çok uygun bir zemin olarak görmüştür. 1923 yılında kurulan Kadınlar Halk Fırkası programında kadınların milletvekili, hatta asker olması talepleri yer alsa da, bu talepler aşırı bulunduğu için, parti kapatılmıştır (Zihnioğlu 2003, Aktaran: Akpınar, 2011: 113).

Cumhuriyetin kadınlara tanıdığı diğer önemli haklar arasında eğitim alanındaki reformların yanı sıra 1930,1934 yıllarındaki seçme ve seçilme

haklarını saymak gerekmektedir. Bu kararı takiben 1935-1939 Meclisi'ne 18 kadın milletvekili girmiş ve kadınların tüm milletvekillerinin %45'ini oluşturduğu böyle bir kadın temsili oranına bugüne dek erişilememiştir

Türkiye'de de 19. yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı İmparatorluğu'nda kadın haklarında başlayan kısırdanmalar 20. yüzyılın ilk yarısında ilan edilen Cumhuriyet ve hemen arkasından gerçekleştirilen Atatürk Devrimlerinde yansımasını buldu. Atatürk, modernleşme ve çağdaşlaşma politikaları çerçevesinde kararlı bir tutum sergileyerek hem kendisinden önce söylenenleri hem de kendi görüşlerini eyleme dönüştürmüş, hedefleri için kitleleri harekete geçirmiştir. Böylece Türk Kadını o dönemde birçok Avrupa ülkesine göre ileri sayılabilecek hakları elde etmiştir (KSSGM, 1999:2).

1919-1923 yıllarında verilen Kurtuluş Savaşı hem erkeklerin askere alınması, dolayısıyla onların görevlerini kadınların devralması, hem de kadınların erkeklerle omuz omuza mücadelesi nedeniyle önemli rol değişimlerine yol açtı. İstanbul'un işgali sırasında kadınlar direniş gösterileri düzenlediler; Anadolu'da ise Milli Müdafaa İçin Anadolu Kadın Cemiyeti kuruldu Cumhuriyet döneminde devlet tarafından kadınlar için radikal reformlar yapıldı. 1926 yılında kabul edilen Türk Medeni Kanunu, kadınların toplumsal statüsünü yükseltti. Bu statü kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınmasıyla perçinlendi (KSSGM, 1999: 30).

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında genel olarak, Türkiye'nin, bir tarım toplumu olduğu, nüfusun büyük bölümünün toprağa bağlı bulunduğu söylenebilir. Kadın da bu genel çerçevenin içindedir; ayrı düşünülemez. Cumhuriyet'in ilk nüfus sayılı 1927 yılında yapılır. Kadın sayısı erkekten çoktur 1972 Türkiye'sinde (Tayanç ve Tayanç, 1977: 111-116).Kadınların kurtuluş savaşında önemli görevler almalarına rağmen, hakları ve özgürlük mücadeleleri konusunda siyasal ve sosyal süreçlerin dışında kaldığı görülmektedir.

Cumhuriyet'ten itibaren gelişen süreçte ise, kendi dinamiklerine dayanan bir kadın hareketi ve feminist akım gelişmediğinden; feminizme, kadınlar ve çağdaşlık arasında kurulan denklem ile orantılı şekilde önem verildi ve 1930'larda devlet tarafından sağlanan kadın haklarındaki gelişmeye

sahip çıkıldı (Tekin, 2004: 271-272). 1934'teki anayasa değişikliği ile kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınması kadın hareketi içinden yükselen başka taleplere bir cevap niteliğindedir (Akbulut, 2010: 63).

1946'da çok partili hayata geçildikten ve yeni orta sınıfların artan nüfusu ile birlikte, Türkiye'nin kamu ekonomisinin büyük ölçütle nitelik değiştirmiş olduğu görülmektedir. Devletçilik yerine özel girişim desteği görmeye başladı. Bunun sonucunda yeni teknolojilerin uygulanmasına geçildi, tarımın makineleşmesinin sonucunda iç göç, hızlı kentleşme ve dengesiz endüstrileşme baş gösterdi. 1960'dan sonra devlet eliyle düzenlenen işgücü ihracı büyük çaplı bir dış göçe yol açtı. Türkiye'nin toplumsal yapısını etkileyen bu simgeler köklü değişimlere neden olup kuşkusuz kadın nüfusunu da etkilemiştir (Abadan-Unat, 1992: 22).

Kentleşme, endüstrileşme, göç gibi etkenlerden hangisi Türk kadını ile ilişkin toplumsal değişmeyi hızlandırmıştır. Türkiye'de kırsal değişim, cinsler arasında öteden beri var olan asimetrik ilişkiyi yoğunlaştırmamış, buna karşın erkekler arasındaki toplumsal tabakalaşmayı etkilemiştir. Yani tarımsal teknoloji ve toprak kaynaklarını denetim altında bulundurmakla, ekonomik kurumlarını güçlendirdiler; diğerleri marjinal bir kategoriye sokuldular. Kadınlar açısından değişim, erkekler katındaki değişimin yansıması oldu. Benzer biçimde kentleşme de kayıtsız şartsız tüm kentte yaşayanların çekirdek aile biçimini benimseme sonucunu vermiştir (Abadan- Unat, 1992: 28).

1.3.3. 1980 Yılından Sonra Kadın Haklarının Gelişimi

1980 askeri müdahalesine kadar olan kadın hareketleri özellikle 1960 ve 1970'li yılların etkisi ile siyasal ideolojilerin içinde kendine yer bulmuştur. 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi ile kesintiye uğrayan siyasal hayat kadın hareketinin kendi sorunları etrafında bütünleşen ve siyasal anlamda ürkek bir kadın hakları savunusu olarak başlamıştır. Akademik anlamda çalışmalarla desteklenen kadın hareketi elle tutulur somut sorunlara karşı kamuoyu oluşturmaya yönelik girişimlerde bulunmuşlardır.

Bu anlamda, Türkiye’de feminizm ilk kez 1980’lerde gündeme gelmemiştir. Tersine kökleri 19. Yüzyılın sonlarına giden nerdeyse yüzyıllık bir tarihi geçmişi vardır. Bu tarihi üç evrede ele almak mümkündür. Meşrutiyet döneminde kadınların kurduğu çok sayıda dernek ve çıkardıkları yayın bulunmaktadır. Bu dönemde Osmanlı toplumunda kadınların özellikle aile içinde zevcelik ve annelik rolleriyle sınırlandırılmalarını eleştiren ve eğitim, çalışma toplum hayatına katılma talepleri ile ortaya çıkan güçlü bir kadın hareketi vardır (Tekeli, 2011: 28). Fakat 1980’ler Türkiye’sinde kadınların seslerini duyurması toplumda bir anda önemli bir etki oluşturmuştur.

1980’lerle birlikte Türkiye’de kadınlar açısından yeni bir dönem başlamıştır. Toplumsal hareketlerin geleneksel sol ve sağ içerisinde biçimlendiği uzunca bir dönemin ardından gelen zorunlu suskunluk aynı zamanda kimi gruplar açısından geçmişle ve gelenekle hesaplaşarak yeni projeler oluşmasına yardımcı olmuştur (Timisi ve Gevrek, 2011: 13).

1970’lerin sonunda gelişen kadın sorunu marksizmin antifeminist tahlillerine dayandırılmıştır. Bir önceki dönemde ezilen kadın esas olarak köylü kadın olmasına karşılık sorunların aşılması için tek çarenin sosyalizm olarak gösterilmesi feminist hareketleri dolayısıyla kadın hareketlerini etkilemiştir. Feminizmin keşfedilip dillendirilebilmesi için 1980 askeri darbesinin bütün siyasi kuruluşlara dayattığı baskı sonunda 1980 yıllarında kadınların kendi sorunlarına farklı bakış açıları ile yaklaşması noktasında oluşmuştur. Bu aşamada Fatmagül Berktaş, “kadın sorunu” nun Türkiye solu içinde irdelenmediğini bu sorunun özgül nedenlerinin araştırılmadığını belirtmektedir. 1980 yılına kadar Türk solu kadının eşitsizliğinin feodal ilişkilerin ve ideolojinin kadınlar üzerinde etkili olduğunu ve kadın haklarının bir sınıf savaşımı içinde yürütülmesi gerektiğini gündemin “ikincil” sorunlarla işgal edilmemesi gerektiği düşüncesinin ağır bastığını belirtmiştir (Berktaş, 2011: 75).

1987’den sonra ise daha düzenli ve örgütsel biçimde feminist hareketlerin gelişmesi izlenebilmiştir. Fakat son tahlilde 80 sonrası feminizm üzerinden kadın özgürlüğü kavramının daha bireysel ve ortak sorunlar etrafından çözümlenmesini söylemek mümkün görünmektedir. Bugünkü

kadınlık bilincinin Osmanlı'daki kadınlık bilincinden farkı, erkeklerin tanımladığı bir kadın konusu olmaktan sıyrılmaya başlamasının görülmesidir. Bunun başlangıcını da 1980'li yılların başlarına kadar geri götürebiliriz. Bugün kadınlık bilinci, kadın sorunları bağlamında feminizmin yol çizgisinde derece itibarıyla feminizme daha yakın izler taşımaktadır. Fakat feminizm son tahlilde özgürlük çağrışımlı bir kullanımın konusu olmuştur (Tekin, 2004:271-272).

1980 yılındaki askeri darbe sonrası siyasal ideolojilerin baskı altına alınması ve depolitizasyon süreci kadın hareketi için yeni bir başlangıç olmuştur. 1980'li yıllarda başlayan süreç kadınların yeni bir hak arayış sürecini akademik çalışmaların toplumsallaşması ile başlatmıştır. 1990 yılı ise bu çalışmaların daha kurumsallaştığı kadınların mücadelelerinde bireysel çabalar yerine örgütlenme haklarının kullandığı yıllardır. Bu yıllarda küreselleşme süreci ile birlikte kadın hakları ulus devletlerin politikalarını etkileyen uluslararası anlaşmalar ve örgütlenmelerin etkili olduğu yıllardır.

Bugün hala gelişmemişliği ve birçok eşitsizliği yansıtan Türkiye'de kadın-erkek eşitsizliğini tartışmak zaman zaman "anlamsız" ya da "yararsız" görülmektedir. Özellikle insan haklarının tam anlamıyla sağlanamadığı bir ülkede kadın haklarıyla uğraşmak "lüks" de bulunabilmektedir. Bu araştırmada da bazı kadınlar, kadın haklarından önce insan hakları diyerek, insan haklarının gelişmesiyle kendiliğinden kadın haklarının gelişeceğini söyleyerek bu görüşü paylaşmışlardır (Koray, t.y.:25).

Türkiye'nin AB'ne tam üye olma hedefi bugünü e yarını temelden etkileyen toplumsal bir dönüşüm projesidir. Çünkü üretimden tüketime, eğitimden sağlığa, tarımdan sanayiye, enerjiden çevreye, adaletten güvenliğe günlük yaşamın her alanında köklü değişiklikler gerektiren, ülkeyi evrensel standart ve uygulamalara götürecektir büyük bir reform hareketidir. Üyelik yolunda gerçekleştirilen siyasi, hukuk, ekonomik ve toplumsal reformlar bireyin hayat standardını yükseltmeyi amaçlamaktadır (KSGM, 2006:2).

1980'li yıllardan günümüze kadar olan dönemde küreselleşmenin etkileri 1990 yıllarda hissedilmeye başlanmıştır. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik yolunda ilerlemesi ve AB müktesebatının uyumlaştırma çalışmaları

1990'lı yıllarda pek çok kanunun toplumsal cinsiyet çalışmalarının olanak veren ve kadın haklarına uygun üst yapının değiştirildiği görülmektedir.

Kadınlara eşitlik içinde, sosyal, ekonomik ve siyasi alanlarda hak ettikleri statüyü kazandırmak üzere şimdiki adı "Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü" 20 Nisan 1990 günü Resmi Gazete'de yayınlanan 422 KHK ile "Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı" adıyla Başbakanlığa bağlı olarak kurulmuştur (www.kadininstatusu.gov.tr, 17 Mayıs 2012)

Bu kurum 2 Kasım 2011 tarihinde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının ana hizmet birimlerinden biri olarak yapılandırılmıştır.

Birey, aile ve toplum refahını artırmak amacıyla dezavantajlı kesimler öncelikli olmak üzere bütün toplumu hedefleyen sosyal politikalar üretmek, uygulamak ve izlemek için 2011 yılında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun yerini alan yeni bir bakanlık kurulmuştur. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kadın hakları konusunda önemli görevler yüklenmektedir.

Feminist Hareketin güçlenmesi ve kurumsallaşma dönemi, toplumsal cinsiyet çalışmalarının bütün bakanlıklar bünyesinde ele alınmasını gerekli kılmıştır. Çalışma şartlarından, eğitime, siyasette pozitif ayrımcılığa kadar pek çok değişiklik hızlanmıştır. Kadın eşitliği konusundaki değişimin uluslar arası kuruluşların etkinleştiği küreselleşme döneminde hızlandığı ve küresel topluma entegrasyon çalışmalarının 2000'li yıllarda hız kazandığını söyleyebiliriz.

Özellikle yerel yönetimlerin kadın hakları ve kadının eşitliği için çalışmaları özellikle 2000'li yıllarda proje belediyeciliği ile hız kazanmış Yerel Gündem 21 ve kadın meclisleri bu konuda etkin görevler yüklenmiştir.

1.3.4. İslam Dini Açısından Kadın Anlayışı

İslam dini ve kadın erkek eşitliğini veya kadınların kendi yaşamları ile ilgili seçim hakkını savunan feminist yaklaşımı karşılaştırmak oldukça zor hatta çoğu zaman mümkün görünmemektedir. Feminizm bir karşı çıkış düşüncesi olarak toplumu, ideolojileri, kurum ve kuruluşları, yasaları eleştirel

bir teoride inceleyen ve odak merkezinde bireyin, bireyselleşmenin, kadının insan haklarının bulunduğu bir yaklaşımdır. Feminizm açısından, İslam hukuku çerçevesinde kadın erkek haklarının eşit olmadığı düşüncesi ağır basmaktadır.

Evlenme, ayrılma, miras, çocukların velayeti, kanun önünde eşitlik ve tanıklık, zina suçları konusunda erkekler ayrıcalıklı bir konumdadır, söyleyişi çoğu zaman ön plandadır (Arat, 1995: 92). Feminizm üzerinden kadın konusundaki tutum ve referansların, eski düzenin yıkılmasının, eskiyle bağların koparılmasının en önemli göstergelerinden biri sayılması, İslam ile feminizm ilişkisini ilk elden sorunlu kılmaktadır. Ayrıca İslam'ın kadın-erkek eşitliğini veya kadınların kendi yaşamları ile ilgili seçim hakkını savunan feminizmle sorunlu alanlarının bulunduğu çoğunlukla ifade edilen bir argüman olarak görünmektedir.

Batı kadının insani değerlerini, gelişimini ve özgürlüğünü gündeme getirirken, onun bireyselliğini merkez kabul etmektedir. Kadın aileden alınır ve kendisinden ayrı bir birey olarak bahsedilir. Ondan sonra bir takım haklar ve imkânlar verilir. Bu da ister istemez bireyselliğe ve birey merkezilik; güçlü birbirine bağlı ve toplumu sarsmakla kalmamış ve aile kurumunu da yerle bir etmiştir (Şeriatî, 2011:257).

Aile merkezli İslam anlayışı da kadının bireyselliğini merkeze alan Batı anlayışı arasındaki fark şudur: Batı'da evlilik kadın ve erkeğin yan yana ama birbirinden bağımsız eşler –aile değil- ve her iki bütün olarak anlaşılırken, aileyi merkeze alan İslam erkek ve kadını aileyi kuran bütünün iki parçası olarak görür. Bu iki parça bir bütünü oluşturarak, birbirini tamamlar, Bu iki bakış açısı İslami aile yapısındaki kadın-erkek ilişkileriyle Batı aile yapısındaki kadın ve erkek ilişkilerini açıkça ortaya koymaktadır. Bir tarafta yan yana iki bütün diğer tarafta bir bütünün iki yarısı ki ailedir (Şeriatî, 2011:258).

Meseleye Kur'an ve hadis açısından bakılacak olursa erkekle kadın arasındaki temel nitelikler itibariyle bir eşitliğin, hatta özdeşliğin var olduğu görülmektedir. Kadın erkek aynı ruha sahiptirler. İnsani içerik açısından her

ikisi de aynıdır. Diğer taraftan tali nitelikler itibariyle ikisi arasında eşitlik değil farklılık söz konusudur (Taş, 2010:165).

İslam da bu konular bilimsel olarak, düzeyli ve ilerici bir şekilde ele alınmıştır. Bu konulardan birisi de çok evlilik meselesidir. Bu konu toplumun sadece bireysel heves ve sınırsız arzularından kaynaklanan kayıtsız bir kadın alam isteğinden çok daha başka toplumsal ve sosyal amaçlara hizmet eder niteliktedir. Özellikle Nisa Suresindeki çok eşlilik konusu yetimlerin geleceği söz konusu olduğu yerlerde gündeme getirilmiştir. Yani Kuran yetimler söz konusu olduğunda çok eşlilikten bahsetmiştir. Bu meseleyi çok önemli kılmaktadır. Yetimler konusu çok hassas bir konudur. Özellikle o dönem toplumunda kimsesiz ve koruyucusu olmayan çocukları hem terbiye açısından hem toplumsal açıdan kötü bir gelecek, yeme içme, giyinme, barınma ve açısından kötü şartlar beklemekteydi. Çok eşlilik meselesi bu durumda daha önem kazanmaktadır (Şeriati, 2011:260).

İslam toplumundaki en önemli tartışma alanını oluşturan çok eşlilik sorunu aslında İslam kanunlarının ve İslami meselelerin yanlış bir şekilde uygulanmasının sorunudur.

Oryantalist tavrın zihinlerde yerleştiği Osmanlı harem hayatının büyüünün sıradan bir batılının bile şuuraltında yaşadığı ve çeşitli fantezilerle beslendiği hemen herkes tarafından bilinir. Özellikle batılının yar ve yaygın olduğunu söylediği bu durumun en önemli dayanak noktalarından birisi de Osmanlı devletinde Şer'i Hükümlerin erkeklere dörde kadar kadınla evlenme iznini vermiş olmasıdır. Günümüzde hala tartışılan bir konu olarak "çok kadınla evlilik (Bu tabir aslında hem bir erkeğin aynı zamanda birden çok kadınla (poligamy, taaddüd-ü ezvac) evli olması halini ifade eder. Eski Babil ve Mısır'da, Atina'da, Hintliler'de, İranlılar'da, Türkler' de, Slavlar'da, Cermenler' de ve Anglosaksonlar'da, birçok millet ve toplumda çok evliliğin uygulama alanı bulunduğu bilinmektedir. Brahmanizm ve Zerdüştilik gibi Doğu dinlerinde çok evlilik meşru kabul edilmiştir. Yahudilik ve Hristiyanlıkta çok evliliği yasaklayan bir hüküm yoktur. İslam dini tek evliliği teşvik etmekle birlikte, prensip olarak çok evliliği yasaklamamıştı. Ancak zorlaştırmacı bir takım kayıt ve şartlardan başka ona bir üst sınır getirmiş ve en çok dört kadınla

evlenmeye izin vermiştir. Çok evliliğe izin veren ayette, “Aralarında adaletsizlik yapmaktan endişe ederseniz bir kadınla yetinmelisiniz.” (Nisa Suresi 4/3) denilmektedir. “Taaddüd-ü Zeycat” özellikle Avrupalı'nın kafasındaki yanlış imaja yönelik olarak kaleme alınan yazının hemen başlangıç kısmında, gazete idarecileri ilk yayınlarından itibaren hanımlara karşı hürmetkâr tavırlarını hiç bozmadıklarını ifade etmekten geri durmazlar ve hemen asıl muhataba yani batılıya geçerler. Onların, Türkistan'da yani Osmanlı topraklarında yaşayan kadın ve erkeklerin yaşantılarına dair zihinlerinde var olan fikirlerin dedikodu mahsulü yanlışlar olduğu söylenir. Bilmeden, anlamadan cahilane bir tavırla Osmanlı'ya yakıştırılan harem imajı için ilk giriş cümleleri şunlardır (Kurtoğlu, 2000: 41-42).

“Şurası bilinmelidir ki birden ziyadesini sayısız hesapsız almak mübah değil belki Kuran-ı Kerim'de tahdid olunduğu vechile dörde kadar mübahdır hem de Kur'an'da gösterilen aded dahi müfesirin beyanlarına göre tenzildir. Yani Araplar zaten daha çok kadın alırlar imiş de sonra şeriat-ı ekber had ve sınır tayin etmiştir. O da birbirinin haline hased ettirmeyecek kemâl-i adâlet ve müsavât üzere her birilerine başka başka idare ve iltifat edebilmeyi akli kesenlere göredir. Yoksa her isteyen iki, üç kadın almağa mezun değildir”

İslam'da kadınlara tanınan hak ve hukuka göre devrim niteliği taşıyan kurallar ile donatılmıştır. Nisa Suresi hicretin dördüncü yılında yılında indirilmiştir. Yaşanan savaşın etkileri toplumda önemli sorunlar çıkmıştır. Savaşın doğal olarak getirdiği sorunların başında yetimler ve ölenlerin geriye bıraktıklarının taksimatı, bu sürede karşı cinslerin birbirine karşılıklı ahlaki davranışları ve ilişkileri konu alınmaktadır (Şeriatı, 2011: 259).

Özel alan- kadın ilişkisinin din bağlamında izlerini süreceğimiz konuları olan aile, annelik, karı-koca ilişkisi İslami argümanların belirleyici olduğu bir alanda İslam ve modernlik karşıtlığı bağlamı içerisinde aydınlarca tartışıla gelmiştir. Bu konuların erkekten daha fazla kadınla direkt ilintili çok boyutlu uzanımları olduğu dikkate alındığında, ilk emden Türkiye'de din ve kadın parantezlerinde bir ajanda oluşturmaktadır. Bilindiği gibi İslam'ın temel referanslarına atıfta bulunularak ortaya konulan aile, annelik, karı-koca ilişkisiyle ilgili argümanlar bulunmaktadır. Buna göre evlilik dışı kadın-erkek

ilişkileri yasaklanarak doğal seyri içerisinde kadınla erkeğin bir aile kurması teşvik edilmekte, hatta toplumun fesada uğramaması gerekçesiyle kimi zaman evliliğin bir zorunluluk ifade ettiği Fıkıh kitaplarında belirtilmektedir. Aile ilk bakışta erkek kadın arasında eşitlik temelinde kuruluyor görüntüsü oluşturuyor olsa da, geleneksel ve İslami değerler söz konusu olduğunda ailedeki roller doğal olarak kadınla ilintilendirilen ve dini değerlerin de destek verip kuvvetlendirdiği annelik, erkek lehinde oluşan karı-koca arasındaki hiyerarşik yapılanma İslami naslardan çıkarılmaktadır. Erkek-kadın arasında erkeğin lehine kayan denge, aile içi rollere de yansıtılan ve kadının aile, annelik, eve aitliğini pekiştiren bir tartışmanın konusu olmaktadır. Nitekim İslam'ın kadını sadece özel alan sınırları içinde hapseden bir tanımın konusu yaptığı temel görüşünü dillendiren aydın kadınlar arasında, bazen annelik, aile, kadının üst sığınaç imkanlarını elinden alıp kısıtlayan olgular olarak görülmüş, kadınların kamusal alan faaliyetlerinden uzaklaşmasının başat faktörü olarak “evli ve bağımlı kadın” söylemi ön plana çıkarılmıştır. Özellikle feministlerin 1980'den sonra annelik ve aile fenomenlerine dinle bağlantıları içerisinde eleştirel söylem geliştirdikleri bilinmektedir (Tekin, 2004:241).

1.4. TÜRKİYE'DE KADIN SORUNLARI

Türkiye'de kadın sorunları sadece kadınlara özel bir duruma işaret etmemektedir. Ancak, Türk toplumunun bütününe kapsayan bu sorunlardan kadınların dezavantajlı grup olarak etkilenmelerinin sonuçları daha yoğun olarak hissedilmektedir. Kadın sorunları incelendiğinde genel olarak eğitim, sağlık, istihdam, siyasal katılım kadına yönelik şiddet ve bölgesel anlamda eşitsizlik olarak başlıklara ayrılabilir.

Toplumda kadınların belirli özellikleri taşımaları nedeni sınıflandırılmaları sorunlu bir alan olsa da genç ve birbirinden ayrılabilen farklı kültür grupları olarak toplumda çeşitli kültür grupları ayrılmış olmakla birlikte bunları kabaca üç grupta toplamak mümkün görünmektedir.

Bunlardan ilki geleneksel ya da feodal değerlerin kalıntılarının etkili olduğu, tarımla yaşayan kırsal kültür grubudur. Burada kadının toplumsal

konumu genellikle aşağıdadır. Toplumsal değerler aile ve bireyi sıkı bir denetim altında tutar. Bu ilk gruba, geleneksel patriyarkanın büyük çapta etkisini sürdürdüğü kesim gözüyle bakılabilir (Tekeli, 2011: 23).

Ancak cinsiyet ilişkileri yalnızca “kadın sorunları” denilen sorunlardan ibaret olmadığı gibi “kadın sorunları” olarak görülen sorunlar da aslında yalnızca kadınların sorunları değildir (GABB, 2011: 12). Toplumdaki aile kurumunun ön plana çıkması kadın sorunlarının Türk ailesinin sorunları olarak algılanmasını sağlamıştır. Bakanlık olarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın eleştirisi bu açıdan önemlidir. Fakat Türkiye’de aile kurumunun Batı toplumlarına göre çok güçlü olması, evlenenlerin oranının %91,8 olması son yıllarda yükselmekle birlikte ortalama evlenme yaşı özellikle kırsal alanda düşüklüğü dikkat çekicidir. Evlilik kadın erkek ilişkilerine yön veren geleneksel değerlerin biçimlendirdiği bir kurumdur. Aile içerisinde patriyarkal (ataerkil) ilişkiler ağırlıklıdır. Aile kurumunun son yıllarda kent kültürünün etkisi ile değişim göstermektedir ancak kadın erkek ilişkilerini ilgilendiren tutumların hızla değiştiği düşünülmemelidir (Tekeli, 2011: 24-27). Yaklaşık 70 milyon nüfuslu bir ülke olan Türkiye, kadınların toplumsal konumunu küreselleşme, modernleşme ve gelenekselliğin bütün çelişkileriyle bir etkileşim içinde belirlenmesi açısından ilginç bir örnek oluşturmaktadır. Her şeyden önce, nüfusun büyük çoğunluğu Müslüman olan tek laik ülke Türkiye’dir. Türkiye, İslam dünyasında şeriatı kaldırmış olan, dolayısıyla kadınlarının yasalar önünde en eşit konumda bulunduğu tek Müslüman ülke olma özelliğini sürdürmektedir. Bu nedenle, Türkiye’de tek bir kadın kimliğinden söz etmek olanaklı değildir. Bir yandan bugün yönetimin en kritik bazı noktalarında kadınların ön plana çıktığı görülürken öte yandan, eğitim, sağlık ve istihdam gibi önemli kalkınma kaynaklarına ulaşabilirlikte kadın ve erkekler arasında olduğu kadar farklı özellikler taşıyan kadın gruplar ve kesimleri arasında da süregelen devam etmektedir (KSSGM, t.y.:19-20).

Kadınların eğitim, sağlık, istihdam ve çalışma koşullarında eşit olanaklara sahip kılınmaları, hem kadın-erkek eşitliği hem de sürdürülebilir kalkınma açısından önemli bir rol oynar (KSSGM, 1999:4).

1.4.1. Kadın ve Eğitim

Türkiye’de kadınların pek çok sorununun ortaya çıkış nedeni eğitimidir. Eğitim, toplumsal cinsiyet çalışmalarının siyasal katılım ile üzerinde en çok çalışma yapılan konudur.

Kadının sosyal statüsü ile eğitim düzeyi, üretim sürecine katılımı ve elde ettiği gelir arasında pozitif bir ilişki vardır. Kadınlara beceri kazandırılması ve bunun sonucunda ürettikleri ürünlerden gelir elde etmeleri; onların ekonomik yaşama daha fazla katılmalarına, kalkınma ve büyümeden daha fazla pay almalarına ve aile içindeki konumlarının iyileşmesine neden olmaktadır. Zira kadına eğitimle beceri kazandırılması ile üretime katılması eş anlamlıdır. Kadına verilen eğitim, sonuçta tüm topluma verilmiş demektir. Nitekim hemen her sektörde, kadınların aktif hayata daha fazla katılımları, kalkınmanın hızlandırılması ve büyümenin istikrarlı bir yapıya kavuşturulması konusunda uluslar arası politikalar desteklenmeye devam edilmektedir (UNICEF, 1991: 8). Eğitim düzeyinin yükselmesi, kadının çalışma yaşamına girmesini kolaylaştırıcı bir etmen olduğu kadar, iş yaşamındaki başarısı üzerinde de önemli rol oynamaktadır. Yüksek öğrenim görmüş, meslek sahibi uzman kadınların daha az eğitim görmüş olanlara oranla işlerine daha bağlı olup daha uzun yıllar çalıştıkları saptanmıştır. Bu kadınlar ayrıca, çalışmalarının doğal olduğunu ve çevrelerince onaylandığını düşünmektedirler (Friendrich Ebert Vakfı, 1992: 10).

Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadınların istihdamına ilişkin fırsatlar ve örüntüleri doğrudan etkilemektedir. Toplumumuzda kadınların iş gücüne katılımının, gerek kadınların kendileri gerekse aileleri ve ulusal ekonomi açısından önemi konusunda bir görüş birliğine ulaşılmış gibi görünmesine rağmen, bu doğrultudaki etkili önlemler alınmamıştır. Dolayısıyla, kadınların sosyal güvence sağlayan işlerde daha fazla istihdam edilmesi, kadınların iş yaşamına nitelikli iş gücü olarak girmelerinin sağlanması, bu amaçla gerekli eğitim programlarının geliştirilmesi, belli başlı hedefler olmayı sürdürmektedir.

Kız çocuklarının okur-yazarlık ve okullaşma düzeyleri amaçlananın gerisindedir. Bir kesim kadın, elverişsiz sağlık koşulları ve doğum sırasında görel olarak yüksek ölüm riskiyle karşı karşıyadır. Kadınların çoğunluğu için gelir getirici bir işe sahip olmak uzak görünmektedir. Pek çoğu ya ücretsiz aile işçisi olarak çalışmakta ya da “görünmeyen işler” yapmaktadırlar (KSSGM, t.y.:20).

Eğitim yalnızca öğretim kurumlarına devam etmek değil, eğitimle kazanılan bilgilerin, becerilerin üretim sürecinde kullanılması gerekmektedir. Türkiye’de, geniş anlamıyla eğitim de kadınların erkeklere göre dezavantajlı olduğu söylenebilir. (Tayanç ve Tayanç, 1977: 178-179). Bu anlamda eğitim ve niteliksel gelişim olanağı kısıtlan kadının, çalışma olanakları da kısıtlanmaktadır. Her şeyden önce Türkiye’de tarım dışında yeni istihdam yaratılması yetersizdir (Koray, t.y.:27).

Türkiye’de kadının eğitimin de bu karşılıklı etkileşim içinde çözümlenmesi gerekir. Türkiye’de kadına sağlanan eğitim, kadının üretim sürecinde gereken yeri almasını sağlayacak düzeyde değildir. Ne nicelik, ne de nitelik açısından. Ekonomik temelde görev üstlenen kadınlar, genellikle, eğitimin sisteminin dışında kalan kadınlardır (Tayanç ve Tayanç, 1977: 125).

Türkiye’de okul çağındaki çocukların okula gidenlerin oranı olan “Okullaşma Oranı” kız öğrencileri de daha azdır. 2012-2013 yılı istatistiklerine göre ilkokullarda erkek öğrencilerin net okullaşma oranı %98,81 kız öğrencileri ise %98,92’dir. Ortaokulda benzer oranlar bulunmaktadır. Okula devam eden erkek öğrenci oranı, %93,19, kız öğrenci oranı ise %92,98’dir. Orta öğretimde oranlar düşmekte ve kız ve erkek öğrenciler arasındaki fark açılmaktadır. Ortaöğretimde Okullaşma Oranı erkek öğrencilerde %70,77 kız öğrencilerde ise % 69,31’dir. Yüksek öğrenimde bu oran kız ve erkek öğrencilerde düşmekte 2011-2012 verilerine göre yüksekokullarda okullaşma oranı %35,59 ve %35,42’dir (MEB, 2012-13). Nisan 2013 eğitim göstergelerine göre 15 yaş ve üzerinde okuma yazma bilmeyen erkek oranı yüzde 1.74, kadın oranı yüzde 8.40 oldu (TUİK, 2013).

Kadınların eğitim sorununun bir başka cephesi ise eğitimdeki erkek egemen kültürün hâkim olmasıdır. Tarih erkeklerin tarihidir, bilim eserleri

erkek egemen bir dil ile yazılmıştır. Eğitimde toplumsal ilişkilere ve kurumlara yönelik önlemler, özellikle, özel alanla kamu alanının ayrı alanlar olduğuna ilişkin toplumsal düşünceyi değiştirmeye yönelecektir. Ve kuşkusuz bu düşünceyi yaratan eğitimden işe başlayacaktır. Eğitimin iki ana noktada toplumsal düşünce yapısını değiştirmeye yönelmesi gerekmektedir (Koray, t.y.:18).

- a. İnsanlara cinsler arasında bugünkünden daha değişik bir işbölümü ve rol dağılımı olabileceği öğretilmelidir.
- b. İnsanlara siyasal etkinliklere katılımın yalnızca iyi durumda olanlara özgü bir ayrıcalık olmadığı yolunda demokrasi eğitimi verilmelidir.

Cinslerin işbölümü ve rol dağılımını değiştirmek için öncelikle, aile, okul, reklamlar, basın-yayın kuruluşları aracılığıyla yeni toplumsal değerler oluşturulmasına gerek vardır. Eğitimin içeriği ve öğretmenlerin niteliği de bunu sağlamaya yönelik olmalıdır. Örneğin tarih kitaplarında seçme ve seçilme hakkı için verilen savaşımdan veya demokrasi savaşımdan söz edilirken, kadınların eşit oy hakkı için verdikleri savaşıma da yer verilmelidir (Koray, t.y.:18).

1.4.2. Kadın ve Sağlık

Sağlık alanında toplumsal cinsiyetle ilgili bir yanlılık ve eşitsizlik, Türkiye'de yaygın olarak gözlenen bir olgu değildir. Hem kadınlar, hem de erkekler kötü sağlık koşullarından etkilenmektedir; ancak, kadın bunu farklı yaşamaktadır. Ev içi şiddet, yoksulluk ve ekonomik bağımlılık, kadınların, özellikle kırsal kesimde, kendi cinsel ve üreme kapasitelerini denetleme gücünün sınırlı oluşu, kalkınmadaki bölgesel eşitsizlikler kadının sağlığı üzerinde olumsuz etki yaratan etmenlerdir. Uluslar arası standartlara göre hayli yüksek olan anne ölüm oranları, kadınların karşı karşıya bulunduğu sağlık risklerinin çarpıcı bir göstergesidir. Eğitimsizlik, kadercilik, sağlık

hizmetlerinin dağılımındaki bölgesel eşitsizlikler, mevcut sağlık hizmetlerine ulaşılabilirliğin eşit olmaması ve kadınlara tanınan statünün düşük oluşu, yüksek anne ölümlerinin nedenlerini oluşturmaktadır (KSSGM, t.y.:41).

Ancak, sağlık boyutu incelendiğinde kadınların mağduriyetlerinin ayrıca belirtilmesi gerekmektedir. Özellikle eğitimsiz kadınların kültürel özellikler nedeniyle ne zaman doktora gideceklerini bilmedikleri, daha çok geleneksel yöntemlerle tedavi yoluna gittikleri belirtilmiştir. Bu da kadınların, ikinci bir mağduriyet yaşamalarına neden olmaktadır (Acicebe, 2007: 186).

Kadın sağlığı aynı zamanda aile sağlığını etkileyen en önemli faktördür. Doğum kontrolünün bilinmemesi, kırsal kesimdeki ailelerin çok çocuklu olması, anne ve bebek ölümlerinin yüksek olmasına neden olmaktadır.

Sağlık hizmetlerine erişimi arttırmak ve savunmasız nüfusları korumak için müdahaleler yapılmıştır ancak sağlık eşitsizlikleri hala vardır. Bölge ve iller arasında ve farklı gelir ve eğitim düzeyleri arasında gözlenen anne ve bebek ölümü farklarının iyileşmesine rağmen dünya ortalamalarının üstünde olduğu bilinmektedir (Sağlık Bakanlığı, 2012: 9).

1.4.3. Kadın ve İstihdam

Kadınlar mevcut krizlerden ilk ve en olumsuz etkilenenlerdir. Bu, temelde iki biçimde gerçekleşir. Birincisi, işsizliktir. İşsizlik olgusu, kadınları erkeklerden daha hızlı ve daha büyük bir boyutta etkiler. Bir erkeğin işten çıkarılmasındansa, bir kadının işini kaybetmesi tercih edilir. Fakat bu, vasıflı ya da iyi ücretli işleri kapsar. Buna karşılık, "güvencesiz" istihdam denen, genellikle pis ve tekdüze işlerde çalışan kadınların sayısı artıyor. İkincisi, kadınların ev kadını olarak ikincil konumu, yani nispeten güvenli işleri kaybetmeleri ya da onlara daha zor ulaşmaları, giderek daha fazla kadını ev kadını statüsüne hapsetti. Fakat işin can alıcı yanı, ücretsiz ev kadınları olarak ve güvencesiz ücretli işlerde ve düşük ücretli işlerde çalıştırılacak olan kadınlar bu statüye razı ediliyorlar (Mies ve Bennholdt, 2008:177-178).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin (Gender Inequality) kadınlar aleyhine en dikkat çekici alanlardan biri kadın istihdamı ve bu bağlamda uygulanan ücret politikalarıdır. Küresel çarpa toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en yoğun şekilde görüldüğü yerler genelde kadınların iktisadi, sosyal ve siyasal hayata katılımları bağlamında ortaya çıkmaktadır (Deniz ve Hobikoğlu, 2012: 3).

Türkiye’de her on çalışandan yaklaşık yedisi erkek, üçü kadındır. Kadınların tam zamanlı iş bulma fırsatları, kırsal alanda mevsimlik çalışmaları (ücretsiz aile işçilerinin %73’ü kadındır), kentteki erkeklerle (%15.3) karşılaştırıldığında yüksek işsizlik oranları (20.4) ve düşük işgücüne katılma oranları (erkek %70,4; kadın %29.3), erkeğin evi geçindiren, kadının ise eve katkı konumundaki çalışmasına bağlı olarak çalışma süresi ve gelir açısından farklı işlerde çalışmaları veya iş aramaları kadın eksik istihdamının erkeklerle göre neden daha az olduğunu açıklayabilir (TÜİK, 2012 akt: Deniz ve Hobikoğlu, 2012: 3). Kadınların istihdamına ilişkin mevcut sorunlar şöyle özetlenebilir:

1. Kadınların iş gücüne katılım oranı düşüktür ve 1990’da %34 iken 1995’te %30’a inmiştir;
2. İş gücü içindeki kadınların büyük çoğunluğu tarım sektöründe ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır;
3. Tarım dışı ve kırsal olmayan sektörlerde kadın istihdamı, sadece nicel olarak değil, dokuma, gıda sanayi gibi “kadınlara uygun” işler olarak kabul edilen çalışma alanlarında yoğunlaşmasıyla da marjinal bir nitelik taşımaktadır;
4. Kentsel işsizlik oranları kadınlarda erkeklerin iki katından fazladır;
5. Düşük gelirli hanelerdeki kadınlar için iş olanağı daha çok kentin örgütsüz sektörü içinde bulunmaktadır. Bu nedenle, kadınlar örgütlü iş sektöründe geçerli olan yasal ve sosyal güvence ve avantajlardan büyük ölçüde yoksun kalmaktadır (KSSGM, t.y.:38-39).

Türkiye genelinde kadınların işgücüne katılım ve istihdamı AB ülkelerine oranla oldukça düşük seviyededir. Ocak 2012 verilerine göre, lise altı eğitimliler arasında işgücüne katılma oranı erkeklerde %67,4, kadınlarda %22,8. Üniversite mezunu erkeklerde %85,8 olan çalışma oranı, kadınlarda %70,3. Bu veriler, elbette kadınların önemli bir kısmının işgücüne katılmadığını ortaya koymaktadır (Atik, 2012). Kadınların istihdama katılımının düşük düzeyde olması, hem kadınların kendi potansiyellerini gerçekleştirmelerinin önünde önemli bir engel teşkil etmekte hem de sosyal kalkınmayı imkânsız kılmaktadır. Kadınların istihdama düşük düzeyde katılmasına paralel olarak, Türkiye'nin hem insani gelişme endeksinde hem de toplumsal cinsiyet eşitliğinde gerilerde olduğu görülmektedir. Gerçekleştirilen tüm yapısal ve yasal reformlara karşın, hem iş sahası içinde, hem evde, kadın ve erkeklerin görev, sorumluluk ve fırsatları eşit değildir. Bu farklılıkların ise yasal, siyasi, sosyal ve ekonomik konjonktürün kapsamlı bir şekilde incelenmeden çözülmesi mümkün değildir (Şener, 2013: 8) .

1.4.4. Kadın ve Siyasal Katılım

Siyasal katılma, toplumun üyesi kişilerin (vatandaşların siyasal sistem karşısında durumlarını, tutumlarını ve davranışlarını belirleyen bir kavramdır. Bunu sadece seçimlerde oy kullanmakta ibaret sanmak eksik ve yanlış bir anlayış olur. Katılma basit bir meraktan yoğun bir eyleme kadar uzanan geniş bir tutum ve faaliyet alanını kapsar (Kapani, 1991: 131).

Kadınların siyaset yapmaları, bireysel birkaç örnek dışında, toplumun kadına tanıdığı yerin ayrılmaz bir parçası olagelmıştır. Siyaset, genellikle erkeklere özgü bir iş olarak görülmüştür. Kadın ve erkek toplumsal imaja göre iktidar ilişkisi bakımında iki karşıt uca yerleştirilmiştir. Bu imaja göre erkek hâkim, kuvvetli kadın zayıf ve bağımlıdır. Kamusal alana uzanmış bir iktidar ilişkisinden ibaret olan siyaset de daha çok erkeklere bırakılması gereken bir iştir. (Baykal, 1970: 64)

Yerel yönetimlerin gerçekte tüm dünyada kadınların daha ilgili oldukları ve daha etkin katıldıkları siyasal düzeyler olduğu bilinmektedir.

Gerek kendi ilgi alanları, gerek uğraşabilme kolaylıkları, gerekse de seçmenle ilişkileri nedeniyle yerel yönetimler kadınlar için daha uygun koşullar içermektedir. Kuşkusuz siyasal karar süreçlerini merkezileştirmekten uzaklaştıran yerel yönetimler, katılımın daha kolay ve daha doğrudan olması nedeniyle demokratik işleyişler açısından da daha uygundur. Bu nedenle siyasetin içeriğinin ve işleyişinin değişmesi gerektiğini belirten feminist yaklaşım ile merkezden uzaklaşma ve daha katılımcı çözümler gerektiren demokratik arayışlar arasında paralellik olduğu da açıktır. Bu anlamda yerel yönetimler iktidar, güç, katılım gibi gerek feminist yaklaşım, gerek daha katılımcı demokrasi arayışları açısından önemli olan kavramların değişim geçirebileceği alanlar olma şansını taşımaktadırlar (Koray, t.y.: 32).

SEÇİM YILI	PARLAMENTODAKİ MİLLETVEKİLİ SAYISI	KADIN MİLLETVEKİLİ SAYISI	TOPLAM İÇİNDEKİ PAY (%)
1935	395	18	4,6
1943	435	16	3,7
1950	487	3	0,6
1957	610	8	1,8
1973	450	6	1,3
1991	450	8	1,8
1999	550	22	4,2
2002	550	24	4,4
2007	542	48	8,85

Kaynak: (www.ka-der.org.tr , 18 Mayıs 2012)

Tablo 2. Parlamentoda Kadın Temsili

Kadınların siyasette erkeklerle eşit biçimde var olabilmeleri için getirilmiş kota gibi geçici özel önlemler de benzer biçimde, eşitsizlik koşullarıyla başlayan bir yarışın daha eşit hale getirilebilmesini sağlamayı amaçlayan siyasal projelerdir. Kadınların kendilerini sistematik olarak dışlayan bir mekanizmaya girebilmelerini mümkün kılar. Böylece daha fazla sayıda kadının siyasette var olma yoluyla cinsiyet eşitsizliklerine, siyasal çözümlerin sağlanmasının kolaylaşacağını öngörür aşağıdaki tabloda

kadınların siyasetteki görünür biçimlerini, parlamentodaki sayılarını ve oranlarını, 1935'ten 2007'ye kadar olan haliyle görmek mümkündür (GABB, 2011:14).

Türkiye'de yerel düzeyde siyasete katılım incelendiğinde, yerel yönetimlerin ulusal düzeyde temsil olanağı bulamayan kesimlere ek bir temsil olanağı sağladığı ve temsil tabanının genişlemesine katkıda bulunduğu savı geçerliliğini yitirmektedir. Kadın temsilcilerin son yıllarda doğu ve güneydoğu bölgelerinde değişmekle birlikte üç büyük kentte yoğunlaşması sayıca sınırlılıklarına eşlik etmektedir. Ayrıca kadın temsilciler, eğitim ve yaş değişkenlerine göre nüfustan farklılaşma açısından erkek temsilcilerin çok ilerisine geçmektedirler. Bu arada yetişkin kadın nüfusunun çoğunluğunu oluşturan ev kadınlarının temsil şansı bulamadığı da kadın temsilinin çarpıcı özelliklerindedir (Çitçi, 1996: 9).

	KADIN	TOPLAM	TOPLAM İÇİNDEKİ PAY (%)
2009			
Büyükşehir Belediye Başkanı	0	16	0
Belediye Başkanı	26	2.903	0,90
Belediye Meclis Üyesi	1.471	32.392	4,54
İl Genel Meclis Üyesi	115	3281	3,51
2004			
Belediye Başkanı	18	3225	0,6
İl Genel Meclis Üyesi	57	3208	1,8
1999			
Belediye Başkanı	18	3215	0,06
İl Genel Meclis Üyesi	44	3122	1,4

Kaynak: (www.ka-der.org.tr, 18 Mayıs 2012)

Tablo 3. Yerel Seçimlerde Temsil

Uzun yüzyıllar kamusal yaşamda “görünmez olan” kadın artık kamu yaşamının her alanına katıldığı gibi, daha etkin roller de istemektedir. Kadınlar önce eşit oy hakkı için savaşımlar vermişler, bu hak onları “seçmen”

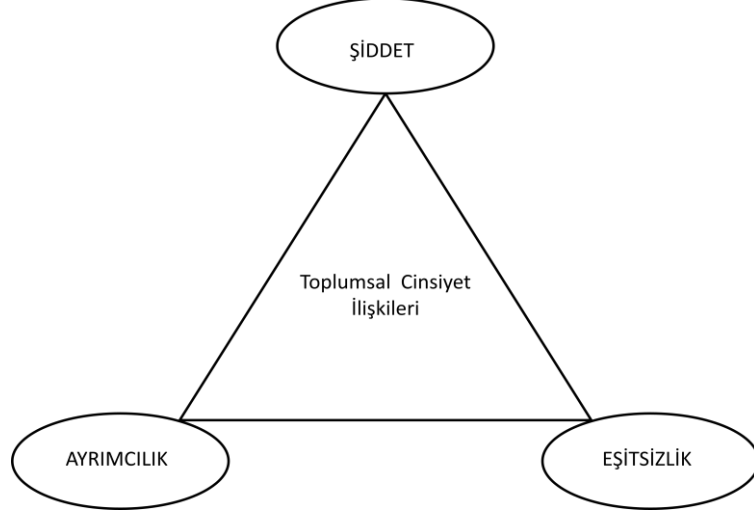
olmaktan pek öteye götürmemiştir. Son 30 yıldır ise toplumsal ilişkilerin tümünde kadın-erkek eşitliği için savaşım verilirken, toplumun bu yönde değiştirilmesinde kadınların karar verme organlarına gelmesinin ne denli önemli olduğunu da anlamışlardır. Artık yalnız “seçmen” değil, “seçilen temsilciler” olmak, yalnız verilen kararları kabul etmek değil, kararlara katılmak istemektedirler

Türkiye’de çok değişik kadın gerçekleri olsa da, kadının temelde rolü ve konumunun cinsiyet ayırımına göre belirlendiği açıktır. Kentlerde çok sınırlı sayıda kadın gerçek anlamda çalışma yaşamına katılırken tüm kadınlar için eğitim, çalışma koşul ve olanakları açısından gerçek bir eşitsizlik yaşanmaktadır. Üst karar organlarında kadın yok denecek kadar azdır. Siyasal yaşamın yan ve destek hizmetlerinde kadın vardır, ancak üst düzeyler erkek egemenliğindedir. Seçilmiş kadın sayısı ise ancak “sembolik” kalmaktadır (Koray, t.y.: 69).

1.4.5. Kadına Yönelik Şiddet

Kadına yönelik şiddet, toplumda kadının cinsiyeti nedeniyle ayrımcılığa uğramasına neden olmaktadır ve buna bağlı olarak toplumsal kaynaklardan, temel hak ve özgürlüklerden eşit yararlanmasını engeller. Bu döngünün uzantısı olarak, kadınların kadın oldukları için karşılaştıkları ayrımcılık ve eşitsizlikler, onun şiddet yaşama riskini artırmaktadır. Cinsel istismara maruz kalan kadınların aile içi şiddet sorunları adliyelere yansımamaktadır. Çünkü kadınlar aile içinde yaşadıklarını bir devlet mekanizmasına şikâyet etmek istememekte ve yaşadıklarının içselleştirilmiş bir şekilde saklı kalmasını kabul etmektedirler (Özberk ve Ertekin, 2010: 181).

Şekil 1. Aile içi Şiddetin

Kaynak: (Özberk ve Ertekin, 2010)

Kadına yönelik şiddet toplumsal sorunların en önemlisi olarak sayılmaktadır. Kadınların ikinci sınıf vatandaş olarak sayılmalarının ve güçsüzlüklerinin, fiziki kuvvet ile cezalandırılması diğer pek çok sorunun önünde başa çıkılması gereken asal alanı oluşturmaktadır.

Çoğu zaman erkek kaynaklı kurumsallaşmış şiddet cinsiyet eşitsizliğinin oluşmasında rol oynayan etkenlerden biridir. Kadın ve kız çocuklarına yönelik toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, uygulayan aktörler değişse bile sürekli olarak yaşanmaktadır. Kadınların şiddete karşı durumları hassastır ve eşit haklardan eşit biçimde yararlanmaya ihtiyaç duyarlar (Çubukçu, 2007: 25).

1.4.6. Bölgeler Arası Eşitsizlik

Türkiye’de çok farklı özellikler gösteren bölgeler bulunmaktadır. Bölgesel eşitsizlikler aslında daha dar kapsamda bile incelenebilir. Bu anlamda aynı coğrafi bölge içinde birden fazla kültürel, ekonomik ve siyasi katmadan oluşan toplum grupları arasında toplumsal cinsiyet eşitsizliğine neden olan pek çok faktör bulunabilmektedir.

Gerçekte Türkiye gibi toplumsal gelişimi ve değişimi sürüp giden bir ülkede bir yandan çağdaş değerler ve yüksek yaşam standartları, öte yandan geleneksel değerler ve çok düşük yaşam düzeyleri bir arada var olabilmektedir (Koray, t.y.:25).

Güneydoğu ve Doğu Anadolu süren terör faaliyetleri nedeniyle bölgeler arası eşitsizlikten en çok genellikle Kürt vatandaşların yaşadığı bölgeler etkilenmektedir. Bu bölgelerdeki geleneksel yapının sıkı sıkıya korunması, eğitim seviyesindeki farklılık ve yoksulluk hem kadın yoksulluğu hem de göç olgusunun etkilerini artırmaktadır.

Benzer bir biçimde, Roman kökenli Türkiye yurttaşlarının çok büyük bir çoğunluğunun yoksulluk içerisinde yaşadığı görülmektedir. Roman kökenli Türkiye yurttaşları da kentlerin en yoksul bölgelerinde, çoğunlukla damgalanmaya maruz kalan yalıtılmış yerleşim alanlarında ikamet ediyorlar. Bu örneklerde de görüldüğü gibi etnik köken temelindeki ayrımcılık ile iktisadi eşitsizlikler üst üste gelerek birbirlerini besleyebiliyor ve eşitsizliklerin etkisini pekiştirebiliyorlar (Sosyal Politika Forumu, 2010: 27). Yoksulluk son yıllarda farklı kavramsallaştırmalarla birlikte yeniden tartışılmaktadır. Gelir üzerinden yapılan tanımlama mutlak ve görelî yoksulluk olarak kavramsallaştırılmaktadır. Mutlak yoksulluk (uluslar arası yoksulluk düzeyi) insanın yaşamını sürdürmesi için gerekli temel besin maddelerini tüketmemesidir. Besin maddesi tüketmemenin parasal karşılığı günlük 1.25 doların altında gelir elde edilmesidir. Görelî yoksulluk (ulusal yoksulluk düzeyi) ise bir toplumda kabul edilebilir tüketim düzeyinin altında kalmayı tanımlamaktadır (Şener, 2009:1).

Kadın yoksulluğu bölgesel eşitsizlikte çok boyutlu bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Yoksulluğun zamana ve mekana bağlı olarak göçmen olmakla, belli etnik gruplara-azınlıklara ya da belli bir sosyal sınıfa mensup olmakla da ilişkisi olabilir. Ancak bütün bu grupların içinde yer alan kadınlar ve erkekler yoksulluğu farklı bir biçimde yaşamakta, yoksulluk süreci kadın ve erkekleri farklı biçimlerde etkilemektedir (Şener,2009: 2). Kadın yoksulluğu hane halkı gelirlerinden kadınların en az pay aldığını göstermektedir.

Bölgeler arası dengesizliğin en önemli sorunu köyden şehre göç eden kadın beraberinde getirdiği değerlerini muhafaza ederek ve kimliğini koruyarak şehirleşme çabası içine girmektedir. Köy yaşamında dış dünyaya kapalı ve belli kuralları olan hayatı kentte tamamen değişmektedir. Kadın hem yeni çevreye uyum sağlamaya çalışmakta hem de aile üyelerinin sorunlarıyla baş etmeye çalışmaktadır. Kadın göçten önce kırdaki tarım işçisi olarak ücretsiz çalışmakta iken kentte ise bu durumdan kurtulamamakta, marjinal sektörde de hem kaçak olarak hem de vasıfsız işlerde emeği sömürülerek statüsü değişmemektedir. Emek sömürüsü kayıtsız olarak devam etmektedir (Gürcan, 2007: 202). Bunun yanında büyük şehirlerin varoşları da dahil olmak üzere Anadolu'nun pek çok yöresinden geleneksel yapının kadın hakları aleyhine işlediği töre cinayetleri, kadının ikinci sınıf insan sayılması, kadına yönelik şiddetin kadınlar tarafından içselleştirilmesi bölgesel eşitsizliklerin temel nedenlerindedir. Bölgesel yoksulluk bu etkilerin derinleşmesini ve toplumsal düzenin kadınlar aleyhine işlemesine neden olmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

YEREL YÖNETİMLER VE KADIN

2.1. YEREL YÖNETİMLER

Türkiye’de kadınlara yönelik sosyal politikaları yönlendiren kurumlardan birisi de yerel yönetimlerdir. Yerel yönetimlerin küreselleşme sürecinde refah devleti modelinden etkin ve verimli hizmet anlayışında kamu hizmetlerinin piyasalaşması sonucunda önemleri daha da artmış ve sosyal politikalarda söz sahibi olmaya başlamışlardır.

Yerel yönetimler, kamu hizmetlerinde etkinliği ve verimliliği, demokratik değerlerin en üst düzeyde gerçekleşmesini amaçlayan bütün yönetim sistemleri için vazgeçilmez yönetim kademeleridir. Yerel yönetimlerin, demokratik değerler ve kamu hizmetlerini sunmada etkinlik ve verimlilik açılarından sağlayacağı yararları savunan ve ortaya koyan, “liberal yaklaşım” olarak bilinen “geleneksel literatür”, temel olarak, 19. Yüzyıl ve 20. Yüzyılın ilk yarılarında şekillenmiştir, günümüzde hem ulusal hem de uluslararası alanda yerel yönetimlerle ilgili çalışmalara kaynaklık etmektedir (Özgür ve Kösecik, 2005: 1).

Yerel yönetimlerin iki önemli boyutu bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, yerel hizmetlerin yerel idarecilerce gerçekleştirilmesi; ikincisi ise, “demokratik yönetim birimleridir.” Olmalıdır. Demokrasi ise, sadece temsili anlamda, halkın belirli periyotlarla idarecilerini seçmeleri değil, bizzat karar alma süreçlerine katılımını gerektirir. Katılımcı demokrasi olarak tanımlanan bu yöntem, yerel yönetimlerin en önemli varlık nedenlerindedir (Eryılmaz, 1997: 107).

Yönetim siyasetinde, tarihsel gelişim ve pratik zorunluluklar sonunda ortaya çıkan bu ilkeler, zamanla anayasalarda da yer almaya başlamıştır. Nitekim Anayasamızın 123 üncü maddesinde, yönetimin kuruluş ve

görevlerinde “merkezden yönetim ve yerinden yönetim” ilkelerinin uygulanacağı belirtilmiştir. Yer yönünden yerinden yönetim denildiğinde, aslında sosyolojik bir gerçek olarak ortaya çıkmış olan yerel topluluklara tüzel kişilik kazandırılarak, ortak ihtiyaçlarını giderecek bir yönetime sahip olmaları anlatılmaktadır. Hizmet yönünden yerinden yönetim denildiğinde de, özellikleri gereği bazı kamu hizmetlerinin genel yönetim faaliyetleri çerçevesinde yürütülmesinin olanaksızlığı veya güçlüğü karşısında hizmetin ayrı bir tüzelkişilik şeklinde teşkilatlanması anlaşılmıştır. Köy ve belediyeler birinci türe, üniversiteler, KİT’ler gibi çeşitli alanlarda faaliyet gösteren kamu kurumları da ikinci türe örnek oluşturmaktadır

Yönetsel bakımdan yerinden yönetim, bazı hizmetlerin yürütülmesinin genel yönetim hiyerarşisi içinde olmayan çeşitli kamu tüzel kişilerine verilmesidir. Bu kavram, bir coğrafi alanı esas alan yönetim biçimini anlatmakla beraber, esasında “hizmeti” veya belirli bir “faaliyet türünü” esas alan uygulamaları da kapsamaktadır. O nedenle, bu iki tür uygulamayı ayırmak için “yerel yönetimden yerinden yönetim” ve “hizmet yönünden yerinden yönetim” deyimleri kullanılmaktadır (Gözübüyük, 2008: 94-96).

Bu süreçte devletin doğasına ve varlık nedenine yönelttiği keskin eleştirilerin kamu yönetimine yansımaları, Yeni Kamu Yönetimi anlayışı ile olmuştur. Yaygın uygulama alanı bulan Yeni Kamu Yönetimi reformlarının sonucunda arzulanan ve yaygın olarak dile getirilen başlıca amaçlar ise şunlar olmuştur (Keleş, 1997: 31).

- Kamu hizmetlerinde kaliteyi artırmak,
- Kamu hizmetlerinin daha etkili, verimli ve ekonomik sunulmasını sağlamak,
- Kamu harcamalarını azaltmak,
- Devlet-vatandaş arasındaki ilişkiyi iyileştirmek, geliştirmek,
- Vatandaşların artan kamu hizmeti taleplerine yanıt vermek,
- Kamu sektörünü rekabetçi bir yapıya kavuşturmak.

Yeni Kamu Yönetimi yaklaşımının geliştirdiği bu temel argümanlara dayalı olarak, 1980 yıllarından itibaren mali yapıları ve fonksiyonları üzerinde çok ciddi müdahaleler yapılan yerel yönetimler ise bu dönemde yürüttükleri kamu hizmetlerinin yürütülme yöntemleri ile ilgili önemli dönüşümler yaşadılar ve üstlendikleri yerel kamu hizmetleri belediyelerin kontrolü veya denetimi altındaki özerk hizmet kurumları, özel birlikler, özel hizmet sağlayıcıları tarafından sağlanır hale geldi Refah devleti anlayışı içinde Batı Avrupa ülkelerinde 1970'lere kadar geçerliğini koruyan, katı hiyerarşinin hâkim olduğu bürokrasiye dayanan, merkezi organlarda önceden belirlenen amaçları gerçekleştirmek için, tek özneli, merkezi, hiyerarşik bir işbölümü içinde üretim yapan, kaynak ve yetkileri kendinde toplayan, sorumluluğun yasalara ve prosedürlere göre olduğu geleneksel kamu yönetimi modeli, 1980'li yıllarda başlayan bir dizi reform politikaları ile yeni bir modele (yeni kamu işletmeciliği) dönüşmüştür (Özgür ve Kösecik, 2005: 3).

Bununla birlikte, ayrı tüzelkişilik sahibi olmanın gereği kendi organları eliyle kullandıkları iradeleri, kendilerine özgü malvarlıkları, gelir ve giderleri olmasına rağmen ve bu organları yerel yönetimlerde o yerde oturan seçmenlerin seçerek oluşturmalarına karşın, hizmet yerinden yönetim kurulularında ulusal veya yerel nitelik taşımalarına göre, merkezden yönetim veya yerel yönetimlerce ister kamu kurumları olarak isimlendirebileceğimiz hizmet yerinden yönetim kuruluşları olsun tümü merkezden yönetimin, ölçüsü değişebilen denetimine tabidir (Gözübüyük, 2008: 97).

Küreselleşme sürecine paralel olarak sosyal belediyecilik kavramı yeni yüzyıla damgasını vurmuştur. Sosyal belediyecilik aslında neoliberal politikaların bir uzantısı olmakla birlikte içinde demokratik katılım, yerel çözümler, özerklik, verimlilik ve etkinlik barındıran bir kavramdır.

Sosyal Belediyecilik; yerel idareye sosyal alanlarda planlama ve düzenleme işlevi yükleyen, bu çerçevede kamu harcamalarını konut, sağlık, eğitim ve çevrenin korunması alanlarını kapsayacak şekilde sosyal amaca yönlendiren, işsiz ve kimsesizlere yardım yapılması, sosyal dayanışma ve entegrasyonun tesis edilmesi ile sosyo-kültürel faaliyet ve çalışmaların gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan altyapı yatırımlarının yapılması için

bilinçli politikalar üretmesini öngören; bireyler ve toplumsal kesimler arasında zayıflayan sosyal güvenlik ve adalet mevhumunu güçlendirmeye yönelik olarak yerel idarelere sosyalleştirme ve sosyal kontrol işlevleri yükleyen bir modeldir (Akdoğan, 2002: 27).

1999-2004 döneminde, İstanbul'da yerel yönetimlere seçilen kadroların kendi orta sınıflardan tepki görmeyecek nitelikte uygulamalar yapmaya özen gösterdikleri gözlenmiştir. Özellikle 2000 yılından sonra siyasi kadroların, kitlelerle ilişkilerinde "yerel" sosyal politika uygulamalara öncelik vermeleri dikkati çekmiştir. Yerel yönetimlerdeki başarı, ulusal düzlemdeki başarıya giden bir yol olarak gözlemlenmiştir. Bu nedenle, siyaset çizgisi olarak parti kadrolarının geniş tabanlı oy desteğini almaya özen gösteren ve çatışmacı olmayan bir politika izledikleri açıktır. Bir anlamda, bu kadrolar, yerel politikada uygulanacak geniş tabanlı politikalarla, yerel özellikleri ve öncelikleri dikkate alarak, farklı taleplere cevap vermeye özen göstermişlerdir (Erder ve İncioğlu, 2008: 17).

Son yirmi yıl içinde, geleneksel hemşehri dayanışmacılığı yerini kurumsallaşan sosyal politikalara ve belediyecilik hizmetleri de ağırlık olarak sosyal belediye kavramına uygun hizmetlere yönelmiştir.

Cinsiyete duyarlı hizmetlerin nasıl gerçekleştirilebileceği konusunda, yerel yönetimlerin kamusal hizmetleri; kadınların gündelik yaşam yükünü azaltmaya yönelik hizmetler gibi kadınlara özel yerel yönetim hizmetleri olarak almaları yanında, tüm hizmetlerin özel olarak kadınların da gereksinmelerini düşünerek programlanması ve uygulaması söz konusudur. Birincisi yerel yönetimlerde sınırlı bir duyarlılıkla uygulanmakta, her yerel politika, program ve projenin cinsiyet açısından değerlendirilip uygulanması demek olan ve buna yönelik kurumsal değişiklikler gerektiren ikincisi ise oldukça sınırlı kalmaktadır (TEPAV, 2006: 6).

Kadınların temel haklarını tam olarak yaşama geçirebilmelerinin çok önemli bir önkoşulunun da yaşadıkları yerlerde güçlenmeleridir. Kadınların yurttaşlık konumlarının güçlenmesinin, kenttaşlık konumlarının iyileşmesiyle doğrudan doğruya bağlantılı olması, eşitlik ve özgürlük değerleri, soyut ve politik değerler olmaktan öte, somut olarak yaşanan ya da yaşanamayan

durumlar ile ilgilidir. Diğer yandan, yerel siyaset ve yerel yönetimler yalnızca, kadınların genel yurttaşlık haklarını kullanabilmeleri sorusu bağlamında değil, başlı başına “nasıl yaşadıklarını” algılama ve insan onuruna yaraşır yerleşimlerde insan onuruna yaraşır, hakça yaşamlar sürdürebilmenin gerçekleştiği kurumlardır (Alkan, 2006: 11).

2.2. KADINLARA YÖNELİK UYGULAMALARIN HUKUKİ DAYANAKLARI

2004 yılından itibaren yeni kamu yönetimi anlayışı perspektifinde yerel yönetimleri sosyal politikaların merkezine koyan yeni siyaset anlayışı hemen hemen bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de hukuki alt yapısını oluşturmuştur. Geleneksel yardımlaşma kültüründen kurumsallaşmaya giden süreç ancak hukuki nitelikteki hizmetlerin süreklileştirilmesi ile olanaklıdır. Bu açıdan kadınlara yönelik hizmetlerin hukuki dayanak teşkil eden kanunların bilinmesi önemlidir. Yerel yönetimlerde toplumun dezavantajlı gruplarına yönelik hizmet sunmasını sağlayan hukuki dayanaklar aşağıda gösterilmiştir.

2.2.1. Belediye Kanunu

2005 yılında kabul edilen 5393 sayılı Belediye Kanunu’nda kadınlara yönelik uygulamaları da içinde barındıran pek çok madde bulunmaktadır.

Kanun’un 3. Maddesi belediyeyi elde sakinlerinin mahallî müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idarî ve malî özerkliğe sahip kamu tüzel kişisi olarak tanımlamaktadır (5393 Sayılı Kanun).

13. Madde ise hemşehri kavramından hareketle, “hemşehrilerin belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur” demektedir. Aynı Madde’nin ikinci bendinde, belediyenin, hemşehriler arasında sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi ve kültürel değerlerin korunması konusunda gerekli çalışmaları yapacağı, bu çalışmalarda

üniversitelerin, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, sendikaların, sivil toplum kuruluşları ve uzman kişilerin katılımını sağlayacak önlemler alacağı da belirtilmiştir (5393 Sayılı Kanun).

Belediye Kanun'un 14. Madde'sinde belediyelerin görev ve sorumlulukları belirtilmiştir. Bu Madde'nin başlangıcında mahalli ve müşterek nitelikte olmak kaydıyla genellik ilkesi ile "... gençlik ve spor; sosyal hizmet ve yardım, nikâh, meslek ve beceri kazandırma; ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi hizmetlerini yapar veya yaptırır. Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 50.000'i geçen belediyeler, kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açar" denmektedir (5393 Sayılı Kanun).

Kanun'un 15. Madde'si, "...İl sınırları içinde büyükşehir belediyeleri, belediye ve mücavir alan sınırları içinde il belediyeleri ile nüfusu 10.000'i geçen belediyeler, meclis kararıyla; sağlık, eğitim, sosyal hizmet ve turizmi geliştirecek projelere İçişleri Bakanlığının onayı ile ücretsiz veya düşük bir bedelle amacı dışında kullanılmamak kaydıyla arsa tahsis edebilmesi" belediyenin yetkileri ve imtiyazları arasındadır (5393 Sayılı Kanun).

Belediye Başkanı'nın görev ve yetkilerinin açıklandığı 38. Madde'sinin b bendinde ise belediye bütçesinde "yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanmak, özürülere yönelik hizmetleri yürütmek ve özürülere merkezini oluşturmak" ibaresi bulunmaktadır (5393 Sayılı Kanun).

Belediye Giderlerinin açıklandığı 60. Madde'nin i bendinde "dar gelirli, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile özürülere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar" belediyenin giderleri arasındadır.

2.2.2. Büyükşehir Belediyesi Kanunu

2004 yılında yayımlanan 5216 sayılı Büyük Şehir Belediye Kanunu'nda da kadınlara yönelik uygulamalara dayanak teşkil eden maddeler bulunmaktadır.

Büyük Şehir Belediyesi'nin görev, yetki ve sorumluluklarını açıklayan Kanun'un 7. Maddesi'nin v bendinde, "sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve

çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettirmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksek okullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak” Büyükşehir Belediyesi’nin görevlerindedir (5216 Sayılı Kanun).

Büyükşehir Belediye Başkanının görev ve yetkilerinin açıklandığı 18. Madde’de “bütçede yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanmak, özürllülerle ilgili faaliyetlere destek olmak üzere özürllü merkezleri oluşturmak” belediye başkanının görevleri arasında sayılmıştır (5216 Sayılı Kanun).

Kanunda 24. Madde’de “dar gelirlili, yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile özürllülere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar” Büyükşehir Belediyesi’nin giderleri arasında belirtilmiştir (5216 Sayılı Kanun).

2.2.3. İl Özel İdaresi Kanunu

İl Özel İdaresi Kanunu’nda da kadınlara yönelik sosyal politikalara ait maddeler bulunmaktadır.

Kanun’un İl Özel İdaresinin Görev, Yetki ve Sorumlulukları’nı açıklayan 6. Maddesinin a bendinde, “... sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları; ilk ve orta öğretim kurumlarının arsa temini, binalarının yapım, bakım ve onarımı ile diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hizmetleri il sınırları içinde görevli ve yetkilidir” denmektedir. Aynı Madde’de “İl özel idaresi hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulur. Hizmet sunumunda özürllü, yaşlı, düşkün ve dar gelirlilerin durumuna uygun yöntemler uygulanır” açıklaması da bulunmaktadır (5302 Sayılı Kanun).

İhtisas Komisyonları’nı açıklayan 16. Madde’de İl Genel Meclisi İhtisas komisyonları, her siyasî parti grubunun ve bağımsız üyelerin il genel meclisindeki üye sayısının meclis üye tam sayısına oranlanması suretiyle oluşturulur. Eğitim, kültür ve sosyal hizmetler komisyonu, imar ve bayındırlık

komisyonu, çevre ve sağlık komisyonu ile plân ve bütçe komisyonu kurulması zorunludur açıklaması bulunmaktadır.

Vali'nin görev ve yetkilerini açıklayan 30. Madde'nin n bendinde "bütçede yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanmak" bulunmaktadır. Ayrıca "yoksul, muhtaç ve kimsesizler ile özürölülere yapılacak sosyal hizmet ve yardımlar" il özel idaresinin giderleri arasındadır. Kanun'un 65. Madde'si de il özel idarelerine gönüllü katılımı düzenlemektedir (5302 Sayılı Kanun).

2.2.4. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu

Yerel yönetimlerin kadınlara yönelik sosyal hizmetleri 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile de düzenlenmiştir. Bu Kanuna göre, çocuk ve korunmaya muhtaç çocuğu tanımı yapılmış ve Kanun'un Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler isimli İkinci Bölümünde, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım ve barınma tedbirleri açıklanmıştır (5395 Sayılı Kanun).

2.2.6. Bilgi Edinme Hakkı

Bilgi edinme hakkı ile demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmaları amaçlanmıştır (4982 Sayılı Kanun Madde:1).

Kanun'un İkinci Bölüm'ünde "herkesin bilgi edinme hakkına sahip olduğu" belirtilmekte ve "kurum ve kuruluşların Kanunda yer alan istisnalar dışındaki her türlü bilgi veya belgeyi başvuranların yararlanmasına sunmak ve bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru sonuçlandırmak üzere, gerekli idarî ve teknik tedbirleri almakla yükümlüdürler" ibaresi bulunmaktadır (4982 Sayılı Kanun Madde:4-5).

2.2.7. Stratejik Plan ve Kadın

Stratejik yönetim, stratejilerin seçimi, çevre ve işletme analizlerinin yapılması, uygulanması, sonuçlanması için gerekli olan süreçleri kapsar. Strateji, kurumların mihenk taşı sayılır. Stratejiye sahip olmayan idareler amaçlarını ortaya koyamaz, kaynaklarını etkin ve verimli kullanamaz. İşletme pasif kalır ve bir süre sonra da varlığını devam ettiremez. Gerçekçi olmak, işletmenin varlığını sürdürmek ve gelişmeyi sağlamak ancak stratejik yönetim anlayışı ile mümkündür (Narinoğlu, 2009: 125).

10/12/2003 tarih ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununda yer alan stratejik planlamaya ilişkin hükümler 01/01/2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. 5018 sayılı Kanunda stratejik plan, “kamu idarelerinin orta ve uzun vadeli amaçlarını, temel ilke ve politikalarını, hedef ve önceliklerini, performans ölçütlerini, bunlara ulaşmak için izlenecek yöntemler ile kaynak dağılımlarını içeren plan” olarak tanımlanmıştır. Kanunda, kamu idarelerine kalkınma planları, programlar, ilgili mevzuat ve benimsedikleri temel ilkeler çerçevesinde geleceğe ilişkin misyon ve vizyonlarını oluşturmak, stratejik amaçlar ve ölçülebilir hedefler saptamak, performanslarını önceden belirlenmiş olan göstergeler doğrultusunda ölçmek ve uygulamanın izleme ve değerlendirmesini yapmak amacıyla katılımcı yöntemlerle stratejik plan hazırlama görevi verilmiştir (DPT 2006: 1).

Yerel idarelerde “stratejik planlama ihtiyacı” modern yönetim anlayışını gerektirdiği doğal bir sonuçtur. Türkiye’de yönetim, kamu yönetimi ve yerel idareler yönetimi şeklinde somut olarak ayrı ayrı uygulanmaktadır. Bu nedenle sistemimize yeni giren stratejik planlama ihtiyacını da kamu ve yerel idareler açısından ele almakta yarar vardır (Narinoğlu, 2009:133).

Yerel yönetimler, stratejik plan yoluyla kaynaklarının en verimli şekilde ve belli öncelikler çerçevesinde hizmet alanlarına yönlendirerek, beldede yaşayan bütün hemşehrilerin üzerinde anlaştığı ortak geleceğe ulaşabilirler. Yerel yönetimler açısından çok önemli olan stratejik planda, kadınlara yönelik stratejik amaç, hedef ve faaliyetlerin varlığı da önemli bir anlam ifade edecektir. Stratejik planın hazırlanma ve uygulama sürecinde kadın örgütleri

de yerleşimin geleceğine ve kadınlara yönelik yerel hizmetlerin önceliklerine ilişkin olarak görüş bildirebilirler. “Cinsiyet duyarlı stratejik plan” ve “cinsiyete duyarlı bütçe” yapılmasını sağlayabilirler (T.C. İçişleri Bakanlığı AREM, 2008:).

Yerel yönetimler faaliyetlerini planlarken toplumsal cinsiyet çalışmalarına ve kadın eşitsizliğine önem veren uygulamaları planlamak zorundadırlar. Bu planlamalarda erişilebilirlik çalışmaları, cinsiyet duyarlı bütçeleme, eğitim, sağlık, ekonomik ve kültürel alanlarda amaç ve hedeflerin 5 yıllık bir süre içinde belirlenmesi ve iki senede bir güncellenmesi gerekmektedir. Bu aşamada belediyeler stratejik planlamalarında kadına duyarlı bir bakış açısı geliştirmektedir.

2.3. YEREL YÖNETİMLERDE KADINLARA YÖNELİK HİZMETLER

Devletin küçültülmesi ve yeniden yapılandırılması aşamasında geniş anlamda sosyal politikalara örnek oluşturacak uygulamalar gün geçtikçe yaygınlaşmaktadır. Ölçekleri ve kaynakları ne olursa olsun Türkiye’de hemen hemen bütün yerel yönetimler kadınlara yönelik olarak eğitim, sağlık, demokratik katılım, kadına yönelik şiddet, kadın istihdamı ve sosyal hizmetler sunmaktadır.

2.3.1. Kadın Eğitimine Yönelik Hizmetler

Eğitim hizmetlerinin yerelleşmesi, özellikle kadınlara yönelik eğitimlerin yaygın eğitim faaliyetlerinin olması ulusal dengeyi sağlamak için devlet desteğinin yanında her zaman gündemde olması gereken bir konudur (Türk Belediyeciler Derneği, 1993: 14).

Sosyal ve kültürel açıdan okuma-yazma ve beceri kursları aracılığıyla halk eğitimine dönük çalışmalarla kadının bir yandan eğitimini yükseltme, diğer yandan ufuklarını genişleterek gelişmelerini sağlama hatta kentle bütünleşmelerini kolaylaştırma söz konusu olmaktadır. Özellikle kent yaşamına ilişkin bilgiler, kırdan kopmanın zorluklarına değinerek komşularla

ilişkileri ve birlikteliği destekleyerek sunulabilecek olursa oradaki geleneklerin birden bire yok edilmeden, kent değerlerine uyumunu hızlandıracaktır. Ayrıca kadına aile planlaması, evliliğe ilişkin bilgi ve yardımlar, çocuk bakımı, eğitimi ile cinsel bilgiler verilmesi, yani aile içi eğitimin gerçekleştirilmesi önemli bir başka konudur (Gürcan, 2007: 205)

Kadınlara yönelik eğitim hizmetleri genellikle birkaç başlık altında toplanabilir.

1. Yaygın Eğitim

- Okuma Yazma Kursları
- Yabancı Dil Eğitimleri (İngilizce, Arapça vb.)

2. Kadın ve Aile Sağlığına Yönelik Eğitimler

- Ana ve Çocuk Sağlığı Eğitimleri
- Ana Baba Okulu
- Evlilik Öncesi Eğitim
- Çocuk Gelişimi, Eğitimleri

3. İstihdama Yönelik Eğitimler

- Bilişim Teknolojileri
- El Sanatları
- Tekstil, Kuaförlük, Ön büro Elemanı, Muhasebe, Aşçılık vb.

4. Kişisel Gelişim Eğitimleri

2.3.1.1. Toplum Merkezleri

Yerel Yönetimlerde kadınlara yönelik eğitim hizmetleri genellikle yaygın eğitim faaliyetleri içinde değerlendirilir. Bu eğitimlerin verildiği merkezler “Toplum Merkezleri”, “Halk Konakları”, “Halk Sarayı”, gibi isimlendirilen merkezlerde ya da direk kadınlara yönelik “Kadın Merkezleri” “Kadın Koordinasyon Merkezi” “Kadın Danışma ve Dayanışma Merkezleri” adlarında faaliyet göstermektedirler. Belediye bünyesindeki pek çok bölümün ortak çalışması ile oluşturulan kadına yönelik hizmetler genellikle

belediyelerdeki Kültür ev Sosyal İşler Müdürlükleri tarafından koordine edilmektedir.

Toplum Merkezlerindeki Kadın Danışmanlık Merkezleri'nde kadınların ruhsal ve bedensel olarak yaşadığı sorunlara yönelik uzman kişi ve kuruluşlar tarafından danışmanlık hizmetleri verilmektedir.

2.3.1.2. Ana ve Çocuk Sağlığı Eğitimi

Yerel yönetimlerin en önem verdikleri konu olan ana ve çocuk sağlığı eğitimleri, sağlıklı bir toplumun yapı taşı olan aile kurumunu hedef almaktadır. Kadın Sağlığı Merkezlerinde Ana-Baba Okulu, Evlilik Okulu, Evlilik Öncesi Eğitim gibi isimlerle oluşturulan genellikle süreli seminerler biçiminde gerçekleştirilen eğitimlerin yanı sıra, meme kanser, çocuk bakımı, çocuk hastalıkları, doğuma hazırlık gibi konularda da eğitimler çok sık olarak verilmektedir. Çocuk Sağlığı ve bakımı eğitimleri çocuk hastalıklarına karşı bilinçlendirme eğitimlerini de kapsamaktadır.

2.3.1.3. Bireysel Gelişim

Toplum Merkezleri el sanatları, kültür ve sosyal etkinlik olarak pek çok eğitim branşını bünyelerinde barındırmaktadır. Bu kurslarda öncelikli olarak yoksul ve muhtaç kadınlara el emeğini değerlendirmelerini sağlayacak el sanatları eğitimi, (takı tasarımı, geleneksel el sanatları, örme işleri, tahta boyama, atıkların geri kazanılmasına yönelik hediyelik eşya vb.).

Bireysel gelişimin en önemli boyutu olan kadınların insan hakları ve kadın hakları konusunda bilinçlendirilmesi, kadın bilincinin farkındalığının yükseltilmesi için sivil toplum kuruluşları ile beraber yürütülen pek çok danışmanlık hizmeti, kadın hakları, bireysel gelişim eğitimleri de toplum merkezlerinde yürütülmektedir.

2.3.2. Kadın Sağlığına Yönelik Hizmetler

Kadın Sağlığına yönelik hizmetler kadınların biyolojik ve ruhsal sağlığını hedef almaktadır. Bununla birlikte kadın sağlığına yönelik hizmetler de aile özellikle çocuk sağlığı anne sağlığı ile beraber düşünülmemekte ve poliklinik hizmetleri beraber verilmektedir.

2.3.2.1. Kadın Sağlık Merkezleri

Kadın Sağlık Merkezlerinde aile planlaması ve kadın sağlığına yönelik hizmetleri semt ve mahalle ölçeğinde veya tek bir poliklinikte, önleyici ve koruyucu faaliyetler, teşhis, tedavi hizmetleri genellikle ücretsiz olarak verilmektedir. Bu merkezlerde annelerin muayenesi, gebelik takipleri, meme kanseri taramaları, öncelikli olarak yoksul vatandaşlara yönelik olarak uygulanmaktadır.

Bebek ve çocuk sağlığı hizmetleri arasında 0-8 yaş grubu çocukların ücretsiz aşıları ve kontrolleri ve takipleri ücretsiz olarak verilmektedir.

Kadın Sağlığı merkezlerinde kadınlara psikolojik danışmanlık hizmetleri de yürütülmektedir. Bu hizmetlerin içinde psikolojik değerlendirme, psikoterapi, grup çalışması hizmetleri kadınların fiziksel sağlıkları yanında ruhsal sağlıklarını koruyucu ya da destekleyici hizmetlerdir.

Kadın Danışmanlık Merkezleri'ndeki bu hizmetlerle, kadının ekonomik, sosyal ve kültürel hayata katılımını sağlamak; kadın ve çocukların yaşadığı ekonomik, sosyal, kültürel, psikolojik sorunlara ilişkin araştırmalar yapmak; çözüm yol ve yöntemleri geliştirmek; destek sunmak; dayanışmayı teşvik etmek, kadını güçlendirerek statüsünü yükseltmek amaçlanmaktadır (Akdeniz Belediyesi, ty.: 1). Bu amaçla sağlık merkezlerinde uzman doktor, hemşire, psikolog, psikoterapist, fizik tedavi uzmanı gibi personel istihdam edilmektedir.

2.3.2.2. Kadın Hastalıklarının Sağlık Taraması

Yerel yönetimlerin sağlık hizmetlerini sağlık taramaları oluşturmaktadır. Dönemsel veya sürekli olarak kadın sağlığı üzerine çalışmalar yürütülen merkezlerde meme kanser, şeker, kemik erimesi, kolesterol vb taramalar yapılmakta. Bazı belediyelerde ise ücretsiz görüntüleme hizmetleri (röntgen vb) Ağız ve diş sağlığı taraması yapılmaktadır.

2.3.2.3. Hasta ve Yakınlarını Barındırma Evleri

Belediyelerin sosyal işler müdürlüklerine bağlı olarak hasta ve yakınlarını Barındırma Evleri, belirli süreler içinde hastanelerde tedavi gören hasta ve yakınlarının barındırıldığı konuk evleridir. Konukevlerinde barınma dahil olmak üzere bütün hizmetler ücretsiz olarak verilmektedir.

Yerel yönetimler beldelerine muayene ve/veya tedavi amaçlı olarak gelip hastanelerde ayakta tedavi gören hastalar ile yatılı olarak kalan hastaların refakatçisi, hastane tarafından hastaneye alınmayıp randevu günü verilen, ancak memleketine gitme durumu olmayıp randevu gününü bekleyen hastalar ile varsa refakatçisinin barınacak bir yeri yoksa ve/veya sözü edilenler ekonomik yoksunluk içinde ise bu kesime belediyeler tarafından açılacak barınma evleri aracılığı ile hizmet verilebilir (AREM, 2008: 46).

2.3.2.4. Evde Bakım Hizmeti

Günümüzde bütün belediyeler hemşerilerine evde bakım hizmeti vermektedir. Bu bakım hizmeti belirli şartlar altında ücretsiz ve sürekli olabilmektedir.

Evde bakım hizmetlerinin amacı aşağıda gösterilmiştir.

1. Evde Sağlık Hizmetine ihtiyaç duyan hasta, engelli ve yaşlılara ulaşılması

2. Evde Sağlık Hizmeti kapsamına alınan ve tedaviye ihtiyacı olan kişilerin tedavilerinin düzenlenmesi, gerekli eğitimin verilmesi,
3. Kişisel bakımını sağlayamayan bireylerin; kişisel bakımlarının sağlanması, hastaların yaşadıkları ortamların sağlık koşullarına uygun hale getirilmesi,
4. Hasta ve yakınlarının, sahip olduğu hastalıkları hakkında eğitilmiş ve kendine yeterli hale getirilmesi sağlanarak; bilinçsiz sağlık uygulamaları ile oluşabilecek komplikasyonların önlenmesi ve hastalık seyrinin ağırlaşmasının engellenmesi,
5. Sağlık hizmetinin hastanın evine kadar götürülmesi ile hem hastanelerde meydana gelebilecek yığılmaların önlenmesi, hem de hastanede yatış sürelerinin azaltılması bu suretle tedavi maliyetlerinin düşürülmesi ve ülke ekonomisine katkıda bulunulması.

2.3.3. Siyasal Katılım

Kadının yerel yönetimlerde toplumsal cinsiyet bakış açısına uygun olarak sorunların çözüne katılımı ve karar alma mekanizmalarına etkisi gün geçtikçe güçlenmektedir. Bununla birlikte, ulusal ve yerel siyasete bakıldığında siyasal katılımın uluslara arası ölçütlere oranla çok az olduğu söylenebilir. Siyasal katılımın yerel düzeyde iki önemli boyutu bulunmaktadır. Bunlardan birincisi yerel karar alma süreçlerine doğrudan katılım diğer ise yerel hizmetlerde gönüllü katılım ile çözüm sürecinin bir parçası olmaktır.

Yönetime katılma ya da yönetim geleneksel bürokratik, hiyerarşik ve bugüne kadar gelen yönetim anlayışının yerine şeffaflık, yetki devri ve yerinden yönetimi esas alan sonuç verici ve uygulanabilir çözüm yolları üretebilen yeni bir yönetim anlayışını ifade etmektedir (İç İşleri Bakanlığı, t.y: 8).

2.3.3.1.Kadın Konseyleri

Türkiye’de siyasi sistemdeki temsil sorunu kadınları partiden uzaklaştırmakta ve kadınlar partilere üye olmak yerine yerel düzeyde sosyo kültürel etkinliklerde kadın örgütleri kapsamında bulunmayı seçmektedir. Partilerin en önemli hedeflerinden biri kadınların her düzeyde siyasete, parti yönetimine aktif olarak katılmalarına olanak sağlamak olmalıdır. Yerel yönetimlerdeki seçilmiş kadın oranını artıracak önlemler mutlaka gereklidir (Ka-Der, 200: 10).

“Kent Konseyleri”nin yasaya girmeden önce de, bazı yerel yönetimlerde belediye başkanı ya da valinin inisiyatifiyle oluşturulduğu bilinmektedir. Bu oluşumlar, yerel yönetimlere orada yaşayanların katılımını sağlamakta bir yerel demokrasi ve katılım modeli sunmaktadır. 1997’den bu yana İçişleri Bakanlığının desteklediği bir UNDP projesi olan “Yerel Gündem 21’lerin Teşviki ve Geliştirilmesi” projesi kapsamında 60 dolayında yerel yönetimle sürdürülmekte olan çalışmalar sonucunda, bu yerleşmelerde, kent konseyleri ve bazı kent konseylerinin bünyesinde de “kadın meclisleri”, “kadın komisyonları” ya da “kadın platformları” kurulmuştur (TEPAV, 2006: 33).

Kadın konseylerinin yanında, mahallelerde “Kadın Komiteleri”nin oluşumunun desteklenmesi, bir araya gelebilecekleri ve olanaklar elverdiğinde “kadın dayanışma merkezleri” durumuna getirilebilecek mekânların oluşturulması, bu tür mekânların oluşumunda gönüllü örgütlerle ortaklığa dayanan yöntemlere öncelik verilmesi ve mahalle örgütlenmelerinde kadınların etkinliğinin özendirilmesi ve yerel yönetimlerin sorumluluk üstlenmesidir. Yerel yönetimlerin “semt birimleri” oluşturması, hem hizmetin mahalleye götürülmesi, hem de bu birimlerde etkin rol alan kadın ve kadın örgütlerinin mahallelerini ilgilendiren kararlara katılımını kolaylaştırıcı bir düzenlemedir. Bu uygulamayı başarıyla sürdüren belediye sayısı giderek artmaktadır (GABB, 2011: 39).

Türkiye’de kadın konseyleri incelendiğinde genellikle bu konseylerin ayda bir defa toplanan ve meclis ve belediye başkanının karar almasını etkilemekten çok sorunların tespitinde önemli oldukları görülmektedir.

2.3.3.2. Gönüllü Katılım

Yeni oluşum, gönüllü olarak katılabilecek yerel hizmetlerin hedef grubu kapsamında; yaşlılar, özürllüler, yoksullar, kadın ve çocuklar gibi yerel hizmetlerden en az yararlanan grupları belirlerken, bu grupların yasal haklarını bir anlamda kamu hizmeti olmaktan çıkarıp gönüllülerin (bireysel ya da örgütlü) inisiyatifine bırakma tehlikesini taşımaktadır (TEPAV, 2006: 34).

Yerel sorunların çözümünde yerel unsurların demokratik ve katılımcı yaklaşımına uygun olarak merkezi ve yerel yönetimlerle iletişim, işbirliği, etkileşim içinde olmasını öngören uluslar üstü girişimlerden biri de Habitat Toplantılarıdır. Bu toplantılarda halk katılımını, özellikle dezavantajlı grupların çoğulcu/katılımcı demokrasinin uygulama gereklerinden yönetim kavramının toplumsal cinsiyet yaklaşımına uygun olarak şekillenmesi gerekmektedir (Öner,2004: 129).

Yasal düzenlemenin etkinlik kazanabilmesi için; muhtarların “mahalle sakinlerinin gönüllü katılımıyla ortak ihtiyaçları” nasıl belirleyecekleri ve belediyelerin, “kararlarında mahallelinin ortak isteklerini göz önünde bulundurma ve hizmetlerin mahallenin ihtiyaçlarına uygun biçimde yürütülmesini sağlamaya çalışma” yöntem ve araçlarının neler olabileceğinin yerel yönetimler ve yerel sivil toplum örgütleri işbirliği içinde tanımlanması gerekir. Kadınların, yerel hizmet ve olanakların mahalle ölçeğine değin yayılmış olduğu bir yapıya gereksinimleri vardır. Bu gereksinme, yoksul ve kent merkezinden uzak yerleşim alanlarının temel hizmet ve altyapı olanaklarından yoksun kaldığı durumlarda özellikle artar. Aynı şekilde yönetime katılım olanaklarının da tıpkı yerel hizmetler gibi mahalle ölçeğine değin yaygınlaştırılması gerekir (Ka-Der, 2006: 25).

2.3.4. Kadına Yönelik Şiddete Karşı Hizmetler

Belediyelerin kadına yönelik şiddete karşı hizmetleri iki grup altında toplanabilir. Bunlardan birincisi Kadın Danışma Merkezleri diğer ise Kadın Sığınma Evleri ve ya Kadın Konukevleri olarak isimlendirilen ve il sosyal hizmet müdürlüklerinden ayrı olarak hizmet veren kurumlardır.

Belediyelerin kadın danışma merkezlerinde ücretsiz olarak psikolojik, tıbbi ve hukuksal destek hizmetleri bulunmaktadır. Bu hizmetlerin dışında belirli süreler içinde belediyeler, kadınlara yönelik ayni ve maddi yardımlarda da bulunabilmektedirler.

2006/10 Sayılı Genelge, Kadın ve Çocuklara Yönelik Şiddetlere, Töre ve Namus Cinayetlerine Karşı Başbakanlık Genelgesi, çok önemlidir. İl ve ilçelerde koordinasyon kurullarının kurulması hükmü yer almaktadır. Yerel planlarda, yerel bütçelerde pay ayrılması öngörülmüştür. Belediye meclis üyelerinin, bu konuda bir yaptırım gücü olabilmektedir. Ancak, koordinasyon kurulları, 81 ilden sadece 21'inde kuruludur (GABB, 2011: 37).

2.3.4.1.Kadın Sığınma Evleri (Konukevleri)

5393 Sayılı Belediye Kanun'unun 14. Maddesinde Büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 50 bini geçen belediyelerin, kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açması gerekmektedir." Nüfusu 50.000'nin altındaki belediyelerin kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açması zorunlu değildir; fakat bu belediyeler de belediye meclisleri kararıyla kadın konuk evleri açabilecekleri hükme bağlanmıştır. Bu amaçla belediyelerin özellikle Büyükşehir Belediyelerinin birden fazla Kadın Sığınma Evleri bulunmaktadır.

Kadın Sığınma Evlerinde kadına yönelik şiddetle mücadeleyle ilişkin strateji oluşturulmasına katkı sağlamak amacıyla, uzman meslek elemanları, kadınların ihtiyaç duyduğu alanlara yönelik eğitimler, farkındalık artırıcı grup çalışmaları, kadına ve çocuğa yönelik şiddete ilişkin koruyucu - önleyici çalışmalarda bulunabilmektedir (İzmir Büyükşehir Belediyesi,2012).

Ayrıca İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'ne başvuran kadınlar yetkili uzman kişiler tarafından değerlendirilip, uygun görüldüğü takdirde kadın konukevlerine yerleştirilebilirler. Bu süreçte şiddete uğrayan kadının çocuklarının da yanında kalmasına izin verilmektedir.

2.3.4.2.Sokakta Çalışan Çocuk Merkezleri Oluşturulması

Özellikle büyükşehirlerde ve yoğun göç alan illerde yerel yönetimlerin en önemli sorunlarından birisini de sokakta çalışan çocuklar ve sokak çocuklarıdır. Bu çocukların aileleri ile ilgili sorunlarını çözmek, okullarında karşılaştıkları güçlüklerini aşmak için çevreleriyle ve toplumla uyumsuzluklarını önlemek, rehabilitasyonlarını sağlamak, daha güvenli bir geleceğe yönlendirmek yani bir başka tanımlamayla onların ihmalini ve istismarını önlemeye yönelik çalışmalar yapmak üzere yerel yönetimler çalışmalar yapmaktadır. Çocuk Evleri ve Çocuk Merkezleri bu amaçla kurulmuştur (AREM,2008: 47)

Bu merkezlerde uzman psikologlar, sosyal hizmet uzmanları çocuklara destek hizmetleri sunmaktadır

Bu merkezlerde sokakta yaşayan ya da çalışan çocuklara, sosyoekonomik açıdan zorluk yaşayan çocukların düzenlenecek sosyal ve kültürel etkinliklerden yararlanabilmeleri, kentteki çocukların yaşadıkları sorunları çözmeye yönelik çalışmalar yaparak ihtiyaç halinde bu çocuklara ve ailelerine sosyal ve psikolojik alanda danışmanlık ve eğitim hizmetleri verilmektedir (Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi,2012: 1).

2.3.5. Kadın İstihdamına Yönelik Hizmetler

Kadın her dönemde çalışmış ve ekonomik faaliyette her zaman hayati önem taşımıştır. Kadının işgücüne katılımı, ücretsiz aile işçiliği statüsünden ücretli istihdama kadar değişik faaliyetleri kapsar. Kadın, çalışan olarak kocasına bağımlı gibi görünse de onun ekonomik, sosyal ve yasal alanda giderek artan bağımsızlığında anahtar faktör olmuştur (KSSGM, 1999:3-4).

Kadınların işgücüne katılmaları ve kadın istihdamını artırıcı olması için belediyelerin, kamusal destek politikaları çerçevesinde yerine getirebileceği pek çok işlev vardır. Bu işlevlerden bir bölümüne, aşağıda, “kadınların gündelik yaşam yükünü azaltmak için” başlığı altında yer verilecektir. Doğrudan doğruya ekonomik açıdan güçlendirmeye ilişkili olanlarsa şöyle özetlenebilir:

- Kadınların gelir getirici etkinliklerde bulunmalarını kolaylaştıracak, özellikle piyasada geçerli becerilerin kazandırılmasını esas alan mesleki eğitim ve beceri kursları,
- Evde üretimde bulunan kadınlar dikkate alınarak, ortak üretim ve pazarlama olanakları yaratılması, bu çerçevede üretim ve pazarlama kooperatifi kurabilmeleri için yönlendirme, danışmanlık, eğitim, mali ve bürokratik destek hizmetleri,
- İş bulmak isteyen kadınlara iş arama sürecinde kolaylık sağlayacak rehberlik ve danışmanlık hizmetleri (iş rehberliği), vb. gibi.
- Bu sayılan hizmetlerin ayrı ayrı binalarda ayrı etkinlikler olarak düzenlenmesi yerine topluca örgütlenmesinin yeğlenmesinde yarar olduğunu gösterir. Bu tür bir örgütlenme, sürekliliği sağlayacak,
- Gönüllü kadın örgütlerinin yanı sıra öteki kuruluşlarla etkileşim ve iletişimi kolaylaştıracak,
- Belli bir amaçla gelen kadınların öteki etkinlik ve kolaylıklara yönelmelerini sağlayabilecek bir önlemdir (Alkan, 2006: 41).

Ekonomik açıdan bakıldığında kadının desteklenmesi ailenin desteklenmesidir. Bu başlık, altında ekonomik yardıma ihtiyaç duyanların belirlenmesi, yapılacak sosyal yardımların akılcı planlanması söz konusudur. Kadına yapılacak nakdi yardımların sınırlı ve geçici yararları vardır. Bu konuda kadının çalışma yaşamına katılımını sağlayıcı tutum değişiklikleri yaratılabilir. Bununla bağlantılı olarak iş olanakları yaratma, iş bulma, daha kalıcı ve uzun süreli yararlar sağlayacaktır. Beceri geliştirici ve iş öğretici

programlar, örneğin el becerilerine dayalı sanat öğretileri, montaj, küçük ölçekli sanayiye ilişkin beceriler, çocuk ve yaşlı bakımı, temizli ve büro hizmetlerine ilişkin bilgilendirme programları kadını güçlü kılarak üretici olmasını destekleyecektir. Bu konudaki programlar ilgili kuruluşlarla sosyal hizmet kuruluşlarının işbirliği içinde düzenlenmektedir. Ayrıca aynı yardımlarla ev içinde kadının üretken olması sağlanmaktadır (Gürcan, 2007: 204).

Belediyelerin kadın istihdamına yönelik hizmetleri genellikle ara eleman ve yöresel ihtiyaçlar göz önüne alındığında ihtiyaç duyulan personel istihdamı için gerekli eğitimin verilmesi yönündedir. Bununla birlikte pek çok belediye İŞKUR ile koordineli faaliyetler yürütmektedir. Bu faaliyetler; el emeğinin değerlendirilmesi ve yörede bulunan personel açığının sağlanmasına yönelik hizmetlerdir.

2.3.5.1.İş Edindirme ve Kurslar

Son yıllarda yerel yönetimlerin en başarılı oldukları konuların başında yaygın eğitim faaliyetleri gelmektedir. Eğitim anlayışındaki değişiklikler ve Avrupa Birliği yaygın eğitim programları bu dönüşümde önemli pay sahibidir. Yaygın eğitim uygulamalarında en önemli konu eğitimi alınan branşta iş sahibi olmaktır. Bu anlamda özellikle belediyeler iş edindirme kurslarına çok önem vermektedirler.

Özellikle Belediyeler iş edindirme kurslarını sivil toplum kuruluşları ile beraber efektif olarak uygulamaktadır. Kadınlara yönelik istihdamı artırıcı iş edindirme kurslarının başında el emeğini değerlendirme kursları ve ara eleman yetiştirme kursları ön plana çıkmaktadır.

2.3.5.2.Mikro Kredi

Türkiye’de mikro işletmelere ve özellikle de kadınların sahip oldukları mikro işletmelere destek amacıyla hazırlanacak bir programın temel hedefi, mikro işletmelere sürekli bazda finans ve finans dışı hizmetlerin sağlanması

olmalıdır. Bu hedefin gerçekleşebilmesi için, programda aşağıdaki unsurlara yer verilmesi gerekmektedir (KSSGM, 2000:270):

- Kendi kendine yeterli, denetimli bir kredi programı,
- Kurumsal kapasite geliştirilmesi,
- Politika reformu,
- Sürekli araştırma

Mikro girişimciler, özellikle kadın girişimciler, genel olarak iş idaresi ve yönetim konularında büyük kuruluşların işletmecilerinden daha az eğitilmiş ve hazırlıklıdır. Büyük şirketlere oranla sınırlı kaynaklara sahiptirler. Yeni Pazar ve ürün tasarımlarını tanımak, üretim teknolojileri, malzeme veya alternatifler hakkında bilgi edinmek için seyahat edebilme imkânları bulunmamaktadır. Diğer ülkelerde, mikro girişimcilere sunulan bilgi, eğitim ve teknik destek gibi mali olmayan hizmetler, genellikle rutin işlerine ek olarak bu hizmetleri sağlayabilen veya sadece bu alanda faaliyet göstermek için oluşturulmuş özel kurumlardır (KSSGM, 2000:152).

Yerel yönetimlerin çok küçük miktarlardaki (750 TL.- 1.000 TL. arasında) kadınlara yönelik mikro kredi imkanları bulunmaktadır. Bununla birlikte belediye bünyesinde kurulan “Mikro Kredi Merkezleri” “Kadın Girişimciler İçin Mikro Kredi Hizmeti” aynı olarak kredi verilmesi, el emeklerini değerlendireceği kermes ve etkinliklerin düzenlenmesi, malzeme ve danışmanlık hizmeti verilmesi gibi imkânlar da bulunmaktadır.

2.3.5.3.Yerel Yönetimlerde Kadın İstihdamı

Yerinden yönetim anlayışındaki kimi güncel değişiklikler de kadınların yerel politikada kendi kimlikleriyle yer almaları için elverişli bir zemin yaratmaktadır. Son 15-20 yıldır, birçok alanda olduğu gibi yerel yönetimlerde de belirginlik kazanan bir değişim süreci yaşanmaktadır. Bu süreçte, otoriter, tek yönlü ve halkın katılımına izin vermeyen yönetim biçimi değişmektedir. Yeniden yapılanan yerel yönetim modeli, hizmetlerin arzında önceden

belirlenmiş bürokratik kuralların dayatılması yönteminden uzaklaşmakta, kullanıcıların yani yerel halkın taleplerine esnek bir biçimde yanıt verilmesini sağlayacak yöntemleri benimsemektedir (Alkan, 2003, Aktaran: AREM,2008: 47).

Yerel yönetimlerde istihdam edilen kadınlar gün geçtikçe çoğalmaktadır. Yerel yönetimlerin kadın personel sayısını artırma konusunda özel çalışmaları olmadığı halde toplumsal cinsiyet çalışmalarının ve Başbakanlık tarafından 2004 yılında yayınlanan genelge ile kadın ayrımcılığını göreceli olarak önüne geçilmiştir.

2.3.6. Sosyal ve Kültürel Hizmetler

Türkiye’de yerel yönetimlerin kent kültürünü oluşturmak, geliştirmek, yozlaşmasını önlemek ile ilgili faaliyetleri üzerinde çok tartışılan bir alandır. Özellikle belediyelerin sosyal ve kültürel etkinlikleri şenlikler, festivaller şekline algılanmaktadır. Kesintili ve sürekli olmayan faaliyetlerin yanında sivil toplum kuruluşları ile beraber yürütülen sosyal ve kültürel faaliyetlerin amaçlarına yaklaştığı ve etkin oldukları görülmektedir (Türk Belediyeciler Birliği, 1997).

Büyük kentlerdeki nüfus yığılmaları ve yerel yönetimlerde katılım biçimlerini de etkilemektedir. Yerleşim nüfusunun sayısı azaldıkça sosyal ve kültürel etkinliklerin daha kolay takip edildiği ve katılımın fazla olduğu gözlenmiştir.

Belediyelerin Kadınlara yönelik sosyal ve kültürel etkinlikleri aşağıda gösterilmiştir.

2.3.6.1. Kentsel Hizmetler

Türkiye’de kentsel hizmetlerin toplumsal cinsiyet yaklaşımına uygun olarak yürütülmesi çalışmaları oldukça yeni ve yetersizdir. Yerel yönetimler bu tür çalışmaları şekilsel olarak kabul etmekte ancak günlük hayatta

uygulamalar açısından kadınların kentsel hizmetlerden yararlanmaları göz ardı edilmektedir.

Kadınların kent içi ulaşımlarını ağırlıklı olarak yaya olarak ve/veya toplu taşıma araçlarını kullanarak yaptıkları göz önüne alınarak toplu taşıma ve yaya ulaşımının kadınlar tarafından kullanımını kolaylaştırıcı düzenlemeler yapılmalıdır (AEM, 2008: 48).

Kadınların kolay hareket etmelerini sağlayacak, fiziksel şartların oluşturulması, güvenlik açısından riskli bölgelerin aydınlatılması, üst geçit, alt geçit ve parkların kadınların rahatça hareket edebileceği şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

Şehir planlamaları, geleneksel olarak erkekler tarafından yapılmakta ve kadınların ihtiyaçları göz önünde bulundurulmamaktadır. Oysa konut, güvenlik, ulaşım, eğitim ve sağlık gibi alanlarda alınan yerel kararlar, kadınları doğrudan etkilemekte hayatlarını kolaylaştırmakta veya zorlaştırmaktadır. Kadınlar yerel meclislerde temsil edilmedikleri için bu kararları etkileyememektedirler. Örneğin kentin planlanması ve organizasyonunda kadınların bir araya gelebilecekleri mekanlar, her mahalleye bir kreş, gündüz bakımevi hizmetleri vs. genelde önceliklendirilmez. İyi aydınlatılmamış sokaklar, uzak noktalara hizmet vermeyen belediye otobüsleri ve bu araçların güvenli olmayışı kadınların en temel haklarından biri olan seyahat özgürlüğünü kullanmasını engeller. Üstgeçitler ve yüksek kaldırımlar, kadınların bebek arabaları ile kentin sokaklarını kullanımını zorlaştırır. Kentlerin kültürel, spor ve dinlence olanaklarından da en az yararlanan gruplarından birini yine kadınlar oluşturmaktadır. Ayrıca, kadınların şiddete uğradıklarında sığınabilecekleri mekanlar, ilgililere ulaşabilecekleri acil destek hatları da yine kent yönetiminin yaptığı planlarda göz ardı etmemesi gereken unsurlardandır. (www.kadindostukentler.com, 01 Ocak 2013)

Belediyelerin stratejik planlarında standart olarak bütün erişilebilirlik çalışmaları bulunmasına rağmen özellikle engelli yurttaşların kentsel hizmetlerden yararlanmaları uzun bir süreç almaktadır. Ancak, bu konudaki gelişmeler teorik çerçevede olumludur.

2.3.6.2. Eğlence ve Dinlenme Hizmetleri

Yerel yönetimlerin son yıllarda önem verdikleri bir diğer konuda hemşerilerin rahatça dinlenebilecekleri, yenilenebilecekleri eğlence ve dinlenme alanlarına önem vermeleri olmaktadır. Belediye tesislerinin sayılarının gün geçtikçe artması hizmet kalitesi ve fiyat seviyesi olarak düzenlenmesi halkın bu hizmetlerden yararlanmasını kolaylaştırmıştır.

Kadınlara yönelik dinlenme hizmetlerinde çocuklu annelerin rahatça kullanabileceği güvenli park ve alanların oluşturulması, bu alanlarda bütünsel bir yaklaşım ile spor etkinlikleri, kreş ve eğitim merkezlerinin birleştirilmesi özellikle annelerin bu alanlardan kolayca yararlanmalarını sağlamaktadır.

2.3.6.3. Çocuk ve Gençlik Merkezleri

Belediyelerin çocuk ve gençlik merkezlerinin hizmetleri pek çok hizmeti içinde barındırmaktadır.

Hemen hemen bütün belediyelerin ücretsiz kreş hizmeti bulunmaktadır. Kreş hizmeti verilen çocuk merkezlerinde ailelerin belirli süreler için çocuklarını bırakabileceği düzenlemeler de yapılmıştır. Bu alanların çoğu spor ve rekreasyon alanları içinde bulunmakta ve hizmeti alan kadınlar aynı alanlarda spor veya kültürel faaliyetlerde bulunabilmektedir.

Belediyelerin özellikle dezavantajlı gruplardan olan kadın, çocuk ve gençlere yönelik hizmetleri arasında

- Spor faaliyetleri
- Kültür gezileri,
- Eğitsel faaliyetler
- Engelli çocuk ve gençlerin yararlanabileceği özel eğitim ve etkinlikler
- Yaz kampları
- Konser, sinema ve tiyatro etkinlikleri bulunmaktadır.

2.3.6.4. Toplum Merkezleri

Toplum Merkezleri il ve ilçe belediyelerinde kapalı ve açık olmak üzere inşa edilmiş, kültürel, sosyal ve sanatsal faaliyetlerin yapılacağı alanlardır. Genellikle tek bir merkezde, belediyelerin bütün sosyal hizmet faaliyetleri bulunabildiği gibi özellikle büyükşehir belediyelerinde ölçek büyüklüğü nedeniyle birden fazla Toplum Merkezi bulunabilmektedir. Bu merkezlerdeki etkinlikler artık önceden planlanan, kurumsal ve sürekliliği olan faaliyetlerdendir.

2.4. YEREL YÖNETİMLERDE KADINA YÖNELİK HİZMETLER VE BÜTÇE İLİŞKİSİ

Günümüzde, sosyal bütçe, yerel yönetimlerin bütçedeki eğitim, sağlık, sosyal güvenlik ve sosyal yardım harcamalarının; eşitlik, gelir dağılımı, yoksulluk, istihdam ve sosyal içerme kriterlerinin gözetilerek düzenlenmesini ve bu düzenlemeyle toplumdaki dezavantajlı kesimlerin (kadınlar, çocuklar, gençler, işsizler, yaşlılar ve engelliler gibi) olumlu yönde etkilenmesini amaçlamaktadır (Şeker M., 2011: 23 Aktaran: Kaya,2012 :164)

Yerel Yönetimlerin kadına yönelik hizmetlerine bütçelerinden ayırdıkları oran ve miktarlar tam olarak bilinmemektedir. Kadın sorunlarına yönelik uygulamaların belediyelerin genellikle, Sağlık Daire Başkanlığı, Sosyal ve Kültürel İşler Müdürlükleri gibi bölümlerde organize edilmesi ve belediyelerdeki Kadın Koordinasyon Merkezlerinin bu müdürlüklere bağlı olması bütçeden yerel yönetimlerin kadınlara yönelik ayırdıkları payı öğrenilmesini zorlaştırmaktadır.

KSGM'nin araştırmasına göre yerel yönetimlerden kadınlara yönelik ayrılan payın oranı %1-1,5 oranında gerçekleştiği düşünülmektedir (Marmara Belediyeler Birliği, 2013).

2.5. KADIN DOSTU KENTLER PROJESİ

Kadın erkek eşitliğine ilişkin tartışmaların uzun bir geçmişi olması rağmen, kadınların kentteki yerine ilişkin tartışmalar ancak 1980'li yılların sonunda başlamıştır. Kadınların il genel meclisi ve belediye meclisinde eşit temsil imkânı bulamaması, tüm yerel plan ve programların eşitlik prensibine ve kadınların özel ihtiyaçlarına cevap verebilecek olanaklardan yoksun olması sonucunu doğurmuştur. Kadın dostu olmak isteyen kentler, kadınların karar alma süreçlerine ve mekanizmalarına katılımını artırmak, kadın erkek eşitliğini sağlamaya yönelik stratejiler geliştirmek, bu stratejileri hayat geçirmek ve kadınların gündelik hayatlarını iyileştirmeye yönelik özel politikalar geliştirmek zorundadır (Şenol, ty.).

Kent nüfusunun yarısını oluşturmalarına rağmen kadınlar, yerel karar alma süreçlerine tam ve eşit bir biçimde katılamamaktadırlar. Halbuki kadınlar seçilmiş ve atanmış yerel yöneticilerin planlama ve yönetim sürecinde danışmaları gereken doğal ortaklardır. Kadınların karar alma mekanizmalarında eşit temsil talebi; anayasal bir haktır, demokrasinin vazgeçilmez unsurudur. Bu anlamda kadın dostu kent sunduğu ekonomik, sosyal ve siyasi fırsatlardan kentte yaşayan herkesin eşit bir biçimde yararlanabileceği kent olarak tanımlanabilir (www.kadindostukentler.com.tr, 02 Ocak 2013)

Kadına yönelik ayrımcılığın her geçen gün arttığı düşüncesi ile Birleşmiş Milletler'in (BM) Türkiye'de yerel düzeyde kadın erkek eşitliğini güçlendirmek için yürüttüğü "Kadın Dostu Kentler Projesi" kapsamında, İzmir, Kars, Nevşehir, Şanlıurfa, Trabzon ve Van'ın ardından Antalya, Bursa, Gaziantep, Malatya, Mardin ve Samsun da "Kadın Dostu Kent" olmak için taahhütname imzaladı.

2.6 TOPLUMSAL CİNSİYETE DUYARLI BÜTÇELEME

Katılımcı Bütçeleme çoğunlukla yerel yönetimlerin harcama önceliklerinin halkın katılımı ve tercihleri doğrultusunda belirlendiği ve bütçelendirildiği bir süreci tarif etmektedir. 1989 yılında Brezilya'nın Porto Alegre kentinde temelleri atılan süreç bugün farklı biçimlerde Arjantin'den Kanada'ya, Fransa'dan İngiltere'ye dünyada yüzlerce şehirde bir yerel demokrasi modeli olarak kullanılmaktadır. Türkiye'de ise Yerel Yönetim Reformuna Destek Projesi kapsamında 2007 yılında pilot yerel yönetimlerde katılımcı bütçe çalışmaları başlatılmıştır (Ka-Der, 2007: 2).

Katılımcı bütçe sürecinin temelini mahalle düzeyinde yapılan ve vatandaşların herhangi bir sınırlama olmadan katıldığı toplantılar oluşturmaktadır. Genellikle bu toplantılarda yerel yöneticiler tarafından, kent ve mahalle düzeyinde bir önceki yıl içinde yapılan veya taahhüt edilmesine rağmen yapılamayan faaliyetler aktarılır, ilgili yılın katılımcı bütçe sürecinin işleyişi hakkında bilgi verilir, vatandaşlardan mahalleleri ve kent için taleplerini dile getirmeleri istenir ve ardından yapılan oylamayla mahalle düzeyinde öncelikler belirlenir. Önceliklendirme, yerel yönetimin sunduğu hizmetlerin sınıflandırıldığı bir listede yer alan hizmetlerin (kentsel altyapı, yeşil alanlar, toplu taşıma, sosyal hizmetler, sosyal yardımlar, çevre sağlığı, yol-kaldırım-trafik vs) oylanması sonucunda gerçekleştirilmektedir (TEPAV,2006: 2).

Bütçeler iktisadi, siyasi, toplumsal öncelikleri ve tercihleri yansıtır. Kamu hizmetlerine ilişkin harcama ve gelirlerin bileşimi toplumdaki kaynak dağılımını hem belirler, hem de toplumdaki kaynak dağılımı tarafından belirlenir. Bu etkileşimin ana çerçevesini ise benimsenen makro iktisadi politikalar (istihdam, büyüme, enflasyon, cari açık vb) çizer. Genelde, izlenen makroekonomik politikaların, özelde ise sunulan kamu hizmetlerinin toplumdaki sonuçlarının cinsiyet boyutu vardır. Kadınların ve erkeklerin ihtiyaçları, tercihleri, öncelikleri farklıdır ama bu olgu politika tasarımında da, uygulamasında da göz önüne alınmamaktadır. Dolayısıyla, politikaların mali yansımalarını kapsayan bütçe de cinsiyetler arası eşitsizliğin üretilmesinin

aracı olmaktadır. Kamu veri tabanlarında yaygınlıkla cinsiyet boyutu kapsamadığından, bir bölümü doğrudan, bir bölümü de dolaylı olan bu yansımaların cinsiyet boyutunu ortaya koymak neredeyse imkânsızdır (Şenesen: 2008: 1-2. Aktaran: Külekçi ve Canbay, 2012: 38).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BELEDİYELERİN KADIN SORUNLARINA YAKLAŞIMLARI, UYGULAMALARI VE SONUÇLARI

Bu bölümde, belediyelerin kadın sorunlarına yaklaşımları ve kadınlara yönelik faaliyetleri üç farklı siyasal partinin yönettiği İstanbul, İzmir ve Diyarbakır büyükşehir belediyelerindeki faaliyetlerin benzerlikleri ve farklılıkları incelenerek araştırılacaktır.

3.1. BÜYÜKŞEHİR BELEDİYELERİNİN KADINLARA YÖNELİK UYGULAMALARI

3.1.1. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin Uygulamaları

İstanbul 2012 yılı itibariyle 13.854.740 nüfusa sahiptir. Bu nüfusun %49,79'u olan 6.897.832 kişisi kadındır. Kadın Nüfusunun %0,51'i olan 70.807 kişisi köy ve beldelerde %98,49'u il ve ilçe merkezlerinde yaşamaktadır (TÜİK ADNKS, 2012). İstanbul sadece Türkiye'nin değil, nüfus açısından dünyanın önemli metropollerinde arasında sayılmaktadır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin 2012 yılı faaliyet raporu incelendiğinde "korumasız ve dezavantajlı gruplara, kadın, çocuk ve gençlere, ekonomik ve sosyal avantajlar ile eğitim desteği sunarak kent yaşamı ile bütünleşmeleri önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik sağlıklı, güvenli yaşam şartları oluşturmak, kendi kendilerine yeterli hale gelmelerini sağlamak ve yaşam şartlarını iyileştirerek sosyal dengeyi ve birlikteliği sağlamanın" temel politikalar ve öncelikler arasında olduğu görülmektedir (İBB, 2012: 20).

İstanbul Büyük Şehir Belediyesi'nin (İBB) kadınlara yönelik uygulamaları bütün belediye organizasyonuna yayılmakla birlikte kadınlara yönelik sosyal yardım ve politikaları koordine eden bölüm Kadın

Koordinasyon Merkezi (KKK) öne çıkmaktadır. İBB Faaliyet Raporları incelendiğinde uygulamalara konu olan kişilerin kayıtlarının ve veri kaynaklarının sistematik bir biçimde tutulduğu görülmektedir. Ancak belediyenin uygulamalarındaki her kadın istatistiği tezin kapsamı içinde değildir. Bu açıdan yaklaşıldığında eğitim, sağlık, kadına yönelik şiddete karşı önlemler, kadın istihdamı üzerine ve sosyal, kültürel faaliyetler dört başlık altında toplanmaktadır.

1. Sosyal Hizmetler
  - Kadın Koordinasyon Merkezi
2. Sağlık Hizmetleri
  - Kadın ve Aile Sağlığı Hizmetleri
  - Gezici Sağlık Hizmetleri
3. Eğitim Hizmetleri
  - İSMEK
4. Kültürel ve Spor Hizmetleri
  - Kültür Merkezleri
  - Sosyal Tesisler
  - Spor Tesisleri

3.1.1.1. Kadın Koordinasyon Merkezi

Kadın Koordinasyon Merkezi (KKM), 1999 depreminden vakıf kimliği ve gönüllülük esasıyla faaliyete geçirilmiş bir kurum olarak 2005 yılında İBB Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'ne bağlanmıştır.

Kadınlara yönelik sorunlara çözüm üretmek amacıyla kurulan merkez göç eden ailelerin ve bu ailelerin yükünü büyük ölçüde üzerine alan kadınların yaşadığı zorluklara, uyum sorunlarına, yoksulluğa, sağlık sorunlarına, kadınların yaşadığı bütün sorunlara çözüm bulmak amacıyla kurulmuştur. 2004 yılına kadar özellikle gıda yardımlarıyla öne çıkan merkez, 2005 yılından bu yana kadınıla ilgili pek çok sosyal ve kültürel çalışma yürütmektedir (<http://www.ibbkkm.org>, 11 Ocak 2013). İstanbul Büyükşehir Belediyesinin Stratejik Planlamasında dezavantajlı gruplardan olan kadınlara

yönelik hizmetlerin etkinleştirilmesi ve yaygınlaştırılması amaçlanan kurum sosyal hizmetler yürütülmesi ve kadınlarla işbirliğinin güçlendirilmesi amacını da gerçekleştirilmeyi hedeflemiştir.

Faaliyet raporlarında ve KKM broşürlerinde “sevgi merkezi” olarak tanıtılan bölüm, yoğunluklu olarak kadın sorunlarının kent yoksulluğu üzerine yardım çalışmaları yürütmektedir.

3.1.1.1.1. Kadın Koordinasyon Merkezi Çalışma Alanları

KKM kadınlara yönelik hizmetlerinde genellikle aileyi odak noktası olarak almıştır. KKM'nin faaliyet alanları aşağıda gösterilmiştir.

1. Göç eden ailelerin şehre uyum sorunlarına çözüm üretmek.
2. Sosyal güvenceleri olmadığı için temel sağlık hizmetlerinden yararlanamayan yoksul ve muhtaçların sağlık sorunlarını gidermek.
3. Kadınlar için ihtiyaç duydukları çeşitli alanlarda (sözgelimi el beceri, sağlık vs.) kurs ve eğitim seminerleri düzenlemek.
4. Okullarını (ilk, orta ve üniversite düzeyinde) maddi imkânsızlar nedeniyle sürdüremeyecek durumda olan genç kızlarımıza ve çocuklarımıza yardımcı olmak.
5. İlk ve orta dereceli okullarda okuyan ihtiyaç sahibi çocuklara kırtasiye ve kıyafet yardımında bulunmak.
6. Psikolojik desteğe ihtiyacı olan kadınlarımıza ve ailelere bu desteği sağlamak.
7. Yoksulluk sınırında yaşamları sürdüren muhtaç ailelere gıda, giysi ve mobilya yardımı yapmak ve bu konuda hayırsever vatandaşları harekete geçirerek gönüllülerin çalışmalarını yüreklendirmek.
8. Kadınların sorunları, sosyal hayattaki çalışmaları vs gibi konularda araştırmalarda bulunmak.
9. Kadın ve ailelerin ihtiyaç duyduğu konularda kitap, kitapçık ve broşür hazırlayarak yayımlamak ve dağıtmak.
10. Merkez bünyesinde bir kadın kütüphanesi oluşturarak faaliyete sokmak.

11. Kadın ve aile ile ilgili her türlü görsel çalışmalara ve film çekimlerine katkıda bulunmak ve bu bağlamda kadınlar için film şenlikleri ve gösterimleri düzenlemek.
12. Çeşitli nedenlerle mağdur olup cezaevine düşen kadınlar ve geride bıraktıkları çocukları için yardım çalışmaları yapmak.
13. Yoksulların sürekli yararlanabilecekleri ve İstanbul'un bütün ilçelerinde olacak biçimde "sürekli açık market"ler kurmak.
14. Kadınların sorunlarını tartışmak ve çözümler üretmek amacıyla, ulusal ve uluslar arası düzlemde konferanslar ve bilimsel toplantılar düzenlemek.
15. İstanbul'da yaşayan kadınlar üzerine akademik düzlemde araştırmalar yapılmasını teşvik etmek ve yapmak. Bu konuda projeler geliştirmek.
16. Şiddete uğrayan kadın ve çocukların, çeşitli nedenlerle ortada kalmış ailelerin kalabilecekleri sığınak ve misafirhaneleri faaliyete sokar.
17. Kadınların manuel işlerden iş alanlarına kaydırmak için eğitim ve staj deneyimi vermek.
18. Ailesi ve kocasında ayrı tek başına yaşayacak kadın ve kadınlara(çocukları ile beraber) barınak, sosyal ve ekonomik destekler sağlamak.
19. İş arayan ve yeni iş bulan kadınlar yada eğitime başlayan/devam eden kadınların çocukları için çocuk bakım desteği sağlamak.
20. Kadınları var olan haklarıyla ilgili bilgilendirmek, bu amaçla atölye, seminer gibi düzenli aralıklarla bilgilendirme toplantıları hazırlamak ve bilgiye ulaşımı kolaylaştırmak için kadınların bilgiye kolayca ulaşacağı noktalara yazılı dokümanlar bırakmak (<http://www.ibbkkm.org>, 12 Ocak 2013).

Yardım faaliyetleri ihtiyaç sahibi ailelerin " 0212 444 00 93" nolu danışma hattını aramaları veya muhtarlıklar ve sivil toplum kuruluşları ve alan araştırmaları ile tespit edilen ailelerin başvurusu ile başlamaktadır.

Yapılan başvurular merkezin sistematik olarak yürüttüğü kayıt ve takip hizmetleri 18 kişilik ekip ile takip edilmektedir. Yapılan başvurular Sosyal

İnceleme Ekibi olan uzman saha personelleri tarafından aile ziyaretleri ile bilgisayara aktarılmaktadır. “Sosyal Doku Projesi” altında oluşturulan program ile bugüne kadar 400.000’den fazla ailenin kayıtları sisteme girilmiştir. Sosyal yardım hizmetine uyum ölçütlerinin olması durumunda ise Sosyal İşler ve Yardım Esasları Yönetmenliği hükümlerine göre ihtiyaçların karşılanması sağlanmaktadır. Aynı ve nakdi yardımlar sosyal inceleme ekipleri tarafından ailenin evine götürülmektedir. Bu yardımlar;

- Nakdi Yardımlar
- İlaç (Tıbbi) Yardımlar
- Alışveriş Kuponu
- Eşya ve giyim Yardımı başlıkları altında toplanabilir.

Yardımları nitelikleri ve süreklilikler sosyal hizmet uzmanları tarafından yürütülen periyodik çalışmalar ile devam ettirilmekte, sosyal yardım ölçütlerinin dışına çıkan ailelere yardım edilmemektedir.

KKM, şiddete uğrayan kadınların sosyal hayat uyum sağlayabilmeleri için ev bulma ve tuttıkları evin kiralarnı geçici bir süre karşılamada da yardımcı olmaktadır. Okuyan çocukları bulunuyorsa eğitim ihtiyaçları da merkez tarafından karşılanabilmektedir. Şiddete uğrayan kadınların ihtiyaç duydukları hukuksal danışmanlık ve kamu kurum ve kuruluşları ile iletişimi de KKM tarafından yürütülebilir (Batırel, 2008: 38).

3.1.1.1.2. Kadın Koordinasyon Merkezi Eğitimler

KKM kadınlara yönelik yürüttüğü çalışmaların önemli bir kısmını ağırlık olarak meslek edindirme kursları olmak üzere, kadınlık bilincini geliştirme ve farkındalık artırma seminerleri düzenlenmektedir. 2007 yılında başlayan eğitim faaliyetleri Bakırköy’de bulunan merkez binasında verilmekte İSMEK ile de faaliyetler yürütülmektedir. Kasnakta Tığ ile boncuk işleme, ev hizmetleri eğitim programı, dikiş nakış eğitimleri, yapay çiçek yapımı, geri dönüşüm atölyesi bu çalışmaların içindedir.

KKM ve GAP idaresi Çok Amaçlı Toplum Merkezleri'nin (ÇATOM) ortak çalışmaları ile 2005 yılından itibaren EI ürünleri sergileri kadın emeğini değerlendirmek için yapılmaktadır.

3.1.1.1.3. Kadın Koordinasyon Merkezi Etkinlikleri

KKM tarafından İstanbul'da yaşayan kadınların bilinçlendirilmesi için pek çok etkinlik düzenlenmektedir. Sivil Toplum Kuruluşları ve Milli Eğitim Bakanlığı ile koordineli yürütülen bu etkinliklerde sağlık, kültür ve ekonomi alanında eğitim seminerleri, şenlikler, önemli günlerde anma toplantıları düzenlenmektedir.

3.1.1.2. Sağlık Daire Başkanlığı

3.1.1.1.1. Kadın ve Aile Sağlığı Hizmetleri

Kadın ve çocuklarda olabilecek sağlık problemlerinin genellikle eğitim, erken tanı ve tedaviyle önlenabilir hastalıklar olması; koruyucu sağlık ve sağlık taraması hizmeti veren merkezlerin yaygın olarak bulunmaması; aileye eğitim verildiği takdirde, genel sağlık kapasitesinin iyileştirileceği gerekçesiyle farkındalık oluşturma ve erken tanı amaçlı Kadın ve Aile Sağlığı Hizmetleri yürütülmektedir (İBB, 2012: 151). Bu hizmetler şunlardır;

- Beden ve ruh sağlığı farkındalığı oluşturma eğitimleri
- Kemik erimesi risk değerlendirmesi
- Meme kanseri taraması
- Rahim ağzı kanseri taraması
- Kalp damar hastalıkları risk taraması
- Kolon kanseri taraması
- Yetişkinler ve çocuklar için psikolojik danışmanlık hizmeti
- Sigarayı bıraktırma danışmanlığı

Sağlık Merkezlerinde ALO 153/2 numaralı Çağrı Merkezi üzerinden randevu alınması sistemi ile ücretsiz hizmet verilmektedir. Kadın ve aile sağlığı hizmetleri 2012 yılında, 34 kadın ve aile sağlığı merkezi, 12 psikolojik danışmanlık merkezi ile 3 görüntüleme merkezinde, toplam 245 personelle gerçekleştirilmiştir (İBB, 2012: 151).

1. Kadın ve Aile Sağlığı Merkezleri
2. Arnavutköy Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
3. Ataşehir Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
4. Avcılar Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
5. Bağcılar Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
6. Bahçelievler Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
7. Bakırköy Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
8. Başakşehir Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
9. Bayrampaşa Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
10. Beşiktaş Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
11. Beykoz Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
12. Beyoğlu Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
13. Büyükçekmece Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
14. Çekmeköy Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
15. Esenler Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
16. Esenyurt Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
17. Eyüp Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
18. Fatih Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
19. Gaziosmanpaşa Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
20. Güngören Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
21. Kadıköy Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
22. Kağıthane Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
23. Kartal Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
24. Küçükçekmece Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
25. Maltepe Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
26. Pendik Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi

27. Sancaktepe Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
28. Sarıyer Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
29. Sultanbeyli Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
30. Sultangazi Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
31. Şişli Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
32. Tuzla Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
33. Ümraniye Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
34. Üsküdar Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi
35. Zeytinburnu Kadın ve Aile Sağlığı Merkezi

Görüntüleme Merkezleri

1. Bayrampaşa Görüntüleme Merkezi
2. Şirinevler Görüntüleme Merkezi
3. Üsküdar Görüntüleme Merkezi

Psikolojik Danışma Merkezleri

1. Avcılar Psikolojik Danışma Merkezi
2. Ataşehir Psikolojik Danışma Merkezi
3. Bahçelievler Psikolojik Danışma Merkezi
4. Bayrampaşa Psikolojik Danışma Merkezi
5. Esenyurt Psikolojik Danışma Merkezi
6. Gaziosmanpaşa Psikolojik Danışma Merkezi
7. Kartal Psikolojik Danışma Merkezi
8. Şişli-Mecidiyeköy Psikolojik Danışma Merkezi
9. Sefaköy Psikolojik Danışma Merkezi
10. Sultanbeyli Psikolojik Danışma Merkezi
11. Ümraniye Psikolojik Danışma Merkezi
12. Üsküdar Psikolojik Danışma Merkezi

Ayrıca gezici ekiplerin İstanbul'un ilçelerinde yaptığı taramalar sonucunda ihtiyaç duyanlara muayene imkânı sağlanmakta, ilaç yardımı yapılmakta hastanelere yönlendirilebilmektedirler. Sağlık taramalarında koruyucu sağlık ve danışmanlık hizmetleri kapsamında rahim ağzı ve meme,

kanseri, kolon kanseri, kemik erimesinin önlenmesi ve korunmaya destek olunması, sigara bırakma gibi hizmetler verilmektedir. Psikolojik Danışmanlık Merkezlerinde ise kadın ve aile sağlığı için önemli olan psikolojik iyilik halinin devam ettirebilmesi için psikoterapiler, destek hizmetleri verilmektedir.

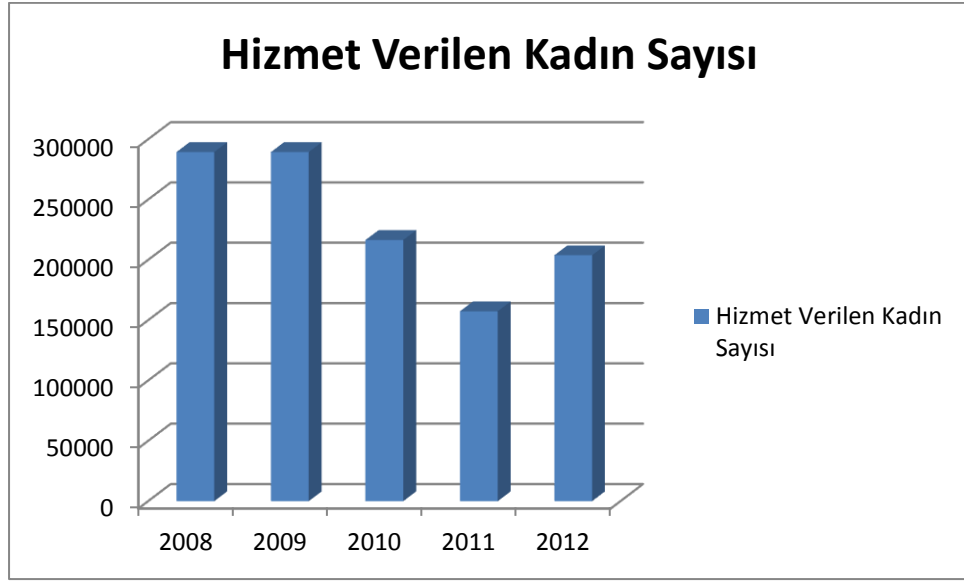
Evde bakım hizmetleri ise Kimsesiz ve bakıma muhtaç bireylerin bakımına yönelik hizmetlerin sürekli olarak verilmesidir. Bu hizmet hastane işlemlerinin takibi ve ihtiyaç duyulan tıbbi malzemenin temini ve hemşirelik hizmetlerinin periyodik olarak sunulmasıdır.

	2008	2009	2010	2011	2012
Kadın ve Aile Sağlığı Merkez Sayısı (Adet)	33	34	33	34	33
Görüntüleme Merkezi Sayısı (Adet)	5	5	5	3	3
Psikolojik Danışmanlık Merkez Sayısı (Adet)	-	-	-	10	12
Hizmet Verilen Kadın Sayısı (Kişi)	289.365	216.458	157.414	203.842	156.228
Rahim Ağzı Kanseri Taraması (Smear)	128.770	153.386	119.230	99.875	90.895
Meme Kanseri Taraması	156.894	201.762	165.808	126.360	38.329
Mamografi	55.778	64.574	62.702	40.466	39.152
Meme Ultrasonu	26.495	33.193	17.884		
Kemik Erimesi Risk Taraması	217.710	233.947	131.366	147.290	109.806
Kemik Yoğunluğu Ölçümü - DEXA	19.870	25.219	35.653	-	-
Kardiyovasküler Risk Taraması	135.925	164.826	116.693	14.665	68.062
Psikolojik Danışmanlık- Aile Görüşme	89.935	133.423	38.149	89.542	73.468
Kolon Kanseri Taraması	-	-	-	31.574	29.024
Eğitim (Kişi)	246.410	220.833	124.652	147.966	198.943
Sigarayı Bıraktırma Danışmanlığı Hizmeti (Seans)			2.698	20.647	7.929

Kaynak: (Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı, 2012)

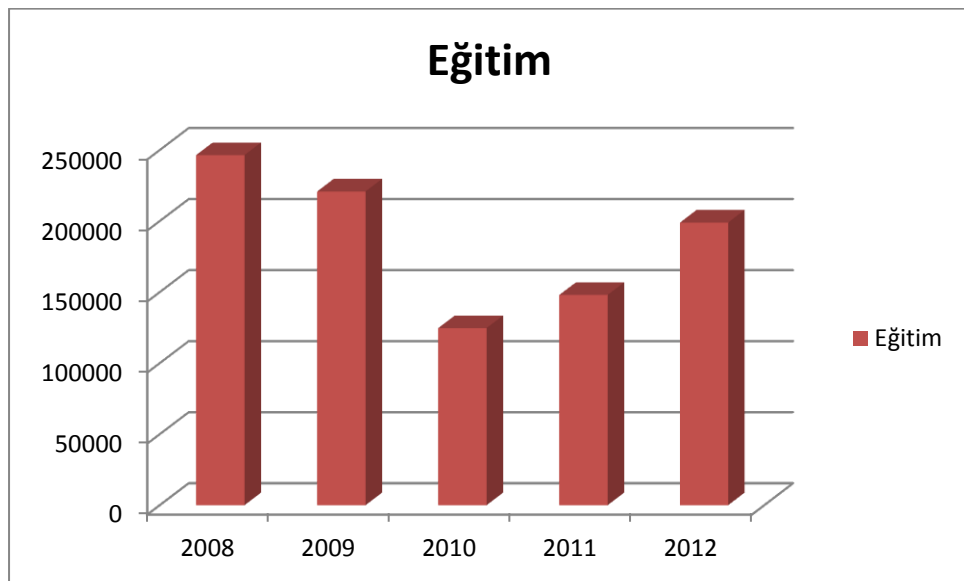
Tablo 4. Kadın ve Aile Sağlığı Hizmetleri

Şekil 2. Hizmet Verilen Kadın Sayısı

Kaynak: Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı, 2012

Şekil 3. Eğitim Verilen Kadın Sayısı

Kaynak: Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı, 2012

3.1.1.3. Sosyal Hizmetler Müdürlüğü

Kadın Koordinasyon Merkezi'nin yürüttüğü hizmetlerin yanında bu merkezin bağlı bulunduğu Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'nün de kadınlara yönelik eğitim, ayni ve maddi yardım, hizmetleri bulunmaktadır. Bu yardımlar genellikle dezavantajlı kesimleri hedef alan içinde kadın ve çocukların da bulunduğu yardımlardır.

3.1.1.4. İSMEK Faaliyetleri

1996 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesinde Sanat ve Meslek Edindirme Kursları olarak faaliyet başlayan İSMEK, bugün kursiyer açısından dünyanın sayılı yaygın eğitim çalışmalarından biridir.

2012-2013 eğitim dönemi itibariyle İstanbul'un 38 ilçesinde, 233 kurs merkezinde, 218 branşta, 1.600.000 kursiyere ulaşmıştır (www.ismek.ibb.gov.tr, 11 Ocak 2013).

Kadın istihdamını artırmaya yönelik MEB'liği ile ortak çalışmalarda yürüten kurum, kadınlara yönelik özel çalışmalarda yapmaktadır. Kurs programları içinde "Eğitici Annelik Programı" ile bebek bakımı ve evde çocuk bakımı üzerine sertifikalı çalışmalar yürütmek, el sanatlarını değerlendirme ve geliştirme kursları, ara eleman yetiştirme kursları bulunmaktadır.

İSMEK içinde yürütülen çalışmaların ücretsiz oluşu, Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü'nün sertifikaları ile istihdam açısından önemli bir eksikliğin giderilmesi sağlanmaktadır. Bunla birlikte düzenlenen sene sonu şenlikleri ve kermes, panayır ve festivallerde kadın emeğini değerlendirme çalışmaları yürütülmekte, İŞKUR ile yapılmış özel anlaşmalarla kadın eleman ihtiyacına yönelik çalışmalarda yürütülmektedir.

Kurs merkezlerinde ayrıca kadın kursiyerlere özel olarak, sağlık eğitimleri, çocuk gelişimi ve çocuk hastalıklarına yönelik eğitim programları, engelli çocuk sahibi annelere özel eğitimler de verilmektedir.

3.1.1.5. Diğer Faaliyetler

İstanbul Gençlik, Rehabilitasyon ve Meslek Edindirme Merkezi (İSMEM), 2003 yılından itibaren, sokakta yaşayan gençleri sokak hayatından uzak tutabilmek, bilinçlendirmek ve kurumda eğitim almalarını sağlayabilmek için çalışmalar yürütmektedir.

Kuruma gelen gençlerin toplumun yapısına ve ahlaki değerlerine uygun davranış kazanmaları toplumla kaynaşmaları için sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif etkinlikler düzenlenmekte, tatil organizasyonları yapılmaktadır. Kurumda kalan gençler kurum bünyesinde bulunan halı saha, voleybol sahası ve spor salonundan faydalanabilmekte, kurum dışında sportif aktivitelere katılmaları için teşvik edilmektedir. Kurumdaki eğitim çalışmaları; hem öğrencilerin kayıtlı oldukları eğitim programlarına destek olmak, hem de gençlerin ilerde kalfalık ve ustalık belgelerini alabilmeleri için ara verdikleri eğitim hayatlarına devam etmelerini sağlamak amacıyla düzenlenmektedir. Kuruma gelen gençler, meslek eğitimlerinin yanı sıra branş öğretmenleri tarafından kurum içinde verilen eğitim seviyelerine uygun alternatif eğitim programlarına devam ederler. Ayrıca, gençlerimizin ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda kurum içinde veya dışında folklor, resim, müzik, üniversiteye hazırlık gibi kurslara katılımları sağlanmaktadır (İSMEM,2012: 98).

Kapalı spor tesislerinde spor alanlarının kadınların kişisel, dini ve yöresel hassasiyetleri göz önünde bulundurularak, kadın erkek kullanımına farklı zamanlarda açık olması; cinsiyetler arası adaletsizliği ve mağduriyet önlenmeyi ve kadınlarda spor yapma oranının çok fazla artmasını sağlamıştır. Okullara yapılan spor sahaları halkın kullanımına da açılarak özellikle kadınlar için ulaşılabilir ekonomik imkânlar sunulmuştur. Birçok ilçedeki parklar ve rekreasyon alanları halkın spor yapabilmesine uygun hale getirilmiştir. Bu alanlardaki spor aletleri özellikle kadınlar tarafından yoğun olarak kullanılmaktadır (Batırel, 2008: 28).

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Müdürlüğü ve İBB Kültür A.Ş. tarafından düzenlenen odak noktasında kadın olan seminer, söyleşi, panel ve gösterilerde kadın haklarına ilişkin konular paylaşılmaktadır. Ayrıca Dünya

Kadınlar, günü, Anneler Günü gibi özel günlerde kadın haklarının önemi ve kadınlık bilincini artırıcı faaliyetler de yapılmaktadır.

3.1.2. İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Uygulamaları

Türkiye nüfusunun % 5,30'u İzmir' de ikamet etmektedir. Şehrin genel nüfusu 4.005.459 kişidir. Bu nüfusun %50,09'luk kısmı 2.006.213 kişisi kadındır. Kadınların % 91,58'i il ve ilçe merkezinde %8,24 ise belde ve köylerde yaşamaktadır (TUİK ADNKS, 2012: 1).

İzmir Büyükşehir Belediyesi 2012 Faaliyet Raporu'nda sosyal belediyeçilik anlayışının kurumsal kimlikle içselleştirilmiş olan belediye hizmetlerinin temel önceliği olarak ele alınmıştır (İzmir BB, 2012: 72).

Bu amaçla Kadın Çalışmaları Şube Müdürlüğü; 5216 sayılı Kanun ve 5393 sayılı Kanun'un ve 6284 sayılı Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesi Yasasının ve İzmir B.B.'sinin 2008 yılında onayladığı "Yerel eşitlik Eylem Planı" yönergeleri ile kadınlara yönelik her türlü faaliyetlerin ve belediye hizmetlerinin toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinde, eşit dağılımını sağlamak, kadınlara yönelik psikolojik, hukuksal ve sosyal danışmanlık hizmeti ile can güvenliği sorunu olan kadınlara ve yanlarındaki çocuklarına barınma hizmeti sağlama amaçlarını Faaliyet Raporlarına yansıtmıştır (İzmir B.B, 2012: 50).

3.1.2.1. Kadın Danışma Merkezi

İzmir Büyükşehir Belediyesi Kadın Danışma Merkezi, 2008 yılından itibaren kadınların sosyal ve kentsel yaşama işlevsel katılımın sağlamak amacıyla hizmet vermektedir. Kadınların, hakları konusunda hukuksal ve psikolojik destek vermek toplumda var olan kurum ve hizmetlere erişimlerini sağlayabilmek kurumun diğer amaçlarındandır (www.kadindanisma.bel.tr, 13 Ocak 2013). Kadın Danışma Merkezi'nin çalışmaları Kadın Çalışmaları Şube Müdürlüğü bünyesinde organize edilmektedir.

İzmir Büyükşehir Belediyesi Kadın Danışma Merkezi'nde İzmir'de yaşayan kadınların korunması, desteklenmesi ve güçlendirilmesi hedeflenmiştir. Kurumun amaçları arasında fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddete maruz kalan, sosyal ve politik dışlanmaya ve her türlü ayrımcılığa uğrayan kadınlara, hukuksal, psikolojik ve sosyal danışmanlık hizmeti vermek ve dayanışma sağlamak, kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılmasına yönelik farkındalık çalışmaları yapmak da sayılmıştır.

Merkezde, 3 psikolog, 2 sosyolog, 1 anaokulu öğretmeni, 1 Hukuk danışmanı, 1 birim sorumlusu, 1birim sorumlu yardımcısı, 1 büro çalışanı hizmet vermektedir.

3.1.2.1.1. Kadın Danışma Merkezinin Hizmetleri

3.1.2.1.1.1. Psikolojik Danışmanlık

İzmir Büyükşehir Belediyesi Kadın Danışma Merkezi'nde toplumsal cinsiyet rolleri, cinsiyetçi eşitsizlik, ayrımcılık ve aile içi şiddete maruz kalmış kadınlara yönelik klinik düzeyde psikolojik danışmanlık hizmeti verilmektedir. Bu danışmanlık hizmeti içinde şu hizmetler verilmektedir (www.kadindanisma.bel.tr, 13 Ocak 2013)

- Aile içi iletişim sorunları
- Evlilik sorunları
- Ebeveyn-çocuk problemleri
- Boşanma sonrası problemler
- Stres yönetimi
- Öfkeyle başa çıkma
- Özgüven geliştirme
- Evlilik Öncesi danışmanlık
- Şiddete bağlı travma

3.1.2.1.1.2. Hukuki Danışmanlık

Danışma Merkezinde bulunan hukuk danışmanı kadınlara yönelik olarak hukuki haklar konusunda bilgilendirme ve ücretsiz avukatlık için İzmir Barosu'na yönlendirme yapmaktadır. Bu bilgilendirme kapsamında Danışma Merkezi Eğitim Birimi kadınların sahip oldukları yasal haklar konusunda çeşitli toplum gruplarına sürekli bilgilendirme sunumları da vermektedir.

3.1.2.1.1.3. Sosyal Hizmetler

Danışma Merkezine başvuran kadınların takip ve listeleri yapıldıktan sonra Belediye'nin ilgili birimleri ile koordineli çalışmalar da merkezin görevleri arasındadır. Bu görevlerin en önemlisi sosyal hizmet talepleri, İzmir BB Fakir ve Muhtaçlar Şube Müdürlüğü ile kadınların sosyal yardımlardan yararlanması sağlanmaktadır.

Çocukların eğitim sorunlarının çözümü amacıyla öğrenim bursu veren kurum ve kuruluşlara irtibata geçmek ve sosyal yardım hizmetlerinin organize edilmesi de merkezin görevleri arasındadır. Yönlendirme yapılan kuruluşlara aşağıda gösterilmiştir.

- İzmir BB ilgili birimleri ve İZMEB
- İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü
- Kaymakamlıklara Bağlı İlçe Sosyal Hizmetler Vakıfları
- İlçe Belediyeleri
- Burs evren Vakıflar

3.1.2.1.1.4. Eğitim Hizmetleri

İzmir Büyükşehir Belediyesi Kadın Danışma Merkezi'nde uzman öğretmenler ile çeşitli toplum kesimlerinde yaşayan kadınlara yönelik özel eğitim çalışmaları yapılmaktadır. Eğitim verilen konular;

- Kadının insan hakları eğitim programı
- Toplumsal cinsiyet
- Toplumsal cinsiyetin tarihsel gelişimi
- Kadına yönelik şiddet
- Kadın ev cinsellik
- Sosyal yardım mekanizmaları
- Çocuk istismarı
- Ebeveynlik becerileri
- Kadın sağlığı Eğitimleri

3.1.2.1.1.5. Kadın Sığınma Evi

İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı olarak çalışan Kadın Sığınma Evi 2008 yılından itibaren 28 kadın ve 8 çocuk kapasitesi ile şiddete uğrayan kadınların barınabilecekleri ve sosyal hayat uyum sağlamak için yardım alabilecekleri hizmeti vermektedir. Şiddete maruz kalmış, tehdit altında bulunan kadınlar kolluk kuvvetlerinin koruması altında 18 yaşına kadar kız, 12 yaşına kadar erkek çocukları ile beraber 6 aya kadar kalabilmektedirler. Bu süre zarfında psikolojik ve hukuki danışmanlık alan kadınların sağlık kontrolleri de Eşraf Paşa Hastanesinde yapılmaktadır.

Kadın Sığınma Evinde 1 birim sorumlusu, 1 sosyal hizmet sorumlusu, 1 sosyolog, 1 gündüz gözetmeni, 1 büro elemanı, 1 çocuk gelişimcisi, 1 kat ve malzeme sorumlusu, 1 kat görevlisi, 2 gece gözetmeni, 4 iç güvenlik, 4 dış güvenlik, 1 şoför olmak üzere toplam 19 personel görev yapmaktadır.

Yıllar	Kadın Sayısı	Çocuk Sayısı	Toplam
2009	104	64	168
2010	111	71	182
2011	140	77	217
Genel Toplam	355	212	567

Tablo 5. Yıllar İtibariyle İzmir Sığınma Eviden Hizmet Alan Kadın Sayısı

Kadın sığınma Evin'de barınan kadınların mesleki eğitim alması ve çocukların eğitim gereklerine göre destekleyici hizmetlerde verilmektedir.

3.1.2.1.1.6. Kadın Danışma Merkezinin Etkinlikleri

Kadın Danışma Merkezinde İzmir'de ikamet eden kadınlara yönelik pek çok etkinlik yapılmaktadır. Bu etkinliklerin başında eğitim çalışmaları ve kadın farkındalığını artırmaya yönelik bilgilendirme toplantıları ve sunumlar, kültürel gezi faaliyetleri, kadınların demokratik katılım haklarını artırabilmek için Kent Konseyi Kadın Meclisi ile beraber yürütülen siyasal etkinlikler bulunmaktadır.

Bu çalışmalardan Aile İçi Şiddet Mağdurlarına Daha İyi Hizmet Verebilmek için Yenilikçi Yaklaşımlar (AŞİMAY), aile içi şiddete karşı yapılabilecek çalışmalarda deneyimli sosyal hizmet personelini eğitmeyi amaçlamıştır. Kadın dostu Kentler faaliyetleri ve her sene farklı bir kadın kavramına ilişkin kadın festivalleri de merkezin etkinlikleri arasındadır. Sosyal ve Kültürel olarak kadının hayattaki yerini almasını sağlayacak tiyatro çalışmaları, sinema gösterileri de bu merkezin etkinlikleri arasında sayılabilir.

3.1.2.1.2. Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı Faaliyetleri

Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı İzmir ilinde ihtiyacı olan vatandaşlara ayni ve nakdi yardımları organize eden belediye birimidir.

Dezavantajlı gruplar arasında kadınların da başvurmaları halinde sistematik sosyal yardım hizmetlerinden yararlanması söz konusudur.

3.1.2.1.3. İzmir Kent Konseyi Kadın Meclisi

İzmir Kent Konseyi Kadın Meclisi yerel gündem 21 çalışmaları kapsamında, 2010 yılında yayınlanan İç İşleri Bakanlığı kent konseyi yönetmeliği çerçevesinde kurulmuştur. Kadınların bir araya gelerek kadın olmaktan kaynaklanan sorunlarını tespit etmek, çözüm yolları oluşturmak amacıyla ortak bir kadın politikası oluşturmayı amaçlayan İzmir Kent Konseyi Kadın Meclisi 2012 yılında 6 adet toplantı yapmıştır. Erkek üyelerin oy hakkı bulunmadan katılabildikleri Kadın Meclisi Kadın Meclisi alt gruplar oluşturarak kentin ve kentlinin sorunlarına kadın bakışı ile çözüm yolları aramaktadır. Yapmış oldukları çalışmalar arasında Kültür ve Sanat Çalışma Grubunun tiyatro faaliyetleri, Siyaset Çalışma Grubunun siyasi katılım ve kadın milletvekilleri üzerine çalışmaları, afet yönetimi, eğitim ve seminer faaliyetleri de bulunmaktadır (Kent Konseyi Kadın Meclisi,2013: 1).

İzmir Kent Konseyi Kadın Meclisi YG21 süreci kapsamında kadınların kentine sahip çıkması, aktif katılım ve çözümde ortaklık ilkeleri doğrultusunda, kentin yaşanabilir bir geleceğe taşınmasına katkıda bulunmaktadır.

3.1.2.1.4. Kadın Dostu Kent İzmir

Birleşmiş Milletler Kadın ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı” kapsamında 2006 yılından bu yana sürdürülen çalışmalar sonucunda İzmir, programın uygulandığı diğer 5 il ile birlikte (Kars, Nevşehir, Şanlıurfa, Trabzon ve Van) “Kadın Dostu Kent” ilan edilmiştir.

Kadın Dostu Kent projesinde önemli adımlardan biri 2008 Nisan ayında Türkiye’de ilk kez İzmir Büyükşehir Belediyesi Meclisinin aldığı

kararla, kadına yönelik çalışmalar yapmak için “Kadın-Erkek Eşitliği Komisyonu” kurulmasıdır.

2006-2009 yılları arasında gerçekleştirilen projede üniversite, belediye, valilik ve sivil toplum örgütlerinin işbirliği ile çeşitli eylem ve etkinlikler hayata geçirilmiştir. Ayrıca İzmir için oluşturulan Yerel Eşitlik Eylem Planı, hem il genel meclisi hem de büyükşehir belediye meclisi tarafından onaylanıp, her iki kurumun da stratejik planlarında yer almıştır (www.izmir.bel.tr, 14 Ocak 2013)

3.1.2.1.5. Diğer Faaliyetler

İzmir Büyükşehir Belediyesi Meslek Edindirme Kursları, yaygın eğitim faaliyetleri kapsamında kadın, işsiz ve gençlere yönelik mesleki eğitim ve beceri kursları açarak meslek sahibi olmaları için hizmet vermektedir (İzmir BB, 2012: 72).

Eşrefpaşa Hastanesi, İzmir Büyükşehir Belediye sınırları içinde yaşayan herkese yataklı ve ayaktan, eşit olarak kaliteli ekonomik sağlık hizmeti sunmaktadır. Eşrefpaşa hastanesinde aynı zamanda kadın sağlığı ve çocuk bakımı eğitimleri de verilmektedir (İzmir BB, 2012: 72). Sağlık hizmetlerine ek olarak Çocuk ve Gençlik Merkezlerinde (ÇOGEM) bünyesinde ebeveynlere yönelik ailelerin ihtiyaçları için eğitimler verilmektedir. Aşevi ve bakım hizmetleri de dezavantajlı gruplara yönelik İzmir Büyükşehir Belediyesinin hizmetlerindedir.

Sosyal Projeler Daire Başkanlığı çalışmaları içinde İzmir’e göçle gelmiş ailelere yönelik “Kardeş Aile Projesi” ile kentli olma bilinci ve uyum çalışmaları üzerine destek verilmektedir (İzmir BB, 2013: 219).

3.1.3. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi’nin Uygulamaları

Diyarbakır da ikamet eden 1.592.762 kişilik nüfus, Türkiye’nin %2,11’ini temsil etmektedir. Nüfusun %49,44’ü kadındır. İl ve İlçe merkezinde

oturan kadınların oranı %72,12'dir. Belde ve köylerde ikamet eden kadın oranı ise %27,88'dir (TUİK ADNKS, 2012).

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesinin, İçişleri Bakanlığı Müfettişleri tarafından teftiş edilmesi nedeniyle 2011 ve 2012 yılı faaliyet raporları bulunmamaktadır. Çalışma süresi boyunca faaliyet raporlarına ulaşılammıştır. 2010-2014 yılı Stratejik Plan, Bütçe ve 2012 yılı performans Programı çalışma için kullanılmıştır.

Diyarbakır Büyükşehir belediyesi 2010-2014 misyonunu "Ekolojik, demokratik ve cinsiyet özgürlükçü yönetim anlayışı ile tarihi-kültürel ve doğal zenginlikleri korunmuş bir kent yaratmak" olarak tanımlamıştır. Kurumsal Değerler ve İlkeler başlığı altındaki maddelerden biri "hizmet sunumunda cinsiyet eşitlikçi yaklaşım ve politikaların benimsenmesi" yer almaktadır. Beldiye hizmetlerinin sunumunda dezavantajlı kesimlerin ve bu kişilerin yoğunlukla yaşadığı bölgelerin pozitif ayrımcılık ilkesi kapsamında değerlendirilmesi dikkat çekmektedir (www.diyarbakir-bld.gov.tr, 14 Ocak 2013).

Diyarbakır, gerek Türkiye gerekse bölge kentsel büyüme oranlarının oldukça üzerinde bir kentsel büyüme yaşamaktadır.(TEPAV, 2000) Bölge içi zorunlu göç nedeniyle toplumsal sorunlar, terör olaylarının gölgesinde kalmıştır.

3.1.3.1. Kadın ve Aile Şube Müdürlüğü'nün Faaliyetleri

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesinin kadın çalışmaları Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı bünyesinde bulunan Kadın ve Aile şube Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Kadın Müdürlüğü'ne bağlı olarak Diyarbakır Kadın Sorunlarını Araştırma ve Uygulama Merkezi (DİKASUM), Kadın Konukevi ve Beyaz Kelebekler Çamaşır Evleri (Hasırlı, Ben u Sen, Aziziye, Yeniköy) bulunmaktadır (www.diyarbakir-bld.gov.tr, 15 Ocak 2013).

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (DİKASUM) ve Kadın Güçlendirme ve İstihdam Destek

Merkezi (KAGİDEM), Kadın ve Aile Şube Müdürlüğü altında faaliyetlerini göstermektedir. Kadınlara yönelik belediye hizmetlerinde “adın ve erkeğin kamusal ve özel alanda eşit fırsatlara, hak ve sorumluluklara yani toplumsal cinsiyet eşitliğine kavuşması için eşit oranda görünür, güçlü ve eşit katılımının sağlanması” yönünde faaliyetlerde buluna Müdürlük Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nin kadınlara yönelik hizmetlerini koordine eden bölümdür.

3.1.3.1.1. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (DİKASUM) Faaliyetleri

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (DİKASUM), stratejik olarak kadın sorunu ve kadın hakları için çalışan belediye birimidir. 2001 yılında kurulan Merkez'in ana amacı yerel yönetimlerde öncelikli olmak üzere kadın hakları üzerine çalışmalar yapmaktır. Merkez 2001 yılında kurulmuştur.

DİKASUM kadının kadınlık haliyle ilgili karşılaştığı sorunların çözümü ve çözüme yönelik politikalar geliştirmek amacıyla, göçle gelen kadın nüfusunun sorunlarını araştırmak ve çözüm yolları konusunda danışmanlık yapmak, kadına yönelik şiddetle mücadele yolları konusunda bilinçlendirme çalışmaları yapmak, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dikkat çekmek, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlama konusunda etkin rol oynamak, kadının ekonomik ve sosyal statüsünü yükseltme amacıyla çalışmalarda bulunmak amacıyla faaliyete geçmiştir (www.diyarbakir-bld.gov.tr, 30 Mayıs 2013).

Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesinde yaşanan sorun alanları ile ilgili bilimsel araştırmalar yaparak sonucunda politikalar üretmek, sorunun çözümü konusunda etkin rol oynamak, kurumlar arası iş birliğini teşvik etmek, kurumlar arası dayanışmayı ve kadın dayanışmasını kent geneline yaymak Merkez'in görevleri arasında sayılmıştır.

Merkezde 1 yönetici, 1 psikolog, 1 sosyal hizmet uzmanı, 1 çocuk gelişimcisi ve 3 görevli personel bulunmaktadır.

DİKASUM'da göçle gelen kadınlar başta olmak üzere kentimizin bütün kadınlarının ihtiyaçları temelinde bireysel danışmanlık, hukuki, psikolojik ve iş bulma konusunda destek sunmaktadır. Çalışmalar yapılırken kadın kurum ve kuruluşlarla sürekli iletişim ve etkileşim içindedir.

DİKASUM'un faaliyetleri şu başlıklar altında toplanmaktadır (www.diyarbakir-bld.gov.tr, 10 Şubat 2013).

- Aile içi şiddete uğrayan kadınların başvurularını kabul eder.
- Kadınların yaşadıkları sorunlarda çözüm arayışlarında destek olur.
- Kadınlara psikolojik destek sunar.
- Kadınların bir araya geldiği, sorunlarını paylaştığı ortak çözümler aradığı dayanışma toplantıları düzenler. (Kadının İnsan Hakları Grup Çalışması, toplumsal cinsiyet vb.)
- Doktor, hastane, karakol, savcılık, sosyal hizmetler, yeşil kart, nüfus müdürlüğü vb. kuruluşlara yapılacak başvurularda destek olur, rehberlik yapar.
- Hukuksal konularda danışmanlık yapar ve ilgili kuruluş ve sivil toplum kuruluşlarına yönlendirme yapar.
- Kadınları meslek edindirme kurslarına yönlendirir.
- Sığınma evinde kalmak isteyen kadınların başvurularını alarak durumlarını değerlendirir

DİKASUM çalışmalarını iki ana perspektifte yürütmektedir. Bunlardan birincisi sorun gereksinim, istek ve önerileri tespit etmeye yönelik bilimsel araştırma yapmak, ikincisi ise tespit edilen sorunların çözümünde danışmanlık, rehabilitasyon ve eğitim çalışmaları yapmaktır (www.bianet.org, 10 Şubat 2013).

3.1.3.1.1.1.1. Diyarbakır Belediyesi Kadın Sığınma Evi

Kadına yönelik fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik şiddetle mücadelenin başarıya ulaşması kadınların şiddet ortamından çıkış yolunun açık olmasıyla da doğrudan ilişkilidir. Bu amaçla 2008 yılı Mayıs ayında 12 kişilik kapasiteye sahip bölgenin ilk Kadın Konukevi açılmıştır. Sığınma Evi ile şiddete maruz kalmış veya şiddete maruz kalma riski taşıyan kadınlar ile terk edilmiş ve ekonomik yoksunluğa düşmüş kadınların psiko-sosyal ve ekonomik sorunların çözümlenmesi sırasında varsa çocukları ile birlikte ihtiyaçlarını karşılamak üzere geçici bir süre kalabilecekleri sağlıklı bir ortam amaçlanmıştır. amaçlayan Sığınma Evi'nin en önemli işlevi kadınlara can güvenliği sağlamaktır (www.diyarbakir-bld.gov.tr, 10 Şubat 2013).

Sığınma Evinde şiddet ortamından uzaklaşan kadınlara iç güçlenmelerini sağlamak için sosyal, hukuksal, psikolojik destek verilmektedir. Aynı zamanda belediye bünyesinde açılan tekstil atölyesi, aşçılık, kuaför ve güzellik salonu, takı-tasarım kurslarına yönlendirilmektedirler.

3.1.3.1.1.1.2. Beyaz Kelebekler Çamaşır Evleri

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi yörenin özelliklerine uygun düşünülmüş bir hizmet olarak çamaşır evlerini çok fonksiyonlu olarak kullanmaktadır. Çamaşır yıkamak yanında kadınların sosyalleşmesi ve belediye hizmetlerinden yararlanması için bir istasyon işlevi gören çamaşırhaneler kadınların sorunlarını anlatabilecekleri belediye yetkililerine ulaşmalarını da kolaylaştırmaktadır.

Özellikle göç alan 4 mahallede kurulan çamaşır evleri, 2003 ve 2004 yılında Hasırlı, Ben u Sen, Aziziye ve 2010 yılında ise Yeniköy mahallelerinde açılan **Beyaz Kelebekler Çamaşır Evleri**, kadınlara aralıksız hizmet sunmaktadır. Çamaşır evlerinde kadınlar hem çamaşırılarını yıkarken hem de kendi sosyal durumlarını güçlendirmek için düzenlenen seminerlere katılıyor. Verilen eğitim seminerlerinde, okuma-yazma, hijyen, çocuk bakımı,

toplumsal cinsiyet özgürlüğü, cins bilinci, kadının insan hakları gibi çok çeşitli konularda güçlenmesi planlanmaktadır. Kadınlar farkındalıklarına ilişkin bilinçlendirilirken, çocukları da çamaşır evlerinde oluşturulan çocuk odalarındaki eğitim ve program etkinliklerinden yararlanmaktadır (www.diyarbakir-bld.gov.tr, 12 Şubat 2013)

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi çamaşır evlerinin toplum merkezine dönüşümünü kolaylaştırıcı projeler hazırlamaktadır.

3.1.3.1.2. Kadın Destek Merkezi (DİKADEM) Faaliyetleri

Kadınların; temel eğitim, beceri geliştirme ve mesleki eğitimleri ile üretim süreçlerine katılımlarının desteklenmesi, Sosyo-kültürel faaliyetler ile desteklenerek aile ve kent yaşamına daha aktif olarak katılımlarının sağlanması, Toplumsal cinsiyet bakış açısının yaygınlaştırılması amaçlanmaktadır (www.diyarbakir-bld.gov.tr, 13 Şubat 2013). Bununla birlikte Kadın Destek Merkezi için danışma kurulu gibi çalışacak bir koordinasyon biriminin de oluşturulması için belediye çalışmalarını sürdürmektedir.

DİKADEM'in faaliyetleri aşağıda gösterilmiştir.

- Kademe Okuma-yazma kursu
- Temel Hijyen
- Cinsel Üreme Sağlığı
- Aile İçi İletişim
- Haklarımız / KİHEP
- Kentlilik Bilinci
- Toplumsal Cinsiyet ve Ayrımcılığa Karşı Farkındalık

Bu çalışmaların yanında Kürtçe dil. kursları da merkezin üzerinde önemle durduğu bir faaliyeti göstermektedir. Beceri geliştirme ve mesleki eğitim kursları içinde: temel dikiş, ahşap boyama, girişimcilik temel bilgisayar kursu, grafik tasarım, aşçılık, tekstil, cilt bakımı gibi kadın emeğini

değerlendirme ve yeni meslek sahibi olabilmeleri için verilen kurslar bulunmaktadır. Sertifikalı olan bu kurslardan mezun olanların kent içinde istihdam edilmesini sağlamak da Merkez'in görevleri arasında sayılmıştır.

Merkezin sanat ve kültür faaliyetleri de bulunmaktadır. Bu faaliyetler arasında tiyatro atölyesi, müzik atölyesi, seramik atölyesi, cam atölyesi, çocuk oyun atölyesi bulunmaktadır (www.diyarbakir-bld.gov.tr, 13 Şubat 2013) Sportif faaliyetler içinde ise aerobik, yüzme strep ve tekvando sayılabilir.

3.1.3.1.3. Kadın Güçlendirme ve İstihdam Destek Merkezi (KAGİDEM) Faaliyetleri

Kadın Güçlendirme ve İstihdam Destek Merkezi (KAGİDEM) Diyarbakırlı kadınların istihdam sorunlarının çözülebilmesi ve ekonomik olarak bağımsızlıklarını sağlayabilmek için kurulmuş bir merkezdir. Proje bazında ilerleyen çalışmalar AB Kadın İstihdamının Desteklenmesi Hibe Programı kapsamında projelerden oluşmaktadır.

Bu projeler kapsamında göç sorunu ile karşılaşan kadın bireylerin ekonomik hayat kazandırılması için tekstil sektöründe projeler üretilmektedir.

3.1.3.2. Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı Faaliyetleri

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı, Diyarbakır'da ikamet eden ihtiyaç sahibi ailelere sosyal yardım faaliyetlerini yürüten birimdir. Başkanlık, yardıma muhtaç kişi ve ailelerin tespitini, alan araştırması ile incelenmesini, ayni ve nakdi yardımları koordine etmektedir.

Başkanlığın faaliyet konuları arasında vatandaşlara ayni ve nakdi yardım etmek, gerekli kurum ve kuruluşlara yönlendirilmelerini sağlamak ve aşevi hizmetleri bulunmaktadır (www.diyarbakir-bld.gov.tr, 14 Şubat 2013).

3.1.3.2.1. Aile Eğitim ve Sosyal Hizmet Merkezi

Aile Eğitim ve Sosyal Hizmet Merkezi DİKASUM'dan ayrı olarak; toplumun ve ailenin gelişmesi için, bireylerin katılımcı, üretken ve kendine yeterli hale gelmesi; ailelerin ekonomik, toplumsal, kültürel ve psikolojik sorunlarla baş edebilmeleri için korunması, desteklenmesi ve güçlendirilmesi amacıyla ücretsiz danışmanlık hizmeti verilmektedir (www.diyarbakir-bld.gov.tr, 14 Şubat 2013).

Bu merkezde bireylerin, aile içi sorunlar, boşanma sonrası ruhsal sorunlar, davranışsal sorunlarının yanında, çocukların uyum sorunları, okul başarısızlıkları, kültürel çatışmalar konusunda da psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmeti verilmektedir.

Merkezlerde görevli usta öğretmenler kadınlara, çocuklara, engellilere yönelik atölye çalışmalarını el sanatları, meslek edindirme ve hobi kursları verilmekte ve eğitim hizmeti de sunulmaktadır.

3.1.3.2.2. Çocuk ve Gençlik Evi Sosyal Tesisi Hizmetleri

Göç mağduru çocukların ihtiyaçları baz alınarak oluşturulan Merkezi'mizde, çocukların kişisel gelişiminde etkili olacak eğitici programlarla çocukların özgüven duygusu geliştirilmeye çalışılmaktadır. Sportif ve kültürel faaliyetlerle de çocukların sosyal yaşama uyumları kolaylaşmaktadır Sosyal tesiste öğrencilerin tiyatro, halk oyunu, dans etkinlikleri, piknik, gezi vb. sosyo-kültürel etkinliklere katılabilmesi sağlanmaktadır (www.diyarbakir-bld.gov.tr, 14 Şubat 2013).

3.1.3.3. Diyarbakır Kent Meclisi Kadın Konseyi

Diyarbakır Kent Konseyi Kadın Meclisi kadınların demokratik haklarına ulaşmak için yerel gündem 21 çalışmaları ile birlikte kurulmuş kadın sorunlarına kadın bakış açısı ile çözüm arayan sivil toplum kuruluşudur. Diyarbakır'da kadın hakları, kadın ve sömürü, töre cinayetler, küçük çocukların evlendirilmesi gibi pek çok konuda görüş bildiren ve yerel

yönetimlerle çözüm önerilerin paylaşan Kadın Meclisi belediye yönetimi tarafından da desteklenmektedir.

3.1.3.4. Diğer Faaliyetler

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi kadınlara yönelik pek çok farklı faaliyeti de yürütmektedir. Kültür ve Spor Daire başkanlığının etkinlikleri arasında kadınlara yönelik kültürel, siyasal ve ekonomik çalışmalar bulunmaktadır.

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi diğer belediyelerde olduğu gibi ihtiyaç sahibi kadınların yararlanabilmesi için kreş ve anaokulu hizmeti de vermektedir.

3.2. BELEDİYELERİN KADIN SORUNLARINA YAKLAŞIMLARI VE SONUÇLARI

Bu bölümde farklı siyasal ideoloji ve partilerin yönetimlerindeki seçilmiş belediyelerin kadın sorunlarını tespit etme, çözüm yolları bulma ve uygulamalarının benzerlikleri ve farklılıkları karşılaştırmalı olarak incelenecektir.

3.2.1. Seçilmiş Belediyelerin Kadın Sorunlarına Yaklaşımları

İstanbul, İzmir ve Diyarbakır illerindeki büyükşehir belediyelerinin kadın sorunlarına yaklaşımları aşağıda değerlendirilmiştir.

Büyükşehir Belediyelerinin faaliyet raporları, strateji planları ve kadınlara yönelik faaliyetlerini açıklayan broşür, web sitesi, seminer ve gazete haberleri incelendiğinde ilk farklılık, siyasal ideolojinin kullanılan dil yapısını nasıl etkilediğidir. Büyükşehir belediyelerinin açıklayıcı belgeleri incelendiğinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin yayınlarında “toplumsal cinsiyet”, “cinsiyetçi ayrımcılık”, “cinslerarası eşitlik” gibi literatürde bulunan kavramların kullanılmadığı görülmüştür. Son yıllarda yayınlanan faaliyet raporlarında olmamakla birlikte, geçmiş dönem yayınlarda “hanım” kelimesinin kadın kelimesinin yerine kullanıldığı toplumsal cinsiyet terminolojisindeki kavramların çoğunun net ifadelerle açıklanmadığı göze çarpan örneklerdendir.

Bunla birlikte Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanlığı yayınlarında “göç”, “kültür çatışması”, “az gelişmişlik” gibi kavramlarla birlikte terminolojideki bütün kavramları kullandığı görülmektedir. İzmir Büyükşehir Belediyesi de Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi yayınlarında olduğu gibi toplumsal cinsiyet çalışmalarının bütün kavramlarını yayınlarında kullanmaktadır.

Siyasal ideolojilerin yerel yönetim tekniklerini ve amaçlarını etkilemesi belediyelerin misyon ve vizyon kavramlarını açıklamalarında da görülmektedir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi kurumsal olarak vizyonunu

”medeniyetlerin buluşma noktası İstanbul'a karşı tarihi sorumluluğumuzun gereğini yerine getirerek şehrin yaşam kalitesini artırma, özgün kimliğini pekiştirme ve saygın bir dünya şehri haline gelmesine katkı sağlama adına; yerel hizmetleri adaletli, kaliteli, gelişime açık, verimli ve etkili bir yönetim anlayışı ile sunmak” olarak belirlerken, İzmir Büyükşehir Belediyesi “halkın verdiği gücü eşitlik ve güvenle mayalayıp, belediyecilik hizmeti olarak kentte taşımak”, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi ise toplumsal cinsiyet çalışmalarının olumladığı görüşe paralel olarak, “ekolojik, demokratik ve cinsiyet özgürlükçü yönetim anlayışı ile tarihi-kültürel ve doğal zenginlikleri korunmuş bir kent yaratmak” olarak ifade etmektedir.

Büyükşehir Belediyelerinin uygulamalarına bakıldığında söylem farklılığının uygulamalara da yansımaları önemlidir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin sosyal hizmetler alanındaki yardımlarının odak noktasında “aile” bulunmaktadır. Kadın'ı aile bireyi, ailenin tamamlayıcısı olarak tanımlayan hizmet anlayışında toplumun temel çekirdeği ailenin önemli olması vurgulanmaktadır. Yardımların aile ölçeğinde şekillenmesi ve aileyi hedef alması İBB'nin temel hizmet politikaları arasındadır. İzmir BB'si sosyal hizmet anlayışında katılımcı ve demokratik hakların önemli olduğu sosyal demokrat söyleme uygun olarak ilerici, aydın ve eşitlikçi politika söylemi içinde kadını daha ön plana çıkaran, cinsiyetçi yaklaşımlara muhalif bir çizgi izlemektedir. DBB sosyal hizmetlerinde sürekli olarak iç göç'ün, savaş halinin, etkilerinin kadının sosyal, ekonomik ve kültürel durumunu kötüleştirilmesi nedeniyle kültürel öğeleri ön plana çıkarmaktadır.

Kadınlara yönelik kurumsal yardımlar incelendiğinde uzun bir belediyecilik tecrübesi ve birikimi olan İBB'nin diğer belediyelerden farklı olarak kurumsallaşmasını tamamladığı, organizasyon yapısının sürekli olarak iyileştiği söylenebilir. Kadın Koordinasyon Merkezi dünya ölçeğinde büyük olan İstanbul'da sistematik veri depolaması, verilerin incelenmesi ve uygulama aşamasında önemli gelişmeler göstermiştir. Adı geçen büyükşehir belediyelerinin aynı ve nakdi yardımlar konusunda profesyonel hizmet ürettikleri ve bu konuda yetkinleştikleri bir başka dikkat çekici özelliktir. Muhtaç ve ihtiyaç sahiplerinin tespiti, sosyal uzmanlar tarafından incelenmesi

ve yardımların ulaştırılması aşamasında son derece etkin çözümler üretilmiştir. Geleneksel yardımlaşma kültürünün bir uzantısı olarak bu sosyal hizmetlerin üç belediye tarafından asli görevleri olduğu düşünülmektedir.

Kadınlara yönelik yaygın eğitim alanında kadın emeğini değerlendirme ve mesleki eğitimler üç belediye tarafından önem verilen eğitim hizmetlerindedir. Ancak İSMEK, bu konuda ki yeterliliği ile diğer iki belediyenin yaygın eğitim faaliyetlerini veren kurumlardan ayrılmaktadır. Yüz binleri bulan kadın kursiyer sayısı ve istihdama yönelik başarılı çalışmaları ve organizasyon yapısı ile İSMEK öne çıkmaktadır. DBB ise kadın emeğini değerlendirmede mikro kredi projelerini ve tarımsal sanayiye dönük eleman yetiştirme eğitimleri ile ön plana çıkmaktadır.

Kadınlara yönelik kültürel çalışmaların giderek artması, kadın hakları ve kadın bilincinin gelişmesi yönünde yararlıdır. Bu kapsamda bütün belediyeler festival, seminer, ve eğitim hizmeti vermektedir. Ancak bu çalışmaların toplumsal cinsiyet anlayışı ve kadın hareketi ile paralel ilerlediğini ileri sürmek sakıncalıdır. 1980 yılından itibaren akademik düzeyden toplumsal düzeye kendi bakış açısı ile yayılan kadın hareketi kadın hakları konusunda belediye hizmetlerinin yetersiz kaldığı görüşü hakimdir. Önemli olan değişikliğin hizmetlerin niteliği ve sayısı değil, onu oluşturan gerekçelerin ve düşüncülerin değişmesi olduğu görüşü oldukça yaygındır.

Kadınlara yönelik hizmetlerin fiziki olarak mahalle ölçeğinde yapılması ve semt konaklarını, kadın ve toplum merkezlerinin bu amaçla daha işlevsel kullanılmaları ve sivil toplum kuruluşlarının bu faaliyetlerde karar alma süreçlerine müdahale etmeleri yararlı olacaktır.

3.2.2. Seçilmiş Belediyelerin Kadına Yönelik Uygulamalarının Sonuçları

Çalışmaya konu olan büyükşehir belediyelerinin kadınlara yönelik uygulamalarının sonuçları aşağıdadır.

3.2.2.1. Kadınların Eğitimleri Açısından Sonuçları

Türkiye’de eğitim merkezi yönetimin sorumluluğu ve denetimindedir. Ancak, küreselleşme sürecinin etkisi ve AB uyum süreci ile birlikte değişen eğitim anlayışı ve dış hibe yardımları üç belediyenin de yaygın eğitim çalışmalarına çok önem vermesini sağlamıştır. Kadınlara yönelik yaygın eğitim alanında, kadın emeğini değerlendirme ve mesleki eğitimler üç belediye tarafından önem verilen eğitim hizmetlerindedir. Yaygın eğitim faaliyetlerinin istihdamı artırıcı etkisi oldukça önem verilen bir alan olmasını sağlamıştır.

Yaygın eğitim dışında ana ve çocuk sağlığı, kadın hastalıkları, kişisel gelişim teknikleri, konusunda eğitimler son yıllarda çok önem verilen konulardır. Özellikle göç ile kente yerleşmiş ve göç sorunlarından etkilenen kadınların kadın hakları, kentlilik kültürü eğitimleri toplumsal yapının gelişmesine yardımcı olmaktadır. Büyükşehirlerde merkez dışında yaşayan kadınlara yönelik kadına yönelik şiddete karşı bilinçlendirme eğitimlerinde etkili olduğu bilinmektedir.

3.2.2.2. Kadınların Sağlıkları Açısından Sonuçları

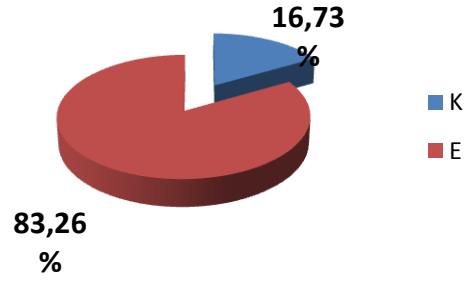
Büyükşehir Belediyeleri’nin faaliyet konularından birisi de önleyici ve koruyucu sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılmasıdır. Bu amaç kapsamında seçilmiş belediyeler incelendiğinde ana ve çocuk sağlığı için kurulmuş merkezlerde kadınlara özel hastalıkların taraması ve çocuk hastalıklarının kontrolü için ihtiyaç sahibi kadınlara ulaşıldığı görülmektedir. Sağlık hizmetlerindeki fırsat eşitsizliğinin yerel yönetimlerin uygulamaları ile önlenmesi mümkün görünmese de ihtiyaç sahiplerinin, teşhis, belirli düzeylerde tedavi ve izlenmesinin önemi büyüktür.

Kadın ve Aile Sağlığı Merkezlerinde tam sağlık halinin tamamlayıcısı olan ruhsal sağlık hizmetleri de verilmektedir. Bu merkezlerde uzman personel tarafından psikolojik ve rehabilitasyon hizmetlerinin verilmesi dikkat çekici şekilde özellikle gecekondü semtlerinde etkili olmaktadır. Bu merkezlerde oluşturulan gezici sağlık ekiplerinin yurttaşların buldukları yerlere giderek tarama yapmaları çok izlenen bir yol olarak sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması için geliştirilmelidir.

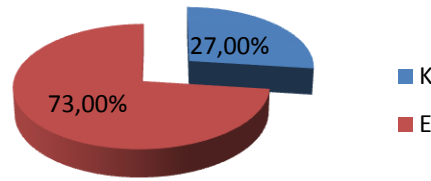
3.2.2.3. Kadınların İstihdamı Açısından Sonuçları

Türkiye’de her on çalışandan yaklaşık yedisi erkek, üçü kadındır. Büyükşehir Belediyelerin kadın istihdamı için yaptığı çalışmalar el sanatlarını değerlendirme ve mikro kredi işlemleri ile kadın girişimciliğini artırmanın yanında, kadınların mesleki eğitimlerini aldıkları branşlarda İŞKUR ile koordineli istihdam sağlayabilmesidir. Kadın istihdamını artırıcı nitelikte şenlikler ve panayırklar düzenleyerek el emeğini değerlendirme çalışmaları belediyeler tarafından yapılmaktadır. Ayrıca daimi kadın pazarları ile mikro kredi ile üretilen ürünlerin satışının kolaylaşması da sağlanmaktadır.

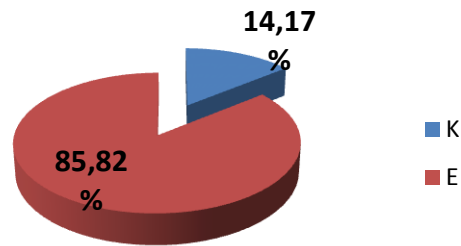
Seçilmiş belediyelerde çalışan personel incelendiğinde bu kurumlardaki kadın çalışan sayılarının Türkiye ortalamasının altında olduğu görülmektedir. Büyükşehir Belediyelerinde çalışan bütün personel incelendiğinde İBB’deki kadın çalışanların oranı %16,73, İzmir BB’de, %27,00 ve DBB ise % 14,17’dir.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Toplam Çalışan

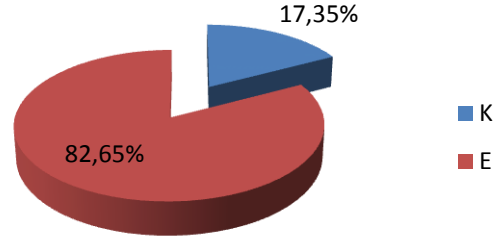
İzmir Büyükşehir Belediyesi Toplam Çalışan

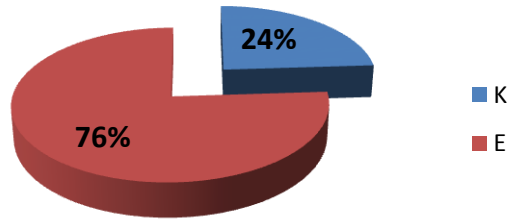
Diyarbakir Büyükşehir Belediyesi Toplam Çalışan (2010 Yılı İtibariyle)

Kaynak: Seçilmiş Belediyelerin Faaliyet Raporlarından derlenmiştir.

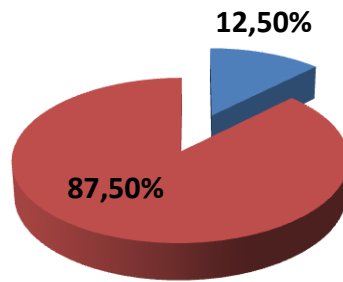
Şekil 4. Seçilmiş Belediyelerde Çalışanların Cinsiyet Dağılımı

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Memur

İzmir Büyükşehir Belediyesi Toplam Çalışan

Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Toplam Çalışan (2010 Yılı İtibariyle)

Kaynak: Seçilmiş Belediyelerin Faaliyet Raporlarından derlenmiştir.

Şekil 5. Seçilmiş Belediyelerde Memurların Cinsiyet Dağılımı

3.2.2.4. Kadınların Siyasal Katılımı Açısından Sonuçları

Kadınların daha eşitlikçi yerel politikalar üretmek, yerel siyasette seslerini duyurabilmek için yapılan çalışmaların yetersiz olduğu görülmektedir. Demokratik ve katılımcı belediye anlayışı olarak Kent Konseyi Kadın Meclisleri İzmir ve Diyarbakır şehirlerinde toplanmakta ve faaliyetlerini sürdürmektedir. Kent yaşamında paydaş katılımını önemseyen kadın meclislerinin karar alma mekanizmalarını etkilemeleri yetersizdir. Kadın Meclisi toplantılarının daha çok sorunların tespitinde ve kadınların siyasal haklarını yerel düzeyde kullanmalarında farkındalıklarının artmasında faydalı olduğu görülmektedir. Bu çalışmaların şekilsel ve törensel olduğu, yerel düzeyde siyasetin ulusal düzeydeki siyasetten farklılığı, yerleşim yerinde fiziki ölçek küçüldükçe kadınların yerel yöneticilere ulaşabilmesinin daha kolay olduğudur.

3.2.2.4. Kadınların Kadına Yönelik Şiddet Açısından Sonuçları

Kadınlara yönelik şiddete karşı önlemlerde merkezi idare önemli adımlar atarak idarelere düşen görevleri belirlemiştir. Ancak bu kurumsallaşma süreci, Kadına yönelik Şiddet Çalışmaları'nın özellikle Kadın konukevi ve sığınma evi projelerinin Adalet ve Kalkınma Partisi tarafından bir çözüm yolu olarak yansımamaktadır. İstanbul'da Büyükşehir'e bağlı sığınma evi olmayışı kadınlara yönelik çalışmalarda önemli bir eksikliğe işaret etmektedir. İzmir ve Diyarbakır Büyükşehir Belediyeleri özellikle kadına karşı şiddet uygulamalarında kadın sığınma evlerine özel bir önem vermekte, bu sığınma evlerinde kalınan sürenin kadınların sosyal hayata uyum sağlayabilmeleri için değerlendirmektedir. Kadın sığınma evlerinde psikolojik ve hukuksal danışmanlık hizmetlerinin yanında çocuklara eğitim hizmetleri ve kadınların meslek edindirme eğitimlerine yönlendirilmesi yararlıdır. Kadına yönelik şiddetten korunmak için kadın sığınma evleri çözüm değil bir sonucun devamı niteliğindedir. Bu anlamda kadına yönelik şiddete karşı yerel yönetimlere özel görevler düşmektedir. Sosyal Hizmet uzmanlarının aile içi

şiddet, küçük yaştaki gelinler, gecekondu semtlerindeki kadın kimliği, şiddet mağduru kadınların rehabilitasyonu aşamasında önemli görevler yüklenmelerine rağmen bu çalışmaların toplumdaki bütün kadın mağdurları kapsayacak şekilde genişletilmesi gerekmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Cinsiyet eşitliği açısından yerel siyaset algısının ve yerel kamu hizmetlerinin incelendiği bu çalışmada, İstanbul, İzmir ve Diyarbakır Büyükşehir Belediyelerinin uygulamaları incelenmiştir. Çalışmada, karşılaştırmalı olarak kadınlara yönelik uygulamalar araştırılmış farklı siyasal ideolojilere sahip Büyükşehir Belediye Başkanlıkları'nın kadın sorunlara yaklaşımları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca, Büyükşehir Belediyelerinin kadınlara yönelik benzer ve farklı uygulamaları da belirtilmiştir.

Kadınların yerel düzeyde karşılaştıkları sorunların ve çözüm yollarının araştırılması öncelikle, toplumsal cinsiyet yaklaşımı ile kadın kimliğine farklı bir bakış açısını gerektirmektedir. Geleneksel toplumun bütün kurallarının, sürekli olarak insanlar arasında eşitsizliği ürettiği göz önüne alındığında, yerel siyasette ve yerel hizmetlerde kadın erkek eşitliğini sağlamak çok daha zor ve uzun bir süreçtir. Halka dönük yönetim anlayışının güçlendiği günümüz toplumunda kadınlarında içinde bulunduğu dezavantajlı toplum gruplarına yönelik belediye hizmetleri kaçınılmaz olarak öne çıkmaktadır. Sosyal devlet anlayışının küreselleşme süreci ile aşınması, devletin görevlerinin yeniden tanımlandığı ve kamu hizmetlerinin sınırlandığı bir dönemin başlangıcı olmuştur. Bu dönemin zorunlu sonuçlarından biri olan sosyal belediyecilik yerel yönetimlerin yeni kamu hizmeti anlayışlarının sınırlarını çizmektedir. Bu anlamda kadınlara yönelik belediye hizmetleri pek çok farklı faktörün etkisi altındadır. Literatür çalışmasında sosyal belediyeciliğin özellikle kökleri çok eskiye giden toplumsal dayanışmanın kurumsallaşma dönemi, kadın çalışmalarının da hız ivme kazandığı 1990'lı yıllara denk gelmektedir. Küresel toplumun yerelleşme çalışmaları ile yerel yönetimlerin özerkleşmesini ve yerinden yönetim kavramını öne çıkaran anlayış, yerel sorunların uluslararası örgütlerin yol göstericiliğinde demokratik katılımın artırılması ile güçlenmeye başladığı döneme işaret etmektedir. Yerel Kamu hizmetlerinin dönüşen yapısı, hemen hemen bütün belediyelerin

stratejik planlamalarında ve faaliyet raporlarında kadınlara yönelik uygulamaların planlanmasını ve kurumsal yönetimini zorunlu kılmaktadır. Bu anlamda toplumsal cinsiyet çalışmaları ve cinsiyet eşitsizliğinin önlenmesi politikaları resmi kurumları misyon, vizyon, hedef, ilke ve önceliklerinde yer almaktadır.

Toplumsal cinsiyet çalışmalarının kökeninde gücün ve iktidarın egemenliğinin yeniden tanımlanması, cinsiyet kavramının yeniden kurgulanışı bulunmaktadır. İktidar kavramı özellikle siyasal iktidar egemenliği, tarih boyunca sürekli olarak toplumsal kuralların kadınlar aleyhine oluşmasına neden olmuştur. Kadınların sanayi devriminden başlayarak hakları için mücadele etmesi sosyal bilimlerinde öncülük ettiği pek çok aşamadan geçmiştir. Sınıfsal mücadelelerin ve insan haklarının gelişimi, kadın sorunlarının farklı yaklaşımlarla yeniden gündeme gelmesi kadınların toplumsal durumlarında iyileşmelere neden olmuştur. Ancak bu gelişmelere rağmen, bugün Dünya’da ve Türkiye’de cinsiyet eşitsizliği hala devam etmektedir. Kadın direnişi olarak isimlendirilecek pek çok siyasal düşünce ve hareket gerek farklı ideolojilerin içinde gerekse bir tepki olarak feminizmde yer bulmuştur. Siyasal anlamda kadınlara yönelik en temel sosyal politika uygulamalarının oluşturulması, çalışma saatlerinin kısaltılması, kadınların kadınlık vasıflarından kaynaklanan sorunlara karşı hakların kazanılması yüzyıllar süren bir mücadelenin tarihidir. İnsanlığın gelişimi ile kadın haklarının gelişimi her zaman paralel olarak ilerlememiş, kadınlar toplumda varlıklarını kanıtlamak ve haklarını kazanabilmek için ikincil durumlarından kaynaklanan zorluklarla da mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Seçme ve seçilme hakkından, 1960’lı yıllardaki özgürlük hareketine kadar pek çok farklı alanda sürekli olarak erkek egemen bir topluma karşı başarılı bir kazanım elde edilmiştir.

Kadın çalışmalarının ve kadının varlık bilincinin artırılmasında toplumsal cinsiyet çalışmalarının önemli bir yeri vardır. Cinsiyet tanımının yeniden kurgulandığı ve paradoksal bir değişiklik oluşturan toplumsal cinsiyet kavramı, cinsiyetin sosyolojik olarak oluşturulduğu tezine dayanmaktadır. Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyete karşı değil onu tanımlayan ve

kapsayan tanımı ile yeniden üretmiştir. Kadınlar için hiyerarşik eşitsizlik sistemini güç ve iktidar olgusu üzerinden tanımlayan biyolojik cinsiyet algısı, eşitlik sorunun önünde duran en önemli engeldir. Toplumsal cinsiyet kavramı, kadınların eşitsiz bir toplumda yaşadıklarını, bu toplumsal ilişkilerin temelini ve işleyişini anlamadan eşitliğin sağlanamayacağını savunanların düşüncesidir. Toplumsal cinsiyet araştırmaları seçim sistemlerinden, demokrasi teorilerine, uluslararası siyasetten yerel siyasete kadar bütün toplumsal hayatı etkileyen gücünü 20. Yüzyılda kazanmıştır. Bu dönemde kadın hakları, tepki hareketinin ötesinde bilimsel geçerliliğini gündelik hayatın bütün aşamalarını kapsayacak şekilde nasıl uygulanacağını sorusu ile ilgilenmektedir. Uluslararası ve ulusal hukuk sistemi ve kamu idaresi yönetimi kadın haklarının ve kadının toplumsal durumunun iyileştirilmesi ile ilgili politikaları üst düzeyde belirlemiştir. Ancak, cinsiyetler arası eşitliğin sağlanması toplumsal düzeydeki dönüşüm ile sağlanabilmektedir.

Bu aşamada küresel toplum ulus devletlerin üzerindeki hâkimiyetini idealler ve uyulması gereken uluslararası normlar üzerinden göstermeye başlamıştır. Kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi uluslararası sözleşmelere konu olmakta ve sözleşmeyi kabul eden üye ülkeler, ulusal politikalarında cinsiyet ayrımcılığına karşı sosyo kültürel yapının değişimini sağlayacak hukuki, ekonomik ve politik kararları denetlenmesi ile bağlayıcılık kazanmıştır.

Kadınların sorunlarını içinde yaşadıkları toplumun sorunlarından ayırmak mümkün değildir. Bu anlamda toplumun bütün üyeleri aynı sorunlarla karşı karşıya gelmekte ancak kadınlar diğer dezavantajlı gruplarla birlikte bu sorunlardan çok daha fazla etkilenmektedirler. Türkiye’de kadın sorunları incelendiğinde hemen hemen her alanda ciddi ve aşılması gereken sorunların olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Her yıl Dünya Ekonomik Forumu tarafından yayınlanan, kadın ve erkekler arasındaki eşitsizliği sağlık, istihdam ve eğitim boyutları ölçüt alınarak açıklayan Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi’nde Türkiye tüm boyutlar göz önüne alındığında 135 ülke arasında 124. Olmuştur. Türkiye’de birbirlerini negatif anlamda destekleyen yapıları ile kadın sorunları bir bütün halinde incelenebilir. Eğitimsizlik ve

eğitim olanaklarına ulaşamamak, erken yaşta evlilik, ana ve çocuk sağlığı sorunları, ekonomik özgürlüğüne kavuşamayan kadınların istihdam alanındaki sorunları, siyasal katılımın yetersizliği ve temsil sorunu, bütünlüşik yaklaşımla kadın sorunlarının ana konularını oluşturmaktadır. Bunla birlikte Türkiye'nin coğrafi bölgeleri ve ekonomik gelişmişlik düzeyi göz önüne alındığında her bölgenin kendine ait yapısal kadın sorunları olduğunu söyleyebiliriz. Bugün batı bölgelerinde kamu hizmeti sunmak için üzerinde çok düşünölmeyen çamaşırların yıkanması, doğu illerinde çözölmeli gereken sosyal bir sorundur. Aynı şekilde kadın haklarının belki de Türkiye'deki en önemli aşaması olan siyasal katılım ve siyasal temsil kadın bilincinin daha geliştiği İzmir'de temel kadın sorunlarının ve mücadele alanlarının başında gelmektedir. Temel sorunlarını çözmüş kadınların üst düzey sayılabilecek demokratik katılım hakkında belediyelerin çalışmalarını yetersiz bulmaları ve kadın katılımını arttırıcı önlemlerin alınmayışını eleştirmeleri diğer pek çok sorunların etkisini hissedilen hemcinsleri açasından garip karşılanabilmektedir.

Kadın sorunları arasında en önemli ve başlı başına pek çok bilimsel disiplinin ortak çalışması gereken konu olan kadına yönelik şiddet; cinsiyet ayrımcılığının somutlaşmış sonucudur. Geleneksel toplum yapısı içinde kadınların karşılaştıkları ayrımcılık ve eşitsizliklerin kamu idarecileri tarafından engellenmesi oldukça zordur. Kadınlık bilincine sahip olmayan ve haklarının olduğunu bilemeyen bireylerin kadına karşı şiddeti içselleştirmeleri ve kabul etmeleri kendi içlerinde yaşadıkları ikinci bir şiddeti doğurmaktadır. Cinsel istismara uğramış kadınların toplum baskısı ve aile onuru gibi kavramlarla şiddete boyun eğmeleri, günümüz toplumunda çok sık rastlanılan bir durumu ifade etmektedir. Bununla birlikte göç hareketleri ile de kültürel değişim ve ekonomik şartlar altında mevcut bütün kadın sorunlarının ağırlaşmasına neden olmaktadır.

Kadın sorunlarının çözümlenmesi ve eşitlik mücadelesi, günümüzde idari ve tüm politik kararların alınışında toplumsal cinsiyet bakış açasının değerlendirilmesini gerekli görmektedir.

Uluslararası düzeyde istenen ideal öncelik, eşitsizlik ve haksızlıkların önlenmesine yönelik hukuki adımların atılması ve toplumda kadının

durumunun iyileştirilmesidir. Bununla birlikte günümüzde, ülkelere hatta aynı ülke içinde bölgelere göre konular ve sorunlar değişiklik göstermektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin Birleşmiş Milletler düzeyinde ele alınması, Avrupa Birliği kararlarında cinsiyet eşitliğinin ön plan çıkması Türkiye’de küresel toplumun insan hakları kararlarına yönelik uygulamalarının takip edilmesini sağlamıştır. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi insan hakları ekseninde önemli bir dönüm noktasıdır. Cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik bu kararlar kamu hizmetlerinin yürütülmesinde bağlayıcı kararlardır. Bu kararlara uymak yasal bir yükümlülüktür ve devlet tarafından ulusal hukukta 5393 ve 5216 sayılı kanunlarda belirtilmiş, yönetmeliklerle desteklenmiştir.

Başlangıçta akademik çalışmalarla ilerleyen kadın hareketleri toplumsal hareketlerle de yaygınlaşarak kabul görmektedir. Ancak toplumsal cinsiyet çalışmalarının asıl itici gücü uluslararası örgütlerin ve uluslararası toplumun zorlayıcı gücüdür. Neoliberal politikaların etkisi ile dönüştürülen sosyal devlet anlayışı, devletin küçültülmesini savunurken, sosyal politikaların uygulanması için yerel yönetimlerin önemli görevler yüklenmesine neden olmuştur. Yerel yönetimlerin birbirinden kopuk ve tekil uygulamaları sorunları da beraberinde getirirse de günümüzde sosyal hizmet politikalarında yerel yönetimler özellikle belediyeler önemli gelişmeler sağlamışlardır.

Sosyal politika çalışmalarının başlangıç aşamasında gelir eşitsizliğinden yoksulluğa, eğitimden istihdama, sağlıktan konuta birçok alt başlığı içeren bir alan olduğu için genellikle toplumsal cinsiyet bakış açısından uzakta gelişmiştir. Ancak günümüzde ana akım sosyal politikaların temelinde toplumsal cinsiyet çalışmaları bulunmaktadır. Neoliberal sosyal politikaların temel özelliklerinden biri olan yerinden yönetim ile anlamı genişleyen tanıma rağmen hizmetin kapsadığı toplum kesimi daraltılmıştır. Bir diğer unsurda demokratik katılım konusunda halkın talepleridir. Yerel toplum karar mekanizmalarına her geçen gün daha fazla katılmak istemektedir. Bununla birlikte fiziksel ve kültürel bir parçalanma ve yerelleşme dönemi yaşanmaktadır.

Yerel yönetimlerde toplumsal cinsiyet çalışmalarının öne çıkması ve kadın sorunlarına karşı eşitlik arayışının hatta sosyal politikanın geniş tanımı ile eşitsizliklerin ve haksızlıkların giderilmesi bütün bu faktörlerin etkisi altında gelişmiştir. Geleneksel toplumun yapıla gelişleri içinde mağdur olan halk kesimlerinin korunması ve gözetilmesi yerini kaynağını evrensel kurallardan ve anayasal haklardan alan hak temelli sosyal politika uygulamalarına bırakmıştır. Günümüzde üzerinde önemli tartışmaların yaşandığı sosyal belediyeçilik anlayışı bireysel ve kesintili yardımları aşan kurumsal, sürekli ve bilimsel çalışmalar altında yürütülen çalışmalara doğru hızla ilerlemektedir. Anayasada belirtilen anlamı ile yerinden yönetimin en önemli uygulayıcısı olan belediyeler, seçimle iş başına gelen siyaset kadrolarının başında olduğu kamu kurumlarıdır. Tezin sınırları içinde her belediye sahip olduğu siyasal ideolojiye bağlı kalarak kamu hizmetlerinin yürütülmesini sağlamaktadır. Günümüz dünyasında yerel yönetimlerin en önemli özelliklerinin ikisi demokratik değerlerin en üst düzeyde gerçekleşmesini sağlamayı amaç edinmeleri ve yerel halkın sorunlarına yönelik çözümlerde etkinlik ve verimliliği sağlamalarıdır. Kadınlara yönelik belediye hizmetlerinin bir başka özelliği ise kadınların hayatın içinde yaşadıkları bütün sorunlarla ilk elden çözüm üretecek yönetim kademeleri olmalarıdır. Otobüs duraklarının kadınların emniyetli bir şekilde beklemelerine olanak verecek şekilde aydınlatılmalarından, oyun parklarının oluşturulmasına, ana çocuk sağlığı taramalarından, belediye hizmetlerinin planlamasını etkileyecek toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemeye kadar hayatın siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel bütün aşamalarında belediyeler kadınlarla karşı karşıya gelmektedir.

Yeni kamu yönetimi anlayışı ile desteklenen bu görüş, bir yanda toplumsal cinsiyet eşitliğinin baskısı diğer yanda toplumsal imajın ve kurumsal itibar ile hizmet sunma prensibinin etkisi altındadır. Özellikle 2000'li yıllardan itibaren "yerel" sosyal politika uygulamaları yerel yönetimlerden ulusal siyasette başarıya giden yolda önemini korumaktadır. Bu açıdan belediyeler, dezavantajlı grupların hepsine yönelik sosyal hizmet projelerini uygulamaya çalışmaktadırlar. Geleneksel hemşehri dayanışmacılığı yerini

kurumsallaşan sosyal politikalara ve belediyecilik hizmetleri de ağırlık olarak sosyal belediye kavramına uygun hizmetlere yönelmiştir.

Bugün büyük küçük bütün belediyelerin üzerinde düşünce birliği sağladıkları ortak fikir, yerel yönetimlerin sosyal hizmet anlayışında yurttaşların talep ve isteklerine önem veren çözümler üretmektir. Toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı sosyal hizmet uygulaması yapan belediyelerin, kadınların kadın olma halleri nedeniyle gereksinimleri olan hizmetleri üretmelerinde cinsiyet eşitlikçi politikaları takip etme zorunluluğu bulunmaktadır. Kadınların yurttaşlık konumlarının güçlendirilmesinden, toplum merkezlerindeki yaygın eğitimlere, sağlık taramalarından, erişilebilirlik çalışmalarına kadar belediyeler pek çok alanda sosyal hizmet üretebilmektedirler.

Çalışmaya konu olan İstanbul, İzmir ve Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanlıklarının kadınlara yönelik uygulamaları incelendiğinde önemli benzerliklerin bulunduğu görülmektedir. Cinsiyet eşitsizliği ve kadın sorunlarına yaklaşımlarında farklı bakış açılarına sahip belediye başkanlıklarında çözüm yollarının genellikle benzer olduğu tespit edilmiştir.

Anılan üç belediye Başkanlığı kadın sorunlarını özellikli ele almak ve koordine etmek için özel bir koordinasyon birimi kurmuş ve sosyal yardımların bu koordinasyon birimi organize etmektedir. İBB “Kadın Koordinasyon Merkezi”, İzmir BB “Kadın Danışma Merkezi” ve DBB Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (DİKASUM), aynı görevi üstlenen birimlerdir. Bu birimler kadın sorunlarına yönelik çalışmaların diğer belediye başkanlık ve müdürlükleri ile uyumlu olarak yürütülmesi görevini yüklenmişlerdir. Örneğin yaygın eğitim faaliyetleri İSMEK tarafından yürütülmekte ancak açılacak kursun branşı Kadın Koordinasyon Merkezi tarafından belirlenmektedir. Diğer belediyelerdeki birimlerde benzer nitelikte organizasyon faaliyetlerinin yürütücüsüdürler.

Belediyelerin sosyal hizmetlerinde yoğunluğu ihtiyaç sahiplerine yaptıkları ayni ve nakdi yardımlar almaktadır. Bu yardımların koordine edilmesi ve dağıtılması zorunlu bir takım organizasyonları da beraberinde getirmiştir. Kadın Koordinasyon Merkezleri, Kadın Danışma Merkezleri bu

faaliyetleri organize eden belediye birimleridir. Belediyeler sosyal yardımlarını konusunda uzmanlaşmış bir ekip tarafından yönlendirilen bu yönetim birimlerine bırakmışlardır. Her üç belediyede de sistematik ziyaretler, arşivleme çalışmaları ve takip sistemi ile yardımların sürekli olmasını sağlamaktadır. Ayni ve nakdi yardım faaliyetleri genellikle belediyelerin sosyal işler veya sosyal hizmetler daire başkanlıkları tarafından yürütülmekte, Kadın ve Aile Sağlığı Merkezleri koruyucu ve önleyici birincil sağlık hizmeti vermektedirler. Bu merkezlerde sürekli olarak sağlık taramaları yapılmakta ve sağlık eğitimleri sistemli bir şekilde verilmektedir. Belediyelerin sosyal yardım konusuna özel bir önem attıkları söylenebilir. Bu durum, fiziki olarak gıda, giyecek, yakacak ve nakdi yardımla ihtiyaçları karşılanan yurttaşların, sorunlarının çözüldüğünü düşünmelerinin bir sonucu olabilir. Elle tutulur, gözle görülür yardımların vatandaş memnuniyetini artırdığı bir siyasal bir gerçektir. Sosyal yardım başlığı altında yürütülen çalışmaların kadınları değil aileyi hedef aldığını söylemek de yanlış olmayacaktır.

İstanbul, İzmir ve Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanlıklarının Toplum Merkezleri veya Kent Konakları niteliğinde kadınlara yönelik bütünleşik hizmet anlayışı çalışan merkezleri de bulunmaktadır. Bu merkezlerde kültürel ve sanatsal faaliyetlerin yanında, bilgilendirme toplantıları, sağlık taramaları ve eğitim hizmetleri verilmektedir. Belediyeye bağlı uzman personeller tarafından yürütülen merkezlerde psikiyatristler, sosyal hizmet uzmanları, görevli ve gönüllü avukatlarla fiziksel ve ruhsal sağlık hizmetleri verildiği gibi kadın kadın hakları konusunda hukuki danışmanlık hizmeti de verilmektedir.

Aynı zamanda Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanlığı "Çamaşır Evi" projesi ile kadınları hizmetleri hakkında bilgilendirmek amacıyla faaliyette bulunmaktadır. Çoğu Türkçe bilmeyen zorunlu göç etmiş vatandaşların günlük bir sorunu, çamaşır sorununu çözmek için geleceği çamaşır evlerini bilgilendirme, eğitim ve sorunların tespiti için bir istasyon olarak değerlendiren Diyarbakır Büyükşehir Belediye Başkanlığı, bu amaçla kentin gecekondu semtlerine 4 adet çamaşır evi kurmuştur.

Her üç Büyükşehirde göç olgusu ile karşı karşıya kalan nitelikleri ile kadınlara yönelik hizmetlerini genellikle göçlerin yoğun olduğu çevre ilçelerde yoğunlaştırmıştır. Sağlık taramalarının, bilgilendirme toplantılarının ve özellikle olarak istihdama yönelik meslek edindirme kurslarının yoğunlaştığı ilçeler genellikle çevre ilçeler olmaktadır.

Üç ilde de belediye başkanlıklarının organize ettiği yaygın eğitim faaliyetleri bulunmaktadır. Yerel yönetimlerin son yıllarda en önem verdikleri konu yaygın eğitim faaliyetleri değişen uluslararası yetişkin eğitimi anlayışı ve AB uyum sürecinin bir uzantısıdır. Özellikle İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin İSMEK Kurumu dünya ölçeğinde başarılı ve ulaştığı vatandaşlar açısından öne çıkmaktadır. Belediyelerin yaygın eğitim faaliyetlerinde kadınlara yönelik hizmetlerde istihdama yönelik eğitimlerin ağırlıklı olduğunu ve İSKUR ile yapılan işbirlikleri ile eğitimin sonuçlarının da takip edilmesi başarılı şekilde uygulanmaktadır. İzmir ve Diyarbakır Büyükşehir Belediyelerindeki kadın sığınma evlerinde de misafir kadınların ekonomik özgürlüklerini kazanabilmeleri için mesleki eğitimler uygulanmaktadır.

Kadınlara yönelik faaliyetlerin siyasal yönü belediye hizmetlerinde genellikle göz ardı edilmektedir. Kadın Yerel siyasette kadın etkinliği ulusal siyaset de olduğu gibi yetersizdir. Kadınların yerel karar alma mekanizmalarını değiştirecek etkin bir güç olarak yurttaşlık bilgilerinin dönüşmesi ile ilgilidir. Kadınların yerel siyasetteki etkinliği her üç belediyede de kendilerine izin verilen ve sunulan hizmetleri tüketmeleri ile sınırlıdır. Kadınların yerel siyasette etkin olabilmeleri öncelikle bakış açılarını değiştirecek toplumsal cinsiyet bakış açısı ve paradigma değişikliği gerçekleşebilir. Kadın dostu kent ve kent konseyi kadın meclisi çalışmaları için, gelişme yönünde adımların atıldığı ancak mevcut durumun yetersiz olduğu söylenebilir.

Kadınları ilgilendiren sorunların başında gelen kadına yönelik şiddet kadın bilincinin artması nedeniyle yeniden ortaya çıkmaktadır. Şiddetin içselleştirilmesi yerine, demokratik ve hukuki haklarını öğrenmeye başlayan kadın baskıya ve şiddete karşı gelmeye başlamakta bu ise şiddetin yeninde

üretmesini sağlamaktadır. Bu anlamda yerel yönetimlerin kadınlara yönelik şiddete karşı özel önem vermeleri beklenebilir. Geleneksel ataerkil ilişkilerin baskıcı ve eşitsiz düzenini yaşayan kadınlara yönelik psikolojik ve hukuki danışmanlık hizmetleri, cinsel şiddet, çocuk istismarı, çocuk yaşta evlenmeler, aile içi şiddet, töre cinayetleri gibi sorunlu olan alanların araştırılması ve raporlanması dışında belediyelerin kadına yönelik şiddete karşı hukuki haklarını bilgilendirici toplantıları ve sığınma evlerinin işlevselliği kazanması yararlı olacaktır.

Kadınlara yönelik hizmetlerin üretiminde toplumsal cinsiyet çalışmalarının bilimsel gücünden yararlanmak ve sivil toplum ile işbirliği faaliyetleri yürütmek, hizmetlerin oluşturulmasında önemlidir.

Ancak Türkiye’de sosyal belediyecilik, yerel kaynaklarla sorunların belirlenmesi, çözümü ve hizmetlerin üretimi aşamasında bireye ve bireyin isteklerine önem veren işleyişi ile kadın sorunlarına yaklaşımı arasında önemli sıkıntılar yaşamaktadır. Belediyelerin sosyal hizmet ürettiği kadın genellikle “çok genç yaşında evlenmiş, çalışmayan, eğitimsiz ve ekonomik özgürlüğü olmadığı için çocuklarına bakamayan sağlıklı kadın” algısı üzerinden negatif tanımlıdır.

Ayrıca belediyelerin siyasal ideolojileri ile hizmetlerin karşılaştırılması yapıldığında Türkiye’deki farklı siyasal düşüncelerin keskin hatlarla birbirinden ayrıldığı görülmektedir. Her üç belediyede ulusal siyasette yer alan parti sistemlerine uygun olarak farklı dil ve yaklaşım metodu geliştirmiştir. Bu farklılık genellikle hizmetlerin tanıtımında oluşturulmuş görsel tanıtım filmlerinde net olarak ortaya çıkmaktadır. Stratejik raporlar ve faaliyet raporlarının genellikle içişleri bakanlığı şablonuna uygun olarak biçimlendirilmesi farklılıkların anlaşılması için yeterli değildir. İncelenen belediyelerde İstanbul Büyükşehir Belediyesi kadınlara yönelik hizmetlerin odağına aileyi koymuştur. Kadın Koordinasyon Merkezi’nin gazete ve televizyon tanıtımlarında ailenin Türk toplumunun temeli ve çekirdeği olması vurgusu sürekli olarak yapılmaktadır. Farklı bir bakış açısı olarak AKP’li belediyelerin genellikle kadın sığınma evlerinin fonksiyonlarına yaklaşımı olumsuz yöndedir. Aile birliğinin önemi ve ailenin dağılmaması konusu

İstanbul Belediyesi'nin hizmetlerini sunarken sürekli olarak işlediği tema olarak karşımıza çıkmaktadır. İzmir Büyükşehir Belediyesi çağdaş, aydın Türk kadını vurgusunu hizmetlerindeki temel hedef olarak göstermektedir. Diğer iki belediyede çok sık rastlanmayan Mustafa Kemal Atatürk'ün hedeflediği ve gösterdiği çağdaş muasır medeniyetler seviyesine Türk kadınının ulaşması vurgusu İzmir Büyükşehir Belediyesi çalışmalarında sık sık yer almaktadır. Ayrıca İzmir Büyükşehir Belediyesi çalışmalarının tamamına yakın kısmında "İzmir" kent dokusunun Cumhuriyet'e bağlılığına işaret etmektedir.

Belki de diğer iki Büyükşehir Belediyesi'nden çok daha fazla sorunu olan Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nde kullanılan dil yapısı toplumsal cinsiyet terminolojisi ile uyumludur. Stratejik raporlarında ve Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi'nin vizyonun da diğer iki belediye de rastlanılmayan "cinsiyet eşitlikçi" kavramı kullanılmaktadır. Belediye hizmetleri genellikle zorunlu göçe tabi tutulmuş Kürt kadınları referans gösterilmektedir. Belediyenin düzenlediği Ulusal ve uluslararası çalıştay ve konferanslarda olağanüstü koşulların bulunması, Türkçe bilmeyen kadınlara ulaşılması, Kürt mücadelesi ve kadın imgesi, savaş karşısında kadın kimliği gibi konulara da değinilmiştir. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi kadınlara yönelik hizmetlerinde siyasal kimlik çalışmaları da yapmaktadır.

Büyükşehir Belediyelerinin kadın sorunlarına yaklaşımları incelendiğinde demokratik katılımın özellikle kadınların karar alma süreçlerine katılımın az olduğu görülmektedir. Türkiye'de kadınların siyasete katılımları ile paralel oluşan bu olumsuzluğun giderilmesi için belediyelerin özellikle kadın dostu kentler ve toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme konularına önem vermeleri gerekmektedir. Özellikle yerel siyasette demokrasi sadece seçimlerden ibaret bir süreç değildir. Yurttaşların özellikle kadınların öncelikli sorunları karşısında yerel yöneticiler ile görüşebilmeleri ve düşüncelerini ifade etmeleri yerel siyasete kadın katılımı konusunda tedbirlerin alınması yararlı olacaktır. Diğer yandan Sivil Toplum Kuruluşları ile ortak yürütülecek projelerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğini önleme konusunda etkileri de göz ardı edilemez. Belediyelerin demokratik platform çerçevesinde

özellikle üniversitelerin ve kadın derneklerinin önerliğinde kadın kurultayları ve kadın çalıştayları yapmaları faydalı olacaktır.

Kadınların eşitlik sorunları temelinde bütün toplumun ortak sorunudur. Dolayısıyla bu sorunların çözümü toplumdaki barışın ve toplumsal uyumun önüne açacak, ekonomik ve kültürel gelişmeyi sağlayacaktır. Yerel yönetimlerin bu anlayışla hareket etmeleri şekilsel ve içeriksiz çalışmalardan çok etkili ve amaca yönelik çalışmaları sürdürmeleri önemlidir.

Kadınlar yerel yönetimde karar alıcıların bu bakış açısını değiştirmek için, hak temelli anayasal taleplerini yöneticilere iletmeli ve kendileri için istedikleri alanları kendi istekleri ve amaçları doğrultusunda ilerlemelidirler. Üç Büyükşehir belediyesi için yapılan bu çalışmanın alan araştırmaları ile derinleştirilmesi, yerel yönetimlerin kadınlara yönelik hizmetlerinin analizinde yararlı olacaktır.

KAYNAKLAR

ABADAN UNAT, Nermin: **Türk Toplumunda Kadın**, Fusun Akatlı, Oya Çitçi, Leyla Erddr, Gül Ergil, Çğdem Kağıtbaşı, Deniz KANDİYOTTİ, Gülten Kazgan, Mübeccel B. Kiray, Ankara, Sosyal Bilimler Derneği, 1982.

ACICEBE, Öznur: “Zorunlu Göç İle Yüzleşmek”, Zetinburnu Belediyesi, **Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler**, Ed., Mustafa Ersin Özmen, İstanbul, 2007, ss. 24-26.

AĞARTAN, Tuba İnci: “Toplumsal Cinsiyet ve Sağlık Reformu Politikaları ve Etkileri,” der. DEDEOĞLU, Saniye ve ELVEREN Adem Yavuz: **Türkiye’de Refah Devleti ve Kadın**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012. ss. 211-231

AKBULUT, “Neslihan: Türkiye Kadın Hareketinde Bir Kavşak Bu Dünyanın Kadınları”, **İstanbul Kadın, Kadın İstanbul**, İstanbul, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Yayınları No:38. 2010. ss 63-68.

AKDENİZ BELEDİYESİ: Sosyal ve Kültürel İşler Müdürlüğü, **Sağlık Hizmeti**, (Erişim), http://www.akdeniz-bld.gov.tr/brm_kultursosyal.asp, 20 Şubat 2013.

AKDOĞAN, Yalçın: “**Ulusal Soruna Yerel Çözüm: Sosyal Belediyecilik**”, Eminönü Bülteni, Şubat, İstanbul. Aktaran: 1. Uluslararası Sosyal Politikalar Sempozyumu, Yerel Yönetimlerin Etki ve Katkıları, 2002.

AKPINAR, Aylin vd.: **Yeni Toplumsal Hareketler**, Eskişehir, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No:2345, Anadolu Üniversitesi Web Ofset, 2011.

ALCOCK, Pete, MAY, Margareth, ROWLINGSON, Karen: **Sosyal Politika**, Çev. Şenay Gökbayrak, Edit. Bülent Çelik, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2008.

ALKAN Ayten, **Yerel Yönetimler ve Cinsiyet-Kadınların Kentte Görünmez Varlığı**, Ankara 2005.

ALKAN, Ayten. **Kadınlar Tarafından Kadınlarla Birlikte ve Kadınlar İçin Yerel Politika** (KASAUN-KADER eğitim kitapçığı) Ankara, 2003

ALKAN, Ayten: **Belediye Kadınlara da hizmet Eder, Kadın Dostu Belediye Hizmetleri, Neden Nasıl?...**, Ka-Der, Ankara, Sida Yayın, Yarın için Bugünden Kampanyası Eğitim Dizisi:3, 2006. (Erişim), www.marjinal.com.tr/download/kader_kitaplar/belediyekadinlarada.pdf, 23 Nisan 2013.

ARAT, Necla: **Türkiye'de Kadın Olgusu**, Say Yayınları, İstanbul, Baskı, Say Yayınları, İstanbul, 1995.

ARNAUD DUC, Nicole: "Hukukun Çelişkileri", **Kadınların Tarihi IV: Devrimden Dünya Savaşına Feminizmin Ortaya Çıkışı**, Editor Georges DUBY, Micheller PERROT, Çeviren Ahmet FETHİ, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1. Basım, İstanbul, 2005, s. 81.

ATEŞ, Nevin Yurtseven: "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kadın Hareketi ve Cumhuriyet'in İlk Döneminde Türk Kadın Birliği", **İstanbul Kadın, Kadın İstanbul**, İstanbul, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Yayınları No:38. 2010. ss 29-44.

ATİK, Hayriye: **2011 ve 2012 Yılları İşsizlik Verileri ve İşsizliğin Değişimi Üzerine**, (Erişim), <http://www.ankarastrateji.org/yazar/prof-dr-hayriye-atik/2011-ve-2012-yillari-issizlik-verileri-ve-issizligin-yapi-degistirmesi-uzerine/> 17 Mart 2013.

Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, **Kadın 2000: 21. Yüzyıl için toplumsal cinsiyet eşitliği, kalkınma ve barış" (Pekin+5) başlıklı Birleşmiş Milletler genel kurul özel oturumunun hazırlık dönemi ve sonuçları hakkında özet bilgi**, Ankara, Başbakanlık, 2000.

BATIREL, Saime: **Göç ve Kadın Sorunlarına Yönelik Hizmetler**, İBB Sunum, (Erişim), <http://www.skb.org.tr/wp-content/uploads/2012/09/G%C3%96%C3%87-VE-KADIN-SORUNLARINA-Y%C3%96NEL%C4%B0K-H%C4%B0ZMETLER.pdf>. 08 Aralık 2012.

BAYKAL Deniz: **Siyasal Katılma**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara, 1970.

BERKTAY, Fatma: "Osmanlı'dan Türkiye'ye Feminizm", " **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası**,

Tanzimat ve Meşruyet'in Birikimi Cilt I, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009. 348-362.

BERKTAY, Fatmagül vd.: **Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları**, Edit: Yıldız Ecevit, Nadide Karkıner, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Web Ofset, Ocak, 2013.

BERKTAY, Fatmagül: "Türkiye Solu'nun Kadına Bakışı Değişen Bir şey Var mı?" **1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 5. Baskı 2011. ss.279-290.

BERKTAY, Fatmagül: **Tarihin Cinsiyeti**. İstanbul: Metis Yayınları, 2003.

BM ENFORMASYON MERKEZİ: **Haberler**, (Erişim), <http://www.unicankara.org.tr/v2/pages/posts/birlesmis-milletler-ortak-programi-11-ilde-hayata-geciyor---program-araciligiyla-yerel-yoenetim-seviyesinde-kadin-haklarinin-gelistirilmesi-hedefleniyor-187.php#.UYkPkKJZBXw>, 19 Mart 2012.

BM: **İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi**, (Erişim), <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf> 17 Eylül 2012.

BM: **Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi**, (Erişim), http://www.unicef.org/turkey/cedaw/_gi18.html, 17 Eylül 2012.

BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ SOSYAL POLİTİKA FORUMU: **Türkiye'de Eşitsizlikler ve Kalıcı Eşitsizliklere Genel Bir Bakış**, Ayşen Candaş, Ayşe Buğra, Volkan, Yılmaz, Sevda Günseli, Burcu Yakut Çakar, 2010, (Erişim), http://www.spf.boun.edu.tr/docs/Turkiyede-Esitsizlikler_SPF.pdf 23 Mart 2013

BORA Aksu ve GÜNAL, Asena: **90'larda Türkiye'de Feminizm**, İstanbul, İletişim Yayınları, 4. Baskı, 2011.

BUĞRA, Ayşe: **Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika**, İstanbul, İletişim Yayınevi, 2008.

CONNEL, R.W: **Toplumsal Cinsiyet ve İktidar, Toplum, Kişi ve Cinsel Politika**, İstanbul, Ayrıntı YAYINEVİ, 1998.

ÇAKIR, Serpil, **Osmanlı Dönemi Kadın Hareketi**, İstanbul, Metis Yayınları, Kadın Araştırmaları Dizisi, 2011.

ÇAM, Esat: **Siyaset Bilimi**, İstanbul Der Yayınları, 1984.

ÇİTÇİ, Oya: "Temsil, Katılma ve Yerel Demokrasi", **Çağdaş Yerel Yönetimler**, C 5, s 6 Kasım 1996, 5-14.

ÇUBUKÇU, Nimet, "Kadın Hakları", Zeytinburnu Belediyesi, **Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler**, Ed., Mustafa Ersin Özmen, İstanbul, 2007, ss.182-188

DEDEOĞLU, Saniye ve ELVEREN Adem Yavuz: **Türkiye'de Refah Devleti ve Kadın**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012.

DEDEOĞLU, Saniye, ELVEREN, "Adem Yavuz: Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet, Toplum ve Refah Devleti", DEDEOĞLU, Saniye ve ELVEREN Adem Yavuz: **Türkiye'de Refah Devleti ve Kadın**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012.

DENİZ, Müjgan Hacıoğlu, HOBİKOĞLU, Elif Haykır: **Cinsiyete Göre Gelişme Endeksi Çerçevesinde Kadın İstihdamının Ekonomik Değerlendirmesi: Türkiye Örneği**, 2012.

DİYARBAKIR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ: **Kurumsal**, www.diyarbakir-bld.gov.tr (Erişim), 05 Mart 2012.

DPT, **Kamu İdareleri İçin Stratejik Planlama Kılavuzu**, Haziran 2006. (Erişim), <http://kalite.istanbul.edu.tr/DPTKilavuz2.pdf> , 09 Şubat 2013.

DURAKBAŞA, Ayşe, **Halide Edip: Türk Modernleşmesi ve Feminizm**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009.

ECEVİT, Yıldız: "Türkiye'de Sosyal Politika Çalışmalarının Toplumsal Cinsiyet Bakış Açısıyla Gelişimi", DEDEOĞLU, Saniye ve ELVEREN Adem Yavuz: **Türkiye'de Refah Devleti ve Kadın**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012.

ERYILMAZ, Bilal: **Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılanması**, İstanbul, Birleşik Yayıncılık, 1997.

FRİEDRİCH EBERT VAKFI: Kentli Kadınların İş Yaşamındaki Sorunları ve Çözüm Önerileri, Toplantı, İstanbul, 21.12.1991] 1992.

GABB, **Yerel Yönetimlerde Cinsiyet Eşitlikçi Politikalar**, İstanbul, GABB Eğitim Yayınları, 2011.

GARTNER, Monika ve ENGEL, Stefan: **Kadının Kuruluşu İçin Yeni Perspektifler**, Çev. Hartwig Mau, Editör. Mukaddes Erdoğan Çelik, İstanbul, Akademi Yayınları, 2013.

GÖZÜBÜYÜK, Şeref, **Türkiye’de Mahalli İdareler (Güncelleştirilmiş 10. Bası)**, Ankara, TURHAN Kitabevi, 2008.

GÜLTEPE, Necati: **Türk Kadın Tarihine Giriş**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2008.

GÜRCAN, Ayşen: “Türkiye’de Göç Olgusu ve Yerel Yönetimlerin Sorumluluğu”, Zeytinburnu Belediyesi, **Uluslararası Göç Sempozyumu Bildiriler**, Ed. Mustafa Ersin Özmen, İstanbul, 2007.

HACIOĞLU, Müjgan ve HOBİKOĞLU Elif Haykır: **Cinsiyete Göre Gelişme Endeksi Çerçevesinde Kadın İstihdamının Ekonomik Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği**, International Conference On Eurasian Economies 2012,

<http://www.huksam.hacettepe.edu.tr/Turkce/SayfaDosya/TCEUlusaley/emplani.pdf> 01 Ocak 2013.

İBB, **Evde Bakım Hizmeti**, (Erişim), <http://www.ibb.gov.tr/sites/saglikvesosyalhizmetler/evdesaglik/Pages/AnaSayfa.aspx>, 04 Ağustos 2012.

İSAV, **Dini ve Toplumsal Boyutlarıyla Cinsiyet: Tartışmalı İlmî İhtisas Toplantısı, 21-22 Mayıs 2011**, I.cilt, İstanbul, Ensar, 2011.

İSMEM, **Tanıtım**, (Erişim), <http://www.ibb.gov.tr/SITES/SAGLIKVESOSYALHIZMETLER/DARULACEZE/Pages/%C4%B0SMEM.aspx>, 20 Nisan 2013.

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ: www.ibb.gov.tr (Erişim), 05 Mart 2012.

İZMİR BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ : **Kurumsal**, www.izmirbel.tr, (Erişim), 05 Mart 2012.

İzmir Büyükşehir Belediyesi, **Kadın Danışma Merkezi ve Kadın Konuk evi**, (Erişim), <http://www.izmir.bel.tr/projelerb.asp?pID=7&psID=0>, 29 Nisan 2013.

KAPANİ, Münci: , **Politika Bilimine Giriş**, İstanbul, Cantekin Matbaacılık, 1992.

KAYA, Ayhan ve ÖZDOĞAN, Günay Göksu: **Uluslar arası İlişkilerde Sınır Tanımayan Sorunlar : Göç, Yurttaşlık, İnsan Hakları, Toplumsal Cinsiyet, Küresel Adalet ve Güvenlik**, İstanbul, Bağlam Yayınları, 2003.

KAYA, Nurullah, **Yerel Yönetimlerde Sosyal Bütçe**: Erzurum Büyükşehir Belediyesi Sosyal Bütçesinin Değerlendirilmesi, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi Cilt26, Sayı 2 2012. (Erişim), <http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/IIBD/article/view/7094/6767>, 13 Mart 20132.

KELEŞ, Ruşen: Kentleşme Politikası, İmge Kitabevi, 1997, Ankara.

KENT KONSEYİ, **Kadın Meclisi**, (Erişim), <http://www.izmirkentkonseyi.org.tr/haberler/2/66>, 01 Ocak 2012.

KORAY, Meryem, **Türkiye’de Kadınlar**, İstanbul, Yeni Yüzyıl Kitaplığı, Türkiye’nin Sorunları Dizisi, t.y.

KURTOĞLU, Ayşenur vd.: **Osmanlıdan Cumhuriyete Kadının Tarihi Dönüşümü**, İstanbul Pınar Yayınları, 2. Baskı 2000.

KÜLEKÇİ, Cansu ve CANBAY, Tülin: **Kadın Haklarının Kazandırılmasıyla Birlikte Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme**, Electronic Journal Of Vocational Colleges, Mayıs 2012, (Erişim), http://www.ejovoc.org/makaleler/may_2012/pdf/04.pdf, 17 Şubat 2013. 32-48.

MARMARA BELEDİYELER BİRLİĞİ, **Yerel Yönetimler ve Kadın Toplantısı**, Şubat 2013.

MİES, Maria, BENHOLDT, Veronika vd.: Son Sömürge Kadınlar, Çev Yıldız Temürkan, Edit. Berna Akyıl, İstanbul, İletişim, 2008.

MİGM, Vatandaş Katılımını Artırma Rehberi, (Erişim), http://www.migm.gov.tr/Dokumanlar/Katilim%20Rehberi_09.01.2012.pdf, 04 Ocak 2013.

MİTCHELL, Juliet: **Kadınlık Durumu**, Çev: Günseli, Gülnur, Şirin, Feraye, Şule, Yaprak, İstanbul, Kadın Çevresi Yayınları, 1985.

MOR ÇATI, **Uluslar arası Sözleşmelerde Kadına Yönelik Şiddet**, (Erişim), <http://www.morcati.org.tr/site-test/tr/sayfa/32/Uluslararasısozlesmelerdekadinayoneliksidde.html>, 01 Ocak 2012.

NARİNOĞLU, Ahmet: **Yerel Yönetimlerde Stratejik Planlama**, yy.y, y.y., 2007.

ORTAYLI, İlber, **Tanzimattan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği**, İstanbul, Hil Yayınları, 1985.

ÖKMEN, Mustafa ve PARLAK Bekir: **Kuramdan Uygulamaya Yerel Yönetimler, İlkeler, Yaklaşımlar ve Mevzuat**, İstanbul, Alfa Aktüel, 2010.

ÖNER, Şerif: "Globalleşme Sürecinde Yerellik: Demokratik ve Katılımcı Yerel Yönetimin Kurumsallaştırılması", Bekir Parlak ve Hüseyin Özgür, **Küreselleşme Sürecinde Türkiye'de Yerel Yönetimler**, İstanbul, Alfa Yayınevi, 2004, ss. 122-135.

ÖZBEK, Nadir: "Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Sosyal Devlet" **Toplum ve Bilim**, 92. Sayı, İstanbul, Birikim Yayınları, 2002.

ÖZBERK, Ebru ve ERTEKİN, Hayriye: **Belediyeler İçin Toplumsal Cinsiyet, Kadına Yönelik Şiddet ve Hukuk Eğitim Rehberi**, İşçileri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü, Ankara, 2010.

ÖZGÜR Hüseyin, KÖSECİK Muhammet: **Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar, Reform**, Ankara, Nobel Yayınevi, 2005.

SAMİ, Şemsettin, **Şemsettin Sami ve Osmanlı Kadınları**, Çev. İrfan Karakoç, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2008.

ŞENER, Ülker, DEMİRDİREK, Hülya, ÇAKIN, Aslı: Samsunda Kadının Durumu, İstanbul, TEPAV Yayınları, Nisan 2013, (Erişim), http://www.tepav.org.tr/upload/files/13672449231.Samsun_da_Kadinin_Durumu.pdf , 20 Nisan 2013.

ŞENER, Ülker: **Kadın Yoksulluğu**, TEPAV, (Erişim), http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271312994r5658.Kadin_Yoksullugu.pdf Eylül 2009, 04 Şubat 2012.

ŞENESEN, Gülay, Günlük: “Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme: Türkiye İçin Bir Değerlendirme”, **Bütçe Sürecinde Parlamentonun Değişen Rolü Sempozyumu**, Afyonkarahisar, 2008.

ŞENKAL, Abdülkadir: **Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2011.

ŞENKAL, Abdülkadir: **Sosyal Politika**, İstanbul, Alfa Yayınevi, 2005.

ŞENOL, Nevin: **Kadın Dostu Kentler Avrupa’dan Örnekler, El Kitabı**, (Erişim), <http://www.unfpa.org.tr/turkey/rapyay/kadindostukentler.pdf>, 22 Nisan 2013.

ŞENYAPILI, T.: **Barakadan Gecekonduya**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2004.

ŞERİATİ, Ali: **Kadın Fatıma Fatımadır**, İstanbul, Fecr Yayınları, 2011.

T.B.B.M.: **5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu**, (Erişim), <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5216.html> 17 Temmuz 2012

T.B.B.M.: **5302 Sayılı İl ÖZEL İdaresi Kanunu**, (Erişim), <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5302.html> 17 Temmuz 2012.

T.B.B.M.: **5393 Sayılı Belediye Kanunu**, (Erişim), <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5393.html> 25 Ağustos 2012.

T.B.B.M.: 5393 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, (Erişim), <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5393.html> 18 Temmuz 2012

T.B.B.M.: **5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu**, (Erişim), <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf> , 17 Temmuz 2012

T.C. AİLE VE SOSYAL POLTİKALAR BALANLIĞI KSGM, **Toplumsal Cinsiyet Ulusal Eylem Planı 2008-2013**, Ankara, 2008. (Erişim),

T.C. AİLE VE SOSYAL POLTİKALAR BALANLIĞI KSGM, **Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme**, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü’nün Rolü, Ankara, Aralık 2006.

T.C. Anadolu Üniversitesi, **Sosyolojiye Giriş**, Eskişehir, 1. Baskı, 2009

T.C. BAŞBAKANLIK Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, **Türkiye’de Kadın**, Ankara, 1999.

T.C. BAŞBAKANLIK KSGM, **Aile İçi Şiddetle Mücadele El Kitabı**, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara, t.y.

T.C. BAŞBAKANLIK KSSGM, **Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ana Plan ve Politikalara Yerleştirme Stratejisi**, Ankara 2001.

T.C. İçişleri Bakanlığı Araştırma ve Etütler Merkezi, **Kadın Hakları ve Yerel Yönetimler**, Ankara, Yalçın Matbaacılık Şubat 2008.

T.C. İÇİŞLERİ BAKANLIĞI AREM: **Kadın Hakları ve Yerel Yönetimler, Kadın Dostu Kentlere Doğru**, Ankara, Yalçın Matbaacılık, Şubat 2008.

TAŞ, Neşe: "İslam Şariat ve Tasavvufunda Kadın Anlayışı" ", **İstanbul Kadın, Kadın İstanbul**, İstanbul, Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Yayınları No:38. 2010.

TAYANÇ Füsün ve TAYANÇ Tunç: **Dünyada ve Türkiye’de Tarih Boyunca Kadın**, Ankara, Toplum Yayınevi, Kasım 1977.

TAYANÇ, Füsün: **Dünyada ve Türkiye’de Tarih Boyunca Kadın**, Ankara, Toplum Yayınları, 1977.

TC. SAĞLIK BAKANLIĞI, **Türkiye Sağlık Sistemi Performans Değerlendirmesi 2011**, Ankara, Opus Basım Yayın, Mayıs 2012.

TEKELİ Şirin, **Kadın-Erkek Eşitliği Politikaları ve Devlet**, . İstanbul, TÜSES Yayınları, 1992.

TEKELİ, Şirin, **Kadınlar ve Siyasal**, Toplumsal Hayat, İstanbul: Birikim Yayınları, 1982.

TEKELİ, Şirin: **1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar**, İstanbul, İletişim Yayınları, 5. Baskı 2011.

TEKİN, Mustafa: **Kutsal, Kadın ve Kamu: Türkiye’de Aydın Kadınlara Göre Din ve Kadın**, İstanbul, Açılım Kitap, 2004.

TEPAV, **Cinsiyet Eşitliği Yolunda Yerel Politikalar Taslak Rapor**, Ankara, 30 Mayıs 2006, (Erişim),

<http://www.undp.org.tr/demGovDocs/Cinsiyet%20Esitligi%20Yolunda%20Yerel%20Politikalar.%20Rapor.%2030%20Mayis.doc> 10 Ocak 2013.

TEPAV, **İyi Yönetişim İçin Örnek Bir Model: Katılımcı Bütçeleme**, Yönetişim Etütleri Programı, Ankara, Mart 2007.

Timisi, N. ve M. A. Gevrek, "1980'ler Türkiye'sinde Feminist Hareket: Ankara Çevresi", **90'larda Türkiye'de Feminizm**, der., Aksu Bora ve Asena Günal, 13-40, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.

TMMOB: **Mekan, Toplumsal Cinsiyet Roller ve Mimarlık**, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi Yuvarlak Masa Toplantısı, No. 4, İstanbul, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi, 2005.

TÜİK, İstatistiklerle Kadın, (Erişim),

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13458> 12 Ağustos 2012.

Türk Belediyeciler Derneği, **Yerel Yönetimlerin Eğitim ve Kültür İşlevleri**, Ankara, Erk Yayıncılık, Ekim 1993.

UNİCEF: **Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi**, (Erişim),

http://www.unicef.org/turkey/cedaw/_gi18.html 17 Eylül 2012.

ÜLKER, Gülsen: **Türkiye'de Kadına Yönelik Kurumsal Politikalar: Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçelemenin Olanak ve Sınırlılıkları**, Ankara Üniversitesi Kadın Çalışmaları Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2002.

VAN OS, Nicole A.N.M.: "Osmanlı Müslümanlarında Feminizm"
Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce , Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası, Tanzimat ve Meşruiyet'in Birikimi Cilt I, İstanbul, İletişim Yayınları, 2009. 335- 348.

ÖZET

Gülten KOÇUM, Yerel Yönetimlerin Kadın Sorunlarına Yaklaşımı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2013.

Günümüzde kadın ve erkek eşitsizliğine dayanan sorunlar insan hakları düzeyinde toplumsal bir sorun olarak algılanmaktadır. Kadınların toplum tarafından oluşturulmuş özellikleri onların sorunlarına da neden olmaktadır. 1980'li yıllardan itibaren insan hak ve özgürlüklerinin geliştirilmesi ve kadın sorunlarında önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Bu gelişmelerin ve yasal düzenlemelerin yeterli olmadığı, kadın-erkek eşitliğinin toplumun bütün kesimleri tarafından benimsenmesinin kadına yönelik yaklaşımların değişmesi ile oluşacağı görülmektedir.

Toplumların ekonomik ve sosyal hayatını derinden etkileyen küreselleşme süreci, yerel yönetimlerin sosyal politikalar üzerindeki görevini dönüştürürken aynı zamanda toplumsal dengenin sağlıklı olabilmesi için önemli görevler yüklemektedir. Sosyal hayatın yerel kaynaklarla düzenlenmesi belediyelerin planlama, düzenleme ve uygulamalarını etkileyen bir yaklaşımdır.

Bu çalışmada, yerel yönetimlerin kadınlara yönelik uyguladıkları çalışmalar yanında bütçeleme, kentli hakları, çevre hareketleri, sağlık ve sosyal hizmet uygulamaları incelenmiş ve farklı siyasal partilerin yönettikleri belediyelerin kadın sorunlarına yaklaşımları araştırılmıştır.

Anahtar Sözcükler

- 1. Toplumsal Cinsiyet**
- 2. Cinsiyet Eşitliği**
- 3. Kadın Sorunları**
- 4. Yerel Yönetimler**
- 5. Belediyeler**

ABSTRACT

Gülten Özcan, Local Governments Approach to the Problems of Women, Master Thesis, Istanbul, 2013.

Nowadays, based on the issues of human rights at the level of gender inequality is perceived as a social problem. Features the community created by women leads to their problems. Since the 1980s, development of human rights and freedoms and women's issues has been significant progress. These developments and regulations is not enough. Gender equality adopted by all segments of society against women, with the change of approaches are possible.

The process of globalization is affecting the economic and social life of communities, local governments on the role of social policy has changed. Local governments have an important role to ensure social stability. Organization of social life with local resources, municipal planning, regulation and practices affecting the approach.

In this study, women-specific applications of local governments as well as budgeting, urban rights, environmental movements, health and social work practices are examined. Approaches to issues specific to women in political parties was investigated.

Key Words

- 1. Gender**
- 2. Gender Equality**
- 3. Women's Issues**
- 4. Local Government**
- 5. Municipality**